

A KOLOZSVÁRI

ORVOS-SEBÉSZI TANINTÉZET

TÖRTÉNETI VÁZLATA

1775—1872.

A KOLOZSVÁRI EGYETEM
NŐI KLINIKÁJÁNAK
KÖNYVTÁRA

A KOLOZSVÁRI M. K. „FERENCZ-JÓZSEF” TUDOMÁNY-EGYETEM ORVOS-
KARI TANÁRI TESTÜLETE MEGBIZÁSÁBÓL.

IRTA

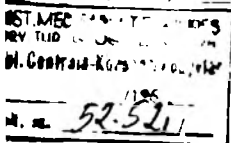
DR. MAIZNER JÁNOS

EGYET. NY. R. TANÁR.

KOLOZSVÁRT.

AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1890.

27 MAY 2006

A KOLOZSVÁRI EGYETEM
NŐI KLINIKÁJÁNAK
KÖNYVTÁRA

A

KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI

„FERENCZ-JÓZSEF” TUDOMÁNY-EGYETEM

TEKINTETES

ORVOS-TUDOMÁNYKARI

TANÁRTESTÜLETÉNEK

COLLEGIÁLIS SZERETETE ÉS TISZTELETE ZÁLOGÁUL.

A SZERZŐ.

E L Ő S Z Ó.

A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem orvostudománykari Tanártestülete 1877-ik évi február hava 17-én folytatólag tartott VI-ik rendes ülésében a Tekintetes Egyetemi Tanácsnak a kolozsvári m. k. Egyetem állapotáról, fejlődéséről és szükségéről a Nagyméltóságu m. k. Vallás- és Közoktatásügyi Minister úrhoz teendő részletes Jelentés iránti határozatát tárgyalván, Dr. Högyes Endre tanár szóba hozta, hogy kívánatos lenne a kar által szerkesztendő jelentéssel kapcsolatban a megszüntetett orvos-sebészi Tanintézet történetét is egybeállítani; mely indítványt a tanári kar magüvé tévén, annak megírásával alólírottat bizá meg.

E megtisztelő megbízásnak szives készséggel engedve igyekeztem a Kolozsvárt 1775-től fogva egész 1872-ig fennállott orvos-sebészi Tanintézet történeti vázlatát, — a mennyire a rendelkezésre álló szükös adatok lehetővé tettek, — történeti hűséggel egybe állítani.

E dolgozatról a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Minister Ur a közoktatás állapotáról szóló 7-ik Jelentésében (187^{6/7}—187^{7/8}) a 671-ik lapon *) alatt azt jegyzi meg,

hogy „az orvosi kar az itt közlött jelentések sorozatát megelőzőleg terjedelmesen kidolgozva nyújtotta be az Egyetem felállítása előtt Kolozsvárott létezett orvos-sebészi Tanintézet történetét (1775 — 1872); becses adalék tanügyünk történetéhez; de nem vélte a Jelentés keretébe felvehetőnek“ sat.; — e körülménynél fogva határozta el alólírt magát annak újabb átdolgozására és közre bocsátására.

Kolozsvárt. 1889. évi május 3-án.

Dr. Maizner János.

TARTALOM.

Előszó.	Lap.
A kolozsvári orvos-sebészi tanintézet történeti vázlata 1775—1872.	1
I. A fokozatos fejlődés korszaka 1715—1808.	2
II. Az idegen befolyás korszaka 1808—1849.	6
III. Az önállás és virágzás korszaka 1849—1872.	25
a) az absolutismus és provisorium idejében 1849—1867.	25
b) a m. k. vallás- és közoktatásügyi Ministerium alatt 1867—1872.	41
Adalék. A kolozsvári bábászati tanfolyam rövid története	54
Függelékek: 1) A tanszakmák, tanszékek, tanárok és tanársegédek időrendi névsorozata	61
2) A tanárok, tanársegédek, s az intézetből kikerült sebészek irodalmi működése	63
3) Az 1831 $\frac{1}{2}$ —1872-ig képesített polgári sebészek évenkénti névsorozata	75

A KOLOZSVÁRI ORVOS-SEBÉSZI TANINTÉZET TÖRTÉNETI VÁZLATA 1775—1872.

„Emlékezzünk régiekről.“

Dicsőséges emlékezetű királynénk Mária Terézia népei, különösen pedig kedvelt magyar nemzete boldogulását célzó számos nagy horderejű intézményei között nem utolsó helyet foglalnak el amaz intézkedései, melyeknél fogva a két magyar hazában Tudomány-egyetemeket állítani magát legkegyelmesebben elhatározni méltóztatott. Az anyaországban a már Pázmány Péter bibornok által alapított nagy-szombati csonka Egyetemet az orvostudományi kar felállítására, illetve szervezése által teljes Tudomány-egyetemmé bővítette ki; az erdélyi részben pedig itt városunkban az ama kor kivánalmainak lehetőleg megfelelő Főtanintézetet állított fel, melyet a már azelőtt a Jezsuiták kormányzása alatt állott főiskola által használt „Universitas“ czimmal ajándékozott meg. Jelen soroknak nem lehet célja a kellő virágzásra sohasem juthatott kolozsvári Egyetem viszontagságainak vázolója, csakis az idő jártával orvos-sebészeti szakiskolává azaz Orvos-sebészeti Tanintézetté törpült orvosi kar történetének előadására szorítkozunk.

Hogy a szóban forgó tanintézet az erdélyi részek közegészségi viszonyainak emelésére mily jótékony befolyást gyakorolt, mutatja a többek között ama körülmény, hogy a nevezett Tanintézet képesített

növendékei sorából kerültek ki nagyobbára a vármegyék, székek és vidékek járási orvosai, a kincstári bányaművek, fürdők s községek orvosai; sőt a hadsereg is — különösen háborúk idején — szívesen alkalmazá tábori sebészekül intézetünk növendékeit.

A kolozsvári orvos-sebészi Tanintézetnek pár év hiján egy századra terjedő életében, ha fejlődése különböző phasisait figyelemmel kísérvük, 3 korszakot különböztethetni meg, ú. m. 1. a fokozatos fejlődés, 2. az idegen befolyás és 3. az önállás és virágzás korszakait. ez utóbbinál tekintettel lévén *a*) az absolutismus és provisorium- és *b*) a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium kormányzata alatti időkre.

1. A fokozatos fejlődés korszaka 1775—1808-ig.

A Jezsuiták társulatának feloszlatása után Erdélyben, Kolozsvárt, felállított s Universitas czimével felruházott Főtanintézet orvostudományi karához alapító királyné két tanárt ígért leküldeni (lásd Jakab E. Kolozsvár története 3-ik kötetének 339-ik lapján); azonban az 1775-ik évi január 26-án kelt kegyelmes királyi rendelettel egyelőre a boncztan, sebészet és szülészet tanítása elrendeltetvén, egy szersmind azon intézkedés történt, hogy a nevezett szakmák tanára a tartományi pénztárból 400 rhénes forintnyi évi fizetéssel díjaztassék.

A boncztan, sebészet és szülészetnek egyetlen tanár általi előadása képezi ama túlon túl szerény helyzetet, a melylyel az orvos-sebészi Tanintézet megnyílt. A Jézus-társaságának vezetése alatt állott kolozsvári Főiskola az „Universitas“ jól hangzó nevezetét Mária Terézia az említett társaság feloszlatása után kegyelmesen átruházta az általa alapított Főtanintézetre is, melynek egyetemi rangja néhány évtized leforgása alatt rohamos súlyedésnek indult; József császár alatt az Universitas a szerényebb Lyceum Regium Academicum; Ferencz király alatt pedig királyi Lyceum jellegét volt kénytelen felvenni; ez időtájt a Lyceum 3 tanulmányi karral, ú. m. a jogi, bölcsészeti és orvosival birt; az utóbbi kar. hol mint medica facultas, hol mint facultatis medicae pars (1787), majd mint Classis chirurgica (1789), majd ismét mint facultas medica (1794), később ism. facultas Chirurgica (1815) néven fordul elő; végre 1817—1818-ban az Institutum medico-chirurgicum czimével lón felruházva, melyet

azután mindvégig állandóan megtartott. A tudománykarok közötti sorrend szintén sok ingadozásnak volt alávetve, kezdetben a jogi kar után következett; mint Classis chirurgica (1789) az utolsó helyre szállított le; később facultas medica czimén előbbi helyét visszanyerte; végre mint Institutum medico-chirurgicum állandólag a bölcsészeti kar után következett.

Jegyzet. A Lyceum Prodirectorai mindenkor váltakozva a jogi és bölcsészeti kar tanáraiból lőnek választva. Az orvossebeszi Tanintézet tanári kara a feljebb említett tudomány-karokkal szorosb szervi összeköttetésben nem állott.

Az intézet első tanára Laffer József sebész- és szülészmeszter volt, a ki a boncztant, sebészetet és szülészetet egy év folyama alatt adta elő. Tisztán látható ebből, hogy a szóban forgó intézet mily szűk határok közé vala szorítva; érezte ezt maga az alapító Felsőleges Királyné, a ki 1776-iki november 7-én 1662 sz. a. kelt kegyelmes királyi leirata értelmében az orvosi karnak, — melynek alapja már a mult évi intézkedés nyomán le volt téve — fokozatos gyarapítása s fejlesztése iránti akaratának oly módon ad kifejezést, hogy a következő tanévekre a vegytan, növénytan, élettan és kórtan tanszékei lettek volna felállítandók; de mind e szép tervek testet nem ölthetének, minthogy Ő kir. Fensége 1777-ik évi augusztus 27-én kelt leiratával a tervezett intézkedéseket „egyelőre függőben hagyatni“ rendelte. Uralkodása hátra levő ideje alatt intézetünk tovább nem is fejlődött, sőt utódja József császár uralkodása elsőbb éveiben (1783) még mindig Laffer Józsefet, mint az orvosi kar egyedüli tanárát látjuk működni ¹⁾, de már 4 év elteltével 1787-ben egy új tanszékkal, nevezetesen az állatgyógyászattal gyarapodott intézetünk ²⁾, melyre Fuhrmann Péter neveztetett ki.

¹⁾ D. Christian Gottfried Grunernek Jenában 1783-ban megjelent Almannachjában a németországi, az osztrák egyetemeknek, úgyszintén a magyar (budai) egyetem, a kolozsvári Lyceum, valamint az olaszországi egyetemek orvoskari tanári személyzete fel lévén sorolva, kolozsvári (egyetlen) tanárként Laffer J. említettik. Érdekes adalékul ide iktatni el nem mulaszthatjuk némely németországi Egyetem orvoskari tanári személyzetének létszámát, pl. Rostockban 1 tanár működött, Tübingában 2 rendes, 3 rendkívüli; Bambergben 3; Marburgban 3 rendes, 1 rendkívüli; Giessenben 3; Göttingában 5 rendes és 2 rendkívüli stb.

²⁾ Hogy az állatgyógyászati tanszék melyik évben lett rendszeresítve, ada-

1789-ben a tanszékek és képviselőik ugyanazok: ú. m. Laffer József a boncztan, sebészet és szülészet, Fuhrmann Péter az állatgyógyászat tanára.

József császár uralkodása alatt — a mint láthatni — intézetünk további gyarapolásnak s fejlődésnek nem indult.

De I-ső Ferencz királyunk alatt — a Felsőleges alapító által tervezett, de utóbb abba hagyott — intézkedések kedvező megoldást nyertek, a mennyiben intézetünknel két új tanszék, nevezetesen a vegy-, élet- és kórtani, továbbá a szemészeti tanszék rendszeresített; a boncztani tanszék mellé egy állandó segédi (adjunctusi) állomás már egy előbbi (1790-ik évi október 8-án kelt) Cancellariai Decretum erejénél fogva fel lévén állítva.

Eme legfelsőbb intézkedések az orvossebészi Tanintézet kül- és belterji fejlődésére a legkedvezőbb befolyással lehettek; képviselve voltak ez időtájt a következő szakmák: a) boncztan, b) vegytan, c) ásványtan, d) élettan, e) kórtan, f) sebészet, g) szülészet, h) szemészet és i) az állatgyógyászat.

A tanári személyzet az 1794-ik évi erdélyi tiszti névtár szerint a következő

Lyceum Regium Academicum Claudiopolitanum.

1. Facultas Juridica. Proff. etc.

2. Facultas Medica,

Professores:

Andreas Etienne, Med. Doctor, Chemiae, Mineralogiae, Pathologiae, Physiologiae chirurgicae Professor p. o.

tok hiányában ezúttal meg nem határozható; annyi mindazonáltal bizonyos, hogy az József császár intézkedésének eredménye, ki ez érdemben számos rendeletet bocsátott ki, melyek közül különösen kiemelendő (K. 1788-iki szeptemb. 9-én), hogy a hivatalosan alkalmazott megyei orvosok a jogos követelményeknek meg nem felelven, utasítottak a pesti egyetemen az állatgyógyászat hallgatására s vizsga letételére; az állatgyógyászatot hallgató sebészeknek (K. ugyanazon évi deczember 30-án) 1 frt napidíj biztosítottak; továbbá a közegészségügy rendezése és kezelése Erdélyben (Resolutio Regia Nro 439 die 22-a Febr. 1787) több ide vágó intézkedéseket tartalmaz; végre (ugyanazon évi augusztus 2-án kelt Cancellar. Decretum) a megyei tiszti főorvosok utasításában szintén számos ilyenmű rendelkezések foglalvák.

Josephus Laffer. Anatomiae, Chirurgie et Obstetriciae Professor p. ord.

Petrus Fuhrmann, Veterinariae Prof. p. ord.

Joannes Molnár de Müllersheim de morbis et medicina oculorum Prof. p. o.

Franciscus Horváth, Prosector et Adjunctus Chirurgiae.

3. Facultas Philosophica Proff. ect.

4. Facultas Artium Proff. ect.

1797-ig semmi lényeges változás sem fordul elő a tanári személyzetben, de ezen év április hava 20-án elhal Dr. Etienne András tanár 46 éves korában, s a (piaczi) nagy templom udvarán (az elhaltak anyakönyvének tanúsága szerint „in cinctura Templi“) temettetett el; sírhelye — emlékköve nem lévén — ma napság ismeretlen, utódává, nevezetesen az élet-, kór- és gyógyszer-tanárává nagybaczoni Dr. Intze Mihály (a 12 évvel ezelőtt elhalálozott kolozsmegyei volt tisztii főorvos nagyatyja) neveztetett ki.

A következő (1798-ik) év június hava 25-én intézetünk első tanára Laffer József hunyt el munkás élete 57-ik évében, és a piaczi nagy templomban (az elhaltak anyakönyvének bizonylata szerint: „in templo penes portam minorem a dextro latere“) temettetett el. Emlékkő nem jelöli a helyet, hol az orvosi kar, illetve az orvossebészi Tanintézet legelső tanárának tetemei porladoznak.

Utódjává sebésztudor Ehrenbergi Eckstein János lön ki-nevezve, ki egész 1807²/₃-ig azaz pesti egyetemi tanárrá történt ki-neveztetéséig a boncztant, sebészetet és szülészetet rendes tanári minőségben adta elő, egyúttal az intézet igazgatósági teendőivel is megbizatván.

Jegyzet. Ez az első eset, hogy a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézet tanárai közül egy a pesti Tudomány-egyetemhez neveztetett ki; további példa erre egy félszázad alatt nem fordult elő; de 1859 óta gyakrabban ismétlődött, a mint alább látni fogjuk.

1800-tól fogva 1808-ig említésre méltó változás nem észlelhető; a tanári személyzet ez időtájt állott: Dr. Intze Mihály, Dr. Chirurg. Eckstein János, Fuhrmann Péter, Molnár János tanárokból és Horváth Ferencz boncznok (Prosector) s a sebészeti tanszék adjunctusából.

Ezzel intézetünk I-só korszaka bezárul, melyben annak elejénte lassú, később pedig fokozatos fejlődését lépésről-lépésre figyelemmel kísérni volt alkalmunk.

II. Az idegen befolyás korszaka 1808—1849-ig.

Az 1808-ik évvel az akkor „*Facultas Chirurgica*“ nevezetével jelölt orvos-sebészi Tanintézet beléletét mélyen érdeklő nagy horderejű újítás t. i. az elnöki, igazgatói intézmény létesítettett, az említett elnöki tiszt mindenkorra az országos főorvosra (akkoriban Dr. Nyulas Ferenczre) ruháztatván.

Ezen intézmény által egy a tanári kar kebelzetén kívül álló (bár orvosi szak-) egyén nyert a tanulmányi rendszerre hathatós befolyást; minélfogva intézetünk e korszakát az idegen befolyás korszakának joggal nevezhetni, mely 1808-tól egész 1849-ig tart. A jelzett befolyás mérve iránt kellő tájékozást nyújt az erdélyi országos főorvos számára (bár újabb időben) készült s A) alatt ide mellékelt Utasítás 2-ik §-a.

A) *Instructio Protomedici Transilvaniensis, Gubernium Transilvanicum Nro. 9856—1840.*

§. 2.

Protomedico, qua in rebus Sanitatis Referenti inspectio in Studium Chirurgicum peculiariter incumbat; quem in finem praelectionibus Professorum inspicere, ac de progressu Discipulorum sibi notitiam procurare tenetur quaestionibus scientificis ad ipsius sphaeram pertinentibus; noc non ex propositis per Jurisdictiones obstetricibus idonea subjecta ad cursum obstetricium seligere, prout etiam, in quantum activitatem Directoris Lycealis concernit, cum eodem cointelligenter omnem necessarium influxum in scientificam Studii chirurgico-medici partem exercere eidem integrum sit, praeservata ordinaria Superiorum Lycei Regii Directione, ut et Regii Gubernii, ubi Protomedicus in rebus Sanitatis Referentis munere fungitur, suprema inspectione. — Protomedicus est Praeses Consensus medicorum in sensu Benigni Decreti Regii sub 28-a Februarii Anni 1838-a nroque aulico 611-o emanati, et Gu-

berniai 3130-o ejusdem Anni signati convocandorum, et Director
 Instituti Obstetricum Cibiniensis.

(Codex Sanitario-medianalis R. Hungariae, Tomus 3-us, Sectio
 V-a 390-ik lap).

Az országos főorvos által a tanulmányi rendszerre gyakorolt be-
 folyás mérvét előtűnteti továbbá ama körülmény is, hogy az, mint a
 sebészi szigorlati bizottság elnöke a szigorlatokon vizsgálóként mű-
 ködött, a kiállított okleveleket aláírta, mint ez a B) és C) alatt ide-
 mellékelt oklevelek betűszerinti másolatából eléggé kiviláglik:

B)

Nos Protomedicus, Medicinae et Chirurgiae Doctores, atque
 Professores in Regio Academico Lyceo Claudiopolitano Lecturis Sa-
 lutem!

Laudabile Regium institutum est, ut qui honestis studiis chirur-
 gicis se se dederunt, antequam ad praxim se conferant, severum
 Subeant examen, debitumque eruditionis suae testimonium legitimo
 adquirant modo. Quum itaque J a c o b u s D u l l ó Transilvano-Siculus
 religione Reformatus petiisset a Nobis, ut ipsi diem atque horam pro
 examine, rigoroso constitueremus, et postea peritiae suae testes lite-
 ras extradaremus: Nos convenienti Ejusdem petitioni libenter defe-
 rentes diem hodiernam pro examine defiximus, in quo is per Magni-
 ficum Dominum Andream Szóts Protomedicum Magni Principatus
 Transilvaniae, et Incltyi Collegii Chirurgici Praesidem, per Dominum
 Michaellem Intze Med. Doctorem, et Physiologiae, Pathologiae et
 Materiae medicae Professore, per D. Paulum Gyulai 1) et Samuelem
 Dioszegi Chirurgiae Magistros ex universa Chirurgia rigorose exa-
 minatus requisita artis peritia pollere deprehensus est. Qua propter
 auctoritate a Sua Majestate Sacratissima medio Benigni Decreti Regii
 nobis indulta Eundem Jacobum Dullo licentiatum Chirurgiae
 Magistrum pronuntiavimus, concedimusque Illi facultatem Chirur-
 giam per omnem Magni Principatus Transilvaniae ambitum exercendi,
 tribuendo simul Eidem privilegia et praerogativas, quae legibus et
 Consuetudine tribui possunt, ea tamen sub conditione, si juramentum

1) Gyulai László úrnak, Kolozsvár város majorsági pénztári ellenőrének
 nagyatyja.

hac occasione depositum non violaverit. In quorum fidem Diploma hoc publicum Regii Academici Lycei Claudiopolitani Sigillo, nec non propria manus subscriptione Magnifici Domini Protomedici corroboratum dedimus, Claudiopoli post Christum natum millesimo octingentesimo, undecimo (1811), die secunda Augusti.

Michael Intze de N.-Bacson m. p. Medicinae Doctor, Physiologiae, Pathologiae et Mat. Medicae Prof p. o.

Andreas Szóts, Protomedicus Transilvaniae.

Alexius Keresztes de Léczfalva. Anatomiae, Chirurgiae et Obstetriciae Professor p. o. J. Cottus Kolos Assessor.

Kétrétbe hajtott kemény papír iven, feketesárga selyem-zsinoron függő pecséttel.

C)

Nos Protomedicus Magni Principatus Transilvaniae, et Collegii Chirurgici in rigoroso Examine Praeses, Medicinae et Chirurgiae Doctores, atque Professor Anatomiae, Chirurgiae atque Obstetriciae in Lyceo Regio Claudiopolitano Læcturis Salutem! Laudabile Regium exigit institutum, ut artem obstetricandi salutiferam addiscentes, antequam ad eam exercendam se se accingere possent, severum ex eadem subeundo examen Diplomate desuper adornentur. Huic instituto Regio satisfactorius Jacobus Dullo Transilvano-Siculus e, Sede Háromszék, pagoque Alsó-Csernáton oriundus, Confessioni Helveticae addictus honeste nos rogavit, ut eidem pro celebrando examine Artis obstetriciae rigoroso diem determinaremus, legibus academicis satisfactis Eundem Diplomate adornaremus. Cujus honestae et justae petitioni Nos etiam libenter deferentes diem hodiernum eidem pro rigoroso constituimus examine, in quo is per Magnificum Dominum Andream Szóts Protomedicum et Dominum Alexium Keresztes Professorem Anatomiae, Chirurgiae et Artis Obstetriciae ex universa Obstetricia et operationibus tam manualibus quam instrumentalibus per nos rigorose examinatus requisita artis obstetriciae peritia instructus esse deprehensus est. Quare eundem Jacobum Dullo licentiatum Artis obstetriciae Magistrum pronuntiavimus, notumque reddimus Eum ad hoc munus gerendum esse aptissimum. In cujus fidem testimonium hocce publicum Sigillo Lycei Regii Claudiopolitani, nec non propria manus Subscriptione M. D. Protomedici cor-

roboratum dedimus. Claudiopoli anno post Christum natum millesimo, octingentesimo, undecimo (1811.) die vigesima quarta Julii.

Andreas Szöts Protomedicus Magni Principatus Transilvaniae.

Alexius Keresztes de Léczfalva. Anatomiae, Chirurgiae et Obstetriciae Professor p. o. Cottus Kolos Assessor.

(Kétrétbe hajtott kemény papir-iven, feketesárga selyem-zsinórön függő pecséttel.)

Ugyanezen (1803.) a sebészi Tanintézet részére egy szolgálai álmomást találunk rendszeresítve, s Lupei Péter által betöltve.

1809-ben nevezetes személyi változással találkozunk, a meny nyiben tudniillik Dr. Eckstein Jánosnak pesti egyetemi tanárrá lett kineveztetése után a majdnem egy év óta üresedésben levő boncz-tani, sebészeti és szülészeti tanszékre Léczfalvi Keresztes Elek orvossebész tudor neveztetett ki, a ki augusztus 6-án kir. Lyceumi igazgató s Kolozsmegye főispánja Báró Kemény Ignácz rendeletéből a Lyceumi aligazgató távollétében a világ történelmének rendes tanára, főtisztelendő Gull János által tanári székébe ünnepélyesen be lön iktatva.

1810-ben az igazgatói, illetve elnöki tisztet Szöts András orvostudor és Erdély országos főorvosa látja el, tanárok a következők:

Nagybacsoni Dr. Intze Mihály,

Léczfalvi Dr. Keresztes Elek,

Mültersheimi Molnár János,

Fuhrmann Péter,

Adjunctus: Horváth Ferencz, sebész-mester.

Szolga: Lupei Péter.

1811-ben személyi változás nem fordulván elé, szerfelett érdekesnek tartjuk az ezen évben kelt s már feljebb B) és C) alatt ismertetett okleveleket beható megfigyelés tárgyává tenni, melyekből kitünik: hogy a) az országos főorvos, mint Collegii Chirurgici in rigoroso examine Praeses, nemcsak elnökölt a szigorlaton, hanem tényleg vizsgált is, s az oklevelet aláírta; b) hogy a vizsgáló országos főorvoson, s tanári személyzetén kívül két helybeli sebész-mester, u. m. Gyulai Pál és Diószegi Sámuel vendégvizsgálói minőségben tényleg vizsgált, hogy továbbá c) a sebészi gyakorlat csupán Erdélyország területén volt üzhető, s végre d) hogy az Academiai Lyceum sebész-

tanári kara (Facultas Chirurgica, vagy Collegium Chirurgicum) ez időben sebész-mestereket és szülész-mestereket képesítvén, számukra külön okleveleket állított ki; e szabadság sértetlenül meg volt még 1825-ben is, minek bizonyosságául *D)* és *E)* alatt két oklevél szószerinti másolatát mutatjuk be:

D)

Nos Protomedicus, Doctores et Professores Instituti Medico-Chirurgici in Lyceo Regio Claudiopolitano Lecturis Salutem!

Laudabile Regium institutum est, ut qui honestis studiis atque artibus se se dediderunt, antequam ad praxim se conferant, rigorosum subeant examen, quo debitum eruditionis suae testimonium legitimo adquirant modo. Cum itaque praestantissimus vir Dominicus Szabó de Dalnok ex Transilvania Siculus, Religioni Helveticae Confessionis addictus, 24 annorum natus, bonis moribus, ut virum honestum decet, semper ornatus, Chirurgiaeque per duos annos diligentem assiduamque navasset operam, atque iam ad exhibendum doctrinae suae specimen paratus esset, petiissetque a Nobis, ut ipsum titulo Magistri Chirurgiae ornemus; Nos Ipsum, cum convenienti ejusdem petitioni deesse non possemus, sub substituto Praeside Michaelae Intze Medicinae Doctore, Physiologiae Pathologiae ac Materiae medicae Professore Alexius Keresztes de Léczfalva Medicinae Chirurgia Doctor, Anatomiae, Chirurgiae, Obstetriciae et Chirurgiae forensis Professor regius publicus ordinarius, Alexius Bruszt Chirurgiae Magister, Artis veterinariae Professor publicus ordinarius et Antonius Pfenning-sdorf Chirurgiae Magister et Professoris Chirurgiae Adjunctus per universam Chirurgiam rigorose examinavimus, eundemque requisita artis peritia instructum esse deprehebidimus; quapropter praelaudatum Dominicum Szabó die sexta mensis Octobris Anni millesimi octingentesimi vigesimi quinti Chirurgiae Magistrum pronunciamus, concedimusque ei potestatem Chirurgiam exercendi modo a Sacratissima Sua Majestate Benigno Decreto Regio indulto, tribuimusque eidem privilegia et praerogativae, quae legibus et consuetudine tribui possunt, observatis tamen juramenti coram Nobis depositi conditionibus, In quorum fidem Diploma hoc publicum sigillo Lycei Regii Claudiopolitani et propriis manuum subscriptionibus munitum dedimus. Die Sexta mensis Octobris Anni millesimi octingentesimi vigesimi quinti.

Michael Intze de N. Batzon m. p. Medicinae Doctor, Physiologiae Pathologiae, ac materiae medicae Prof. p. o. Societatis Jenensis Mineralogicae membrum, Consessus medicorum p. t. Praeses loco Protomedici ad mandatum Exc. Reg. Gubernii.

Alexius Keresztes de Létzfalva medicinae Chirurgiae Doctor, Anatomiae, Chirurgiae, Obstetriciae, ac Chirurgiae forensis Professor r. publ. ord. J. Cottus Kolos Assessor.

(Kétrétbe hajtott kemény papír-iven, aranyfonallal kevert fekete-sárga selyem zsinóron függő pecsét következő körirattal: Sigillum Lycei Regii Academici. Claudiopolitani ab. A. 1820.)

E)

Nos Protomedicus, Doctores et Professores Instituti medico Chirurgici in Lyceo Regio Claudiopolitano in Transilvania Lecturis Salutem!

Memoriae commendamus omnibus, quibus expedit, quod cum obstetricandi munus grave sit, et reipublicae ingens inde accedat emolumentum, si a probis et artis peritis viris illud tractetur, qui in difficilioribus vel periculosis casibus obstetrices prudenti consilio non solum adjuvare, quia et ipsi manum operi, quoties illud necessitas exigit, admoveant. Aequum hinc erat, ut nemini haec provincia traderetur, nisi prius riguroso examine suae scientiae luculenta dedisset Specimina. Cum ergo Dominicus. Szabó de Dálnok, Transilvano-Siculus, Religione Reformatus, annorum 24 natus absoluto cursu obstetricio et bonis moribus, ut virum honestum decet, semper ornatus in examine ex arte obstetricia riguroso talem se nobis pressitisser, qualem Artis obstetriciae Magistrum esse oportet, ipsi publicum hoc testimonium libenter dedimus, quo omnibus constare posset, observatis juramenti coram Nobis depositi conditionibus illum ad hoc munus gerendum esse aptissimum. Dabamus Claudiopoli in Transilvania sub sigillo Lycei Academici die quarta mensis Augusti Anni millesimi octingentesimi vigesimi quinti.

Michael Intze de N. Batzon med. Doctor, Physiologiae. Pathologiae, ex Mat. medicae Professor p. ord., Societatis Jenensis Mineralogicae membrum, Consessus medicorum ¹⁾ p. t. Praeses ad mandatum Excelsi Regii Gubernii.

¹⁾ Consessus medicorum nevezete alatt az erdélyi nagyfejedelemségi országos egészségügyi Tanács értendő, melynek elnöke országos főorvos. tagjai az

Alexius Keresztes de Létzfalva med. et Chirurgiae Doctor, Anatomiae, Chirurgiae, Obstetriciae Chirurgiae forensis Prof. r. p. o. J. Cottus Kolos Jurassor

(Kétréthe hajtott kemény papíroson, arany fonallal kevert fekete-sárga selyemzsinoron függő pecséttel.)

1812-ben az erdélyországi tiszti névtár tanúsága szerint a 2-ik helyen említett Facultas Chirurgica tagjai voltak:

Pataký Sámuel orvostudor, az erdélyi nagyfejedelemség országos főorvosa, kinek sem tantárgya, sem működési köre megjelölve nem lévén, az eddigiekből bizvást következtethetjük, hogy elnöki (vagy igazgatói) minőségben működhetett.

Dr. Intze Mihály,

Dr. Keresztes Elek,

Molnár János,

Fuhrmann Péter.

} mint feljebb.

~ Az Adjunctusi állomás üresedésben.

Szolga: Imre István.

A következő évben az állandó segédi vagyis adjunctusi állomást Bruszt Elek által találjuk betöltve; egyéb változás sem ezen, sem a rá következő (1814-ik) évben nem észlelhető.

Ez utóbbi évről azonban egy értesítvény (Informatio) fekszik előttünk, a melyből kitűnik, hogy a sebészi tanfolyam két évig tartott, (hogy mikor lett a tanfolyam két éves, teljes bizonyossággal kimutatni nem sikerült; valószínűleg 1793—94. táján, mert ez időben a tantárgyak tetemesen meg lettek szaporítva; továbbá egy ugyanazon időből, nevezetesen 1793-ik évi márczius 1-sején kelt következő című szabályrendelet „Summa Praeceptorum Studium Chirurgiae et cursum biennale determinantium“ szintén azt bizonyítja); s hogy a következő tantárgyak a következő rendben adattak elő:

Első év.

Első félév:

Boncztant hallgatta . . . . . 20.

orvossebészi Tanintézet tanárai. Kolozsmegye. Kolozsvár városa r. tiszti főorvosa. s egy-két helybeli gyakorló-orvosok voltak.

Második félév:

Elméleti szülészetet és	
Törvényszéki sebészetet hallgatta	10.
Élettant hallgatta	9.

Második év.

Első félév:

Kórtant és	
Gyógyszertant hallgatta	6

(Ezen 6 hallgató közül az első félév folyama alatt 5 sebész-növendék tábori orvosi szolgálatot vállalt, az akkori háborus időkben orvosokra, valamint sebészekre nagy szükség lévén.)

Állatgyógyászatot hallgatta	6.
---------------------------------------	----

Második félév:

Szemészetet hallgatta 1 rendes hallgató, továbbá 2 első éves növendék rendkívüli minőségben.

Állatgyógyászatot hallgatta 2 rendkívüli (első éves) hallgató jeles eredménnyel.

Ezen értesítvényből látjuk, hogy a törvényszéki orvostan (törvényszéki sebészet neve alatt) a rendes tantárgyak közé tartozott; hogy vajjon mikor kezdték legelőbb tanítani, felderíteni nem sikerült; látjuk továbbá azt, hogy a 2-od éves hallgatók a fennérintett oknál fogva annyira megfogytak a 2-ik félévben, miszerint az állatgyógyászatnak egyetlen rendes hallgatója sem akadt; ez lehetett az oka annak, hogy a szülészetet a 2-ik év 2-ik felében felemlítve nem találjuk; a legnagyobb valószínűséggel — hallgatók hiányában — tán nem is adatott elő.

1815-ben érdemleges változás nem fordult elő.

1816-ik évi márczius 16-án elhalálozott az állatgyógyászat rendes tanára Fuhrmann Péter 61 éves korában; árván maradt szakmáját valószínűleg Bruszt Elek Adjunctus látta el; minthogy 2 év múlva már mint az állatgyógyászat rendes tanára van felemlítve; hiányzik továbbá a szemészet tanára müllersheimi Molnár János. A tanári személyzet ez évben a következő: Dr. Pataky Sámuel (el-

nöki czimmel tantárgy nélkül); Dr. Intze Mihály; Dr. Keresztes Elek; Adjunctus Brust Elek; szolgál: Imre István.

Az ezen időtájt divott tanulmányi rendszert kellő adatok hiányában csakis az 181⁴/₆-iki tanév második félévéről az 181⁶/₆-iki tanév első félévéről, úgyszintén a már feljebb ismertetett 1814-iki tanévről szóló értesítvényekből (Főtisztelendő Várady Móricz a kolozsvári kegyesrendi társház főnöke szívességéből — a Lyceum irattárából 1877-ben) sikerült némi biztossággal megállapítani; ugyanis előadatott:

az első évi tanfolyam első felében: a boncztan; a második felében: az élettan, elméleti sebészet és törvényszéki sebészet;

a második évi tanfolyam első felében: kórtan és gyógyszerzan, sebészeti műtéttan, állatgyógyászat; a második félévben: szülészet, szemészet és állatgyógyászat.

Eme tantárgyakból minden félév végével vizsgát kelle állniok a hallgatóknak; a szigorlatok az országos főorvos elnöklete alatt tartatának, melyeken az elnök szintén vizsgált. Megjegyezni kívánom, hogy az állatgyógyászat a 2-ik év mindkét felében előadatott, és pedig nem csupán az állati járványtan és állati rendészet, hanem az állatgyógyászat összes ágai u. m. az állatboncztan, küllemtan, fajisme, műtéttan, gyógyszerzan. továbbá a lovak, szarvasmarhák, juhok és sertések kór- és gyógytana.

A hallgatók létszáma 1815-ben 15-re, 1813-ban 13-ra rugott. 1817—18-ban a sebészeti Tanintézet „Institutum medico-chirurgicum“ nevezete alatt fordul elő a bölcsészeti kar után; czime és rangfokozata 184⁸/₆-ig nem szenvedett változást, sőt czimét egészen megszüntéig (1872.) folyton megtartotta.

A tanári személyzet a feljebb már érintett elhalálozások által származott fogyaték kiegészítése után következő volt: Országos főorvos Dr. Pataký Sámuel elnöksége alatt Dr. Intze Mihály az élet-, általános kór- és gyógyszerzan nyilván. r. tanára; Dr. Keresztes Elek a boncztan. sebészet, szülészet és törvényszéki sebészet nyilván. r. tanára; Judenhoffer Mihály orvostudor, sebész-, szülész- és szemézmester, a szemészet nyilván. r. tanára; Bruszt Elek sebész- és szülészmester, az állatgyógyászat nyilván. r. tanára.

A sebészeti tanszék Adjunctusa: Pfenningsdorf Antal sebézmester.

Intézeti szolgál: Imre István.

1819-től 1822-ig jelentősb változás nem adta elő magát, de már ez utóbbi évben a Lyceum Regium Academicumból az „Academicum“ jelző hiányzik; habár az Intézet 1820-ban készült pecsétjét a következő körirattal: Sigillum Lycei Regii Academici Claudiopolitani ab Anno 1820 folyvást használta is.

1823- és 24-ben érdemlegesb változás azon kívül, hogy az országos főorvos Dr. Pataky Sámuel (1824) elhalálozván az elnökség tisztevel Dr. Intze Mihály mint legidősb tanár bizatott meg. a mint az az 1825-ben kiállított s feljebb *D)* és *E)* alatt bemutatott oklevelek másolataiból látható, nem volt észlelhető.

A tanterv ez időben teljesen megegyez azzal, melyet fentebb érintettünk; továbbá az Intézet azon szabadalomnak még folyvást birtokában vala, melynek erejénél fogva sebész- és szülésmestereket képesíthetett.

1826-tól egész 29-ig az Intézet beléletében valamely jelentősb mozzanat alig fordult elő.

1830-ban vonult nyugalomba Dr. Keresztes Elek tanár, s a rá következő évben elhunyt. Tantárgyai közül a boncztant és sebészetet Dr. Judenhoffer Mihály tanár, a szülésetet pedig és törvényszéki sebészetet Pfenningdorf Antal Adjunctus helyettesi minőségben adták elő.

A tanári személyzet 1831-ben a következő: Intze Mihály orvostudor, az élettan, kór- és gyógyszer-tan nyilván. r. tanára, Judenhoffer Mihály orvostudor, sebész-, szülés- és szemésmester, a szemészet nyilván. rendes-, a boncztan és sebészet helyettes tanára; Bruszt Elek sebész- és szülésmester, az állatgyógyászat nyilván. r. tanára, állandó tansegéd; Pfenningdorf Antal sebész- és szülésmester, a sebészet tanárának Adjunctusa, a szüléset és törvényszéki sebészet helyettes tanára.

Intézeti szolga: Imre István.

Dr. Keresztes Elek tanár elhunytával a szóban forgó intézet hamarjában alig pótolható veszteséget szenvedvén, sülyedésnek indult, melytől tetemes áldozatok árán egy önzetlen férfiú bátor kezdeményezésével mentette meg. Ez önzetlen és nemeskeblű férfiú incseli Szóts József orvostudor, szülésmester, Kolozsvármegye r. tiszti főorvosa és a „Károlyina“ országos kórház elsőd orvosa, ki 1831-ben szervezi az első orvos-sebész kórodát, a melyen a különös

kór- és gyógytanból minden jutalomdíj nélkül szabatos előadásokat tart a sebészethallgatók részére. Úgy látszik, hogy ez intézkedésnek nagy része van az orvos-sebészi két éves tanfolyamnak 3 évéssé való átalakulásában, a mire nézve az 1834-ik évi vizsgák rendje (melyet alább egész terjedelmében közlendünk) elegendő támpontokat nyújt.

Az 1832. és 33. évben nagyobb horderejű változást nem tapasztalván, egy ez utóbbi évben kiállított sebészi oklevél *F*) betűszerinti másolatát iktatjuk ide, melyet érdeklődésünkre több tekintetből méltónak tartunk:

F)

Nos Supremus Director, Protomedicus, Prodirector et Professores Studii Chirurgici in Regio Lyceo Claudiopolitano omnibus et singulis notum facimus: Ornatissimum Dominum Ignatium Laffer ¹⁾ aetatis annorum viginti unius, Religionis Romano Catholicae, Germanum e Libera Regiaque Civitate Kolosvár oriundum studiis praescriptis debito ordine exantlatis tam ex arte Chirurgica, quam Obstetricia examinibus se subjecisse rigorosis, quo ius ad artem utramque exercendam acquireret. In hunc finem Anno millesimo, octingentesimo trigesimo tertio die 28-a Decembris ex Chirurgia, et Anno millesimo, octingentesimo, trigesimo tertio die 27-a Novembris ex arte Obstetricia rigoroze examinatus tante ac talia dedit eruditionis ac peritiae Specimina, ut omnibus Dominis Examinatoribus plenissime satisfaceret. Quapropter potestate ab Augustissimo Imperatore ac Rege nobis delata Eum et ad artem chirurgicam, et Obstetriciam omnibus in locis intra fines tamen Magni hujus Principatus exercendam aptum et peritum agnoscimus, declaramus et constituimus; quem ob finem Diploma hocce Regii Lycei sigillo munitum, et a Domino Supremo Directore, Protomedico, Prodirectore et Professoribus Studii Chirurgici in Lyceo Regio Claudiopolitano subscriptum Illi tradidimus ea tamen cum conditione, ut se semper et ubique non solum conformiter gerat juramento et legibus Facultatis medicae, sed etiam ad normam praevigentium Altissimarum Constitutionum nomen puerperae, et an haec matrimonio legitimo viro indicato sit juncta, nec

¹⁾ Laffer Józsefnek a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézet első tanárának unokája.

ne, quantum sibi notum fuerit, summa sinceritate ac veracitate Sacerdoti baptisanti, utpote auctoritate publica ad construendas matriculas neonatorum constituto declaret. Mendacium et fraus hac in re etiam prima vice comissa praeter animadversionem legibus patriis conformiter infligendam privatione juris artem obstetriciam exercendi vigore Diplomatis hujus concessi punientur. Datum Claudiopoli Anno et diebus supranotatis.

Nicolaus Kováts de Tusnád Eppus Transilvaniensis Supremus Scholarum Director.

Josephus Ferentzi Instituti Chirurgici Praeses, et Magni Transilvaniae Principatus Protomedicus.

Franciscus Xav. Lezó e S. P. AA. LL. et Phil. Doctor, Logicae Metaphysico et Ethicae Professor, h. t. Prodirector Lycei Regii.

Michael Intze de NBatzon m. p. Med. Doctor, Physiologiae, Pathologiae, Materie medicae Professor p. ord., Convictus Nobilium ac Seminarii Physicus o.

Michael Judenhoffer Med. Doctor, Chirurg. Obstetr. et Ophthalm. Magister, in R. Lyceo Claudiopolitano Ophthalmol. Professor p. ord.

(Kemény papir-iven, feketesárga selyemzsinóron függő pecséten a feljebb ismertetett körirattal).

Ez oklevél figyelmesb megtekintése, és a feljebb már közlöttel való egybehasonlításából a következő folyományok vonhatók le: 1. Erdély püspöke, mint az összes (r. k.) iskolák főigazgatója hatáskörébe tartozónak ismeri az orvos-sebészi Tanintézet által kiállított okleveleket aláírni; úgy szintén aláírta azokat a királyi Lyceum igazgatója; mi eddig szokásban nem volt; az országos főorvos, mint a szóban forgó Tanintézet elnöke, már 1808-tól fogva élt ama kiváltsággal, hogy az oklevelet aláírta; hasonlóképen aláírta azokat az intézet két idősb tanára. 2. A sebész- és szülész-mesterekké képesítés joga és szabadalma ez időtájt már el van vonva az orvossebészi Tanintézettől; mert a képesített sebész academiai rangfokozata ú. m. a sebész-mesteri vagy polgári sebészi távolról sincs megemlítve, csupán csakis a sebészet és szülészet gyakorlása van megengedve Erdélyország határain belül. 3. Az ezen oklevél erejénél fogva képesített kolozsvári születésű Laffer Ignác — mint a több izben említ

tett orvos-sebészi Tanintézet első tanáranak unokája — német származásának van feltüntetve; a mi azt bizonyítja, hogy nagyatyja Laffer József német nemzetségből eredett.

Ezek után érdekesnek tartjuk az 1834¹/₆-iki tanév első felének végén megtartott közvizsgálatok rendjét (a mint azt a Protocollum Sessionum Senatus academici de Anno Scholastico 1834¹/₆ 29 és 30-ik lapján találtuk) szószerinti szövegében ide mellékelni, mely nézetünk szerint az akkori erdélyi felsőbb tanügyi viszonyok ismertetésének érdekes adalékául s kellő mérlegeléssel szolgál:

Ordo Examinum in Reg. Lyceo Claudiopolitano Semestri primo Anno 1834¹/₆, Mensis Februarii die

9-a	2-i	anni	Juristae e Politia Civitatis.
10-a	1-i	"	" e Jure Naturae.
11-a	2-i	"	Philosophi e Doctrina Religionis.
13-a	1-i	"	Philosophi e Mathesi.
14-a	3-i	"	Chirurgi ante meridiem e Clinica; post meridiem.
	2-i	"	Chirurgi e Chirurgia forensi.
16-a	2-i	"	Anni Juristae e Jure publico et privato Transilvaniae.
17-a	1-i	"	Juristae ex Oeconomia rurali.
18-a	2-i	"	Philosophi e Physica.
19-a	1-i	"	Philosophi e Psychologia et Logica.
20-a	2-i	et 1-i	anni Chirurgi e Chirurgia ¹⁾ et operationibus chirurgicis.
21-a	2-i	anni	Juristae ex Arte Rationaria.
23-a	1-i	"	Juristae e Technologia et Mineralogia.
24-a	2-i	"	Philosophi e Historia Universalí.
25-a	1-i	"	" e Doctrina Religionis.
26-a	2-i	"	Chirurgi ante meridiem e Patologia et materia medica, post meridiem e Veterinaria.

¹⁾ A jegyzőkönyvvezető (valószínűleg tollhibából) Anatomia helyett Chirurgiát írt; mert a tanrend szerint a boncztan az első év első felében szokott volt előadatni.

28-a Senatus Academicus.

6-a Martii Secundum Semestre inchoabitur.

1836. Betegeskedése okán a tanszéktől visszavonult Dr. Intze Mihály ezen év ápril havában hunyt el Gyulafehérvártt; ugyanez évi december 28-án Dr. Szóts József a különös kór- és gyógytan nyilvános rendes tanárává kinevezetvén, folytatja már 1831-ben megkezdett kórodai előadásait, egyúttal az elhalálozott Dr. Intze Mihály tantárgyait is helyettesi minőségben adván elő.

Az 1836/7-iki tanévben a tanrend s a hallgatók létszáma a következő volt:

Az első évfolyam első felében: Boncztan; második felében: Elettan. Sebészet. Hallgatók létszáma 19.

A második évfolyam első felében: Általános kórtan, Gyógyszer-tan, Sebészi műttattan. Törvényszéki sebészet, Állatgyógyászat; a második felévben: Szülészet, Szemészet, Állatgyógyászat. Hallgatók létszáma 15.

A harmadik évfolyam első és második felében: Különös kór- és gyógytan kórodai gyakorlatokkal. Hallgatók létszáma 14. Összes létszám 48.

Az 1837/8-iki tanévben volt:

első éves hallgató . . .	17.
másod " " . . .	13.
harmad éves " . . .	9.
Összesen . . .	39.

1837-ben a tanulmányi szervezet lényeges és öröndetes módosulásnak nézett elé, a mint azt a G) alatt idezárt pályázati hirdetésből láthatni:

G)

Concursus pro Cathedris neo-erigendi Studii Chirurgici Claudiopoli. Conclus. Cons. Nro. 705 die 10-a Januarii 1837.

Terminus celebrandi Concursus pro tribus cathedris neo-erigendi Claudiopoli in Transilvania Studii Chirurgici, utpote 1-o Phy-

sices cum Botania et Chemia, 2-o Anatomiae cum Arte Obstetricia, et 3-o Physiologiae cum Pathologia (generali) Therapia (generali) et Materia medica, cum quibus annum 600 Florenorum C. M. Salarium connexum est. in diem 3-am mensis Aprilis A. C. (1837) praefixum esse. Eisdem eo fine notum reditur; ut cum iuxta Altissimos Normales Ordines Concursus hic in Universitate Regia quoque Pesthiensi celebrari debeat. praeindigitatum Terminum ea expressa cum conditione per sui gremium publicari procuret. quod concurrentia ad praeattactas tres Cathedras individua Linguae hungaricae perfecte gnara esse debeant. — Datum Budae ut supra. (Codex Sanitario-medicinalis Regni Hungariae. Tomus 3-us, Sectio 5-a a 185—6-ik lapon). mely két megüresedett tanári szék betöltéséről, valamint az előkészítő tudományok ú. m. a természettan, vegytan és növénytan tanszékének felállításáról, illetve betöltéséről szól; a pályázati határidő 1837-ik évi április hava 3-ikára tűzetett ki.

1838-ik évi augusztus 8-án kelt legfelsőbb elhatározással az élet-, általános kór-gyógytani és gyógyszer-tani tanszékre nyilván. rendes tanárul orvostudor székelyföldvári Szilágyi Miklós; augusztus 11-én a boncztan és szülészet nyilván. rendes tanárává csikszere-dai Szabó József orvos-sebésztudor, szemész és szülésmester, végre szeptember hó 13-án a természet-, vegy- és növénytani tanszékre nyilván. rendes tanárul bági Joó István orvostudor és szülésmester lőnek legkegyelmesebben kinevezve.

E minden tekintetben szerencsésnek mondható kinevezéssel kapcsolatban a régibb rendes, illetve helyettes tanárok által ellátott egyéb tanszékek körül a következő lényeges változás lépett életbe. u. m.: Dr. Szóts József a különös kór- és gyógytani kórodai gyakorlatokkal, Dr. Judenhoffer Mihály a gyakorlati sebészetet a szemészettel (bár ez utóbbi szakmát különösen kiemelve nem találjuk; de a tanrendben külön tárgyként van feltüntetve; mely körülményből, továbbá abból, hogy dr. Judenhoffer kezdetben csak is a szemészeti tanszékre volt kinevezve, jogosan következtethető, hogy a szemészetet tovább is ő adta elő); Bruszt Elek az állatgyógyászat rendes tanára szakmáján kívül még a törvényszéki sebészetet és tetszhaláltant is tanította.

Nevezetes mozzanatként kiemelendő: hogy az újonnan kinevezett három tanárt az 183⁹/₁₀-iki tanév elején Erdély püspöke tusnádi Kováts Miklós Ó Nagyméltósága, mint királyi Főigazgató iktatta be ünnepélyesen.

Az imént felhozott gyökeres s az Intézet korszerű fejlődését lehetővé tevő változásokat megelőzőleg az egyes tanszékek és szakmák következőleg voltak ellátva: a boncztant, az elméleti sebészetet, a sebészi kórtant, kötszertant, a sebészi műtéttant s a szemészetet ez utóbbinak rendes tanára, Dr. Judenhoffer Mihály, az élettant, általános kór- és gyógytant, valamint a gyógyszertant, a vényrástant, továbbá a sebészek igényeihez alkalmazott különös kór- és gyógytant kórodai gyakorlatokkal az utóbbi szakma nyilv. r. tanára Dr. Szóts József; az állatgyógyászatot sebész- és szülésmester Bruszt Elek rendes tanár, a szülésetet, valamint a törvényszéki sebészetet Adjunctus Pfenningsdorf Antal sebész- és szülésmester adta elő; — a mint ebből látjuk, dr. Judenhoffer és Dr. Szóts rendes szakmájukon kívül a számos helyettesítések által szerfelett igénybe voltak véve, vagyis inkább túlhalmozva teendőkkel. Intézeti szolgáltságban Imre István helyett Gombos Józsefet találjuk alkalmazva.

Egy az 183⁹/₁₀-iki tanév folyama alatt (1838-ik évi december 3-án) kelt sebészi oklevelet látva azt észleltük, hogy a szöveg az *F*) alatt ismertetett oklevelével teljesen egyezik; kiállító, illetve aláírók az erdélyi püspök tusnádi Kováts Miklós, az országos főorvos, Dr. Baritz János, és az orvos-sebészi Tanintézet összes tanárai, de a kir. Lyceum Prodirectorának aláírása hiányzik.

Az orvos-sebészi Tanintézet imént vázolt újjászervezése előnyösen folyt be a hallgatók kiképzésére, sőt nem habozok kimondani, hogy az ezen időtájt (1838—1849.) Kolozsvárott a sebészek alaposabb képeztetésben részesültek, mint a pesti Egyetem sebészeti növendékei; ennek bizonyítására tudnunk kell ugyanis, hogy Pesten az előkészítő tudományok (u. m. természettan, vegytan és növénytan) tanításáról 18⁴⁹/₁₀-ig szó sem volt; továbbá még ama hallatlan anomália is dívott, hogy a leiró boncztannal (mely egész évi tantárgy volt) egyidejűleg az élettan és az elméleti sebészet (Chelius munkája nyomán) is előadatott; sőt a mi több, az élettant befejezték akkor (t. i. az első évi tanfolyam első felének végén), a midőn

a leiró boncztanak csak a feléig jutottak el. — Oly tanmódszer, mely kellő boncztani-alap hijával az élettant, kór-, gyógy- és gyógyszertant, úgyszintén az elméleti sebészetet egész terjedelmében felölelte, a hallgatók kiképzésére vajmi hátrányos lehetett!

1839¹/₄₀-iki tanévben jelentőséggel bíró változás nem mutatható ki.

1840¹/₁-ik évben az „Adjunctus“ nevezet eltűnván, helyette az „Assistens“ nevezetével találkozunk; az ez évi erdélyi tiszti névtár tanusítása szerint 2 tanársegéd van alkalmazva; u. m.: 1. Pfenningdorf Antal sebész és szülész-mester, a boncztani és szülészeti tanszék segéde. 2. Jeszenszky János sebész, kórodai segéd.

1842-ben Dr. Judenhoffer Mihály elbetegesedvén, tantárgyait helyettesi minőségben Pfenningdorf Antal boncztani és szülészeti tanszéki segéd adja elé egész 1846-ik évi mártius hava végeig.

1843¹/₂-ban Jeszenszky János kórodai tanársegéd állomása megüresedvén, arra 1843-iki márczius 11-én Laffer Ignácz sebész neveztetett, ki. — Ezen tanévre a tanrend következőleg lőn megállapítva:

a) az első év első felében: Boncztan, Természettan, Vegytan; második felében: Élettan, Természettan és Vegytan folytatólag, továbbá Növénytan. — Hallgatók létszáma 10.

b) A második év első felében: Általános kórtan, Állatgyógyászat; második félévben: Gyógyászat, Szülészet, Állatgyógyászat. — Hallgatók létszáma 10.

c) A harmadik év első és második felében: ¹⁾ Különös sebészi kór- és gyógytan kórodai oktatással; különös (bel) kórtan kórodai gyakorlatokkal. Hallgatók létszáma 8. Az összes létszám 28.

1844¹/₆-ig lényegeseb változást az Orvos-sebészi Tanintézet beléletében constatálni nem lehetvén, csakis a hallgatók létszámát emeljük ki, volt ugyanis első éves hallgató 22, másodéves 15, harmadéves 9, összesen 46. A következő (1845¹/₆-iki) tanévben már teteme-

---

¹⁾ A törvényszéki sebészetet és tetszhaláltant képviselve nem látjuk: azonban igen valószínű, hogy elő lőnek adva; minthogy egy későbbi (1845¹/₆-ik évi) értesítvényben a 3-ik évfolyam első felében a törvényszéki sebészetet, 2-ik felében pedig a tetszhaláltant a vizsgálat tárgyai között feltaláljuk.

sen megfogyatkozott a hallgatóság létszáma. volt t. i. első éves 11, másodéves 13, harmadéves 6. Összesen 29. Hogy a hallgatóság létszámának imént feltüntetett ingadozását mily tényezők eredményezhették, nem sikerült kideríteni.

1846-ik évi augusztus hava 31-én a már régóta elbetegesedett s utóbb nyugalomba vonult Dr. Judenhoffer Mihály elhalálozott 64 éves korában, a kit — mint már feljebb is érintettük — Pfenningdorf Antal tanársegéd helyettesített; ugyanez év ápril havában a gyakorlati sebészet rendes tanárává Ö Felségének V-ik Ferdinánd királynak 1846-ik évi január hava 31-én kelt legfelsőbb elhatározásával kinevezett Dr. A b r a h á m B o g d á n kezdi meg tanári működését.

A következő 1847. és 48-ik években a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézet tanári személyzete a következőkből állott:

1. Bruszt Elek sebész és szülésmester, az állatgyógyászat, a törvényszéki orvos-tudomány és a tetszhaláltan rendes tanára.

2. Incseli Szóts József orvostudor és szülésmester, a különös kór- és gyógytan és orvosi gyógygyakorlat rendes tanára, s a kolozsvári „Károlina“ országos kórház rendes főorvosa.

3. Bágyi Joó István orvostudor és szülésmester, a természettan, vegy- és növénytan rendes tanára.

4. Székelyföldvári Szilágyi Miklós orvostudor, az élet-, kór-, továbbá a gyógyszertan rendes tanára.

5. Csikszeredai Szabó József orvos-sebésztudor, szülész- és szemésmester, a boncztan és szülészlet rendes tanára.

6. Ábrahám Bogdán orvostudor és mütő, a különös elméleti sebészet, s a sebészi gyógygyakorlat rendes tanára.

Segédek:

1. Pfenningdorf Antal sebész- és szülésmester, a boncztani és szülészeti tanszék segéde.

2. Laffer Ignátz sebész és szülész, a gyógygyakorlati iskola segéde.

Intézeti szolga: Gombos József.

És ezzel eljűtva intézetűnk II-ik korszakának végére, különös említésre méltó mozzanatképpen feljegyezni óhajtjuk azt: hogy az 1849-iki év viharai közben Intézetűnkben szakadatlanul és rendszeresen folytak az előadások januártól július hó végeig, s hogy a pályavégzett 3-ad éves sebésznövendékek július hó vége felé szigorlataik sikeres letétele után ideiglenes (miután hivatalos alakban azokat kiállítani lehetséges nem volt) oklevelekkel láttattak el.

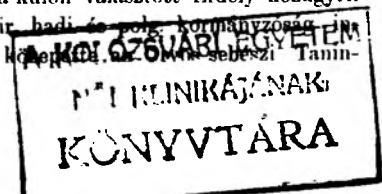

III. Az önállás és virágzás korszaka 1849—1872-ig.

a) Az absolutismus és prouisorium idejében 1849—1867-ig.

Az 1849-ik évi nyár derekán a megnehezült idők viharos járása minden állami intézményeinket rohanó árként elsodorta, a csak nem rég egygyé forrott két testvérházát egymástól könnyörtelenül elszakítá, tabula rasát teremtván itt és ott. Az eddig fenállott tanügyi viszonyok, különösen az állam közvetlen felügyelete alatt álló iskolákban teljesen felforgattatván, Kolozsvárt a jogtudományi. bölcsészeti karral és orvossebészeti Tanintézettel bíró királyi Lyceum — mint ilyen — megszüntettetett; nevezetesen a jogtudományi tanfolyam eltörültetett, helyette Nagy-Szebenben cs. kir. Jogakadémia állítottatott fel; a két éves bölcsészeti tanfolyam a felsőbb rendeletek alapján szervezett 8 osztályú gymnasiumba olvasztatott; egyedül csak az Orvos-sebészeti Tanintézet a régi kir. Lyceum némi szomorú romja gyanánt maradt meg, melyre az orsz. főorvos — a kir. főkormányzésekkel együtt az orsz. főorvosi hivatal is megszűnván — befolyással többé nem birhatott; s a külön választott Erdély közügyeit a Nagy-Szebenben székelő cs. kir. hadi és polg. kormányzóan intézte s igazgatta. Ily viszonyok

tézet Igazgatóságának magából az intézeti személyzetből kelle keletkeznie, a minek létrejöttét a kormányzóság mellé Nagy-Szebenbe kirendelt Dr. Szabó J. tanár hatályosan előmozdítani igyekezett.

A tanári személyzetet e korszak kezdetén súlyos csapás érte, a mennyiben t. i. az élettan, kór- és gyógyszer-tan r. tanára Dr. Szilágyi Miklós felségsértés czimén a kolozsvári cs. kir. haditörvényszéknek 1849-ik évi november 23-án kelt ítélete alapján tanári székétől elmozdított, kit az Enyed pusztulása (1849. január 8-án) következtében Kolozsvárra menekült s itt megtelepedett Dr. Marussi István Alsófehérmegye volt tiszti főorvosa (1849-ik évi december 8-án k. rendelet alapján) helyettesített; ugyancsak e hó 17-én meg lön hagyva, hogy Dr. Marussi I. tanári hivatalába beiktattassék, részére 1849-iki december 24-én kelt rendelettel 500 pftnyi évdíj utalványoztatván.

A boncztan és szülészet nyilv. r. tanára Dr. Szabó József Nagy-Szebenbe kirendeltetvén, ugyanott a cs. kir. hadi és polgári kormányzóság közoktatásügyi osztályában ideiglenes előadói minőségben működött: ezen hosszabb ideig tartó hivatalos távolléte alkalmából helyébe helyettes tanárul Dr. Werzár György neveztetett ki. Dr. Szabó József a Tanintézet fejlesztését célzó ernyedetlen munkásságának köszönhető: hogy az Orvos-sebészeti Tanintézet (független) Igazgatósága életbe léptetettvén, e tiszttel ideiglen Dr. Szóts József rendes tanár bízott meg.

A tanári személyzet e III-ik korszak kezdetén a következőkből állott:

Ideiglenes Igazgató: Dr. Szóts József, a különös kór- és gyógytan s a kórodai gyakorlat rendes tanára.

Bruszt Elek, sebész és szülésmester, az állatgyógyászat, törvényszéki orvostan és tetszhaláltan rendes tanára.

Dr. Szabó József, a boncztan és szülészet rendes tanára, ideiglenes tanügyi előadó a nagyszebeni cs. kir. kormányzóság közoktatásügyi osztályában; szakmáit helyettesi minőségben

Dr. Werzár György látta el.

Dr. Joó István, a természet-, vegy- és növénytan r. tanára.

Dr. Ábrahám Bogdán, a gyakorlati sebészet rendes tanára.

Dr. Marussi István, az élettan, általános kór- és gyógyszer-tan helyettes tanára.

Segédek: Pffeningsdorf Antal és Laffer Ignác.

Bruszt Elek hosszas tanári működése elismerése és jutalmazásul személyes pótlékért folyamodván, ez nem engedélyezett és egyszersemind oda útasított, hogy nyugdíjaztatása iránti kérvényét mihamarább nyújtsa be: továbbá az iránt is felhivatott az Igazgatóság, hogy Bruszt tanár helyettesítéséről gondoskodjék. Bruszt ezalatt előadásait folytatta, melyeken az ideiglenes Igazgató Dr. Szöts József egy alkalommal megjelenván, azokat kissé gyengének s nem épen megfelelőeknek találta. Miután Brusztnak 39 szolgálati éve volt, 1850-ik évi november hó 11-én 24,428—M. C. G. szám a. kelt rendelettel meg lön kegyelmesen engedve, hogy 40-ik szolgálati évét eddigi minőségében betölthesse.

1850-ik évi december 23-án 30,644—M. C. G. sz. alatti rendeletnél fogva meghagyatott, hogy volt kir. Lyceumi tanár Bergai, a vegytani dolgozót minden szerelvényeivel együtt, Orvos-sebészi Tanintézeti vegytanár Dr. Joó Istvánnak adja át. Az átadás a következő év január hava 7-ikén kezdődvén 17-ikéig tartott; azonban egy (az imént hivatott rendelettel kapcsolatos) február hava 4-én 2624—M. C. G. sz. a. kelt újabb rendeletben meghagyatott, hogy a gyógyszerészi vegytan tanára kötelességének ismerje különösen a, kóliásziati vegytanhoz tartozó szerelvények és készleteknek a gyógyszerészi vegytan készleteitől elkülönzött (külön helyiségben t. i.) szoros megőrzését azon czélból, hogy azok lehető újolagos használat esetében jó karban legyenek.

A rendes évi vizsgálatok körüli eljárás az 1851-ik évi január hava 26-án 2101—M. C. G. sz. a. k. rendelettel a következő módon lett szabályozva: hogy

1. azon tantárgyakból, melyek az 1-ső félév végével teljesen befejeztetnek, ennek végével vizsgálatok tartassanak, ilyenek: a természettan, leíró boncztan, általános kórtan és törvénytudományi orvostan: ama tantárgyakból pedig, melyek mind a két félévre kiterjednek, csak a 2-ik félév végével; hogy

2) a vizsgálati módszerre nézve az eddig divott üres (?) formáságoktól eltérve, az összes cs. kir. iskolákban használatban levő oly vizsgálati szabályzat léptetendő életbe, mely a tanuló ifjúság előmenetelét kellően előtünteti.

Ezen rendelet kapcsán a tanrendnek magyar és német nyelven leendő szerkesztése és kinyomatása engedélyeztetett.

Az első félévi vizsgálatok február hó folyamán megtartatván, a hallgató ifjúság létszáma 53-ra rugott, nevezetesen volt első éves 21, másod éves 24, harmad éves 8.

1851-ik évi január hava 8-án 414—C. M. G. sz. a. k. leirat-tal Dr. Marussi Istvánnak eddigi 500 pftnyi évdíja 600 pft-ra emel-tetik, s a mult évi 100 pftnyi hátralék az illetőnek utólag kifizet-tetni elrendeltetik.

A szülészet eddig csupán elméletileg adatván elő, a műtétek phantomon mutattatnak be. Szülő-intézet nem léteben a szülészeti gyakorlat tanításáról szó sem lehetvén, az Igazgatóság e nélkülöz-hetlen gyakorlati szakma szükségességének meggyőző tudatától in-díttatva, 1851-ik évi márczius hava 5-ikén a cs. kir. kormányzóság-hoz intézett felterjesztésében a nélkülözhetlenül szükséges szülő-kóroda felállítása iránti tervezetet adott be, melyet a kormányzóság ugyanazon hó 13-ikán 5888—M. C. G. sz. alatti leiratával jóváhagy-ván, megengedte egy szükségbeli szülő-intézet (Noth-Ge-bär-Anstalt) felállítását. A szülő-intézet a legelső s legsürgősb szük-ségletnek megfelelőleg felszereltvén, annak megnyitása ugyanazon évi május hava 1-sejére tüzetett ki; miről a cs. kir. kormányzóság ér-tesítettvén, a szülő-intézet az irt napon erdélyi Püspök tusnádi Ko-vács Miklós ő nagyméltósága, cs. kir. kerületi biztos Bogdán Ferencz, helybeli polgármester Wendler Frigyes és az összes tanári személy-zet jelenlétében ünnepélyesen megnyitott. E nagy horderejű intéz-mény lehetővé tette, hogy a gyakorlati orvosi szakmák ezen egyik legfontosabbika s mondhatni legnélkülözhetlenebbike tanintézetünk-ben kórodailag adathatott elő.

A tanári fizetés megjavítása. Ő csász. kir. apostoli Felségének 1851-ik évi márczius hava 26-án kelt legfelsőbb elhatá-rozásával az Orvos-sebész Tanintézet tanárainak eddigi 600 pftnyi szük fizetését 900 pft-ra legkegyelmesebben felemelni méltóztatott.

Helyettes tanár Dr. Werzár Györgynek a tanári fizetés 60 szá-zaléka helyettesítési díjképen az 1840-iki április hava 16-án 13,559 sz. a. kelt szabvány értelmében engedélyeztetett, illetőleg kiutal-ványoztatott.

Intézeti szolgálta Gombos József évi 125 pftnyi bére 200 pft-ra emeltetett.

Megjegyzendő továbbá, hogy tanczélokra kisebb-nagyobb összegek s a könyvtár gyarapítására évenkénti 100 pft lettek folyósítva.

Pfenningsdorf Antal és Laffer Ignác tanársegédeknek fizetésük javítása iránti folyamodványai tekinteten kívül hagyatván, megjegyeztetett, hogy alkalmaztatásuk csak ideiglenes, s hogy abban legfeljebb az 185 $\frac{1}{2}$ -iki tanév végéig hagyhatók meg.

A leíró boncztan ez ideig mindenkor csak egy féléven keresztül adatott elő: a mi tekintettel e szakma jelentőségére, mint az összes orvosi tudományok alapjára, továbbá annak terjedelmére — szembetűnőleg igen is rövid idő volt; — de már az 185 $\frac{1}{2}$ -iki tanévben a boncztan, mint egész éves tantárgy fordul elő.

Az imént említett tanév kezdetével a gyakorlati sebészet rendes tanára Dr. Ábrahám Bogdán tanári székéről lemondván, lemondását ugyanez (1851.) évi november 3-án 24.759 M. C. G. sz. a. k. leiratával a cs. k. hadi és polg. kormányzóság elfogadta illetőleg tudomásul vette; továbbá a cs. k. vallás- és közoktatásügyi minisztérium a hozzá november 11-én intézett felterjesztésben erről szintén értesítettén, a helyettesítéssel Pfenningsdorf Antal tanársegéd bízott meg. Dr. Ábrahám Bogdán fizetése november hó 1-sejével betiltatott és a megürült tanári szék betöltése iránt a Miniszter intézkedése kikérte. Ő felsége (1851-ik évi) december 7-én kelt legfelsőbb elhatározásával Dr. Ábrahám Bogdán lemondását kegyelmeesen elfogadni méltóztatván, ugyanazon évi december hava 11-én kelt miniszteri rendelettel pályázat lón kiírva 1. az élettan, általános kór- és gyógyszer-tan tanszékére 1852-ik évi február 20-ikáig terjedő határidővel, 2. a gyakorlati sebészet imént megüresedett tanszékére szintén a fentebbi záros határidővel.

A pályázók kérvényeit a cs. k. hadi és polg. kormányzóság 1852-ik évi február 22-én 2860 -270 sz. alatti leiratával átküldötte, a melyből kitűnt, hogy a következők pályáztak u. m. Dr. Szabó Vazul, Dr. Beke Imre, Dr. Darányi János, Dr. Szabó Ferencz, Dr. Kramolin Hugó, Dr. Marussi István és Dr. Szabó István: továbbá hármas kijelölés felterjesztése minősítvényi táblázatok kíséretében szintén el volt rendelve. Az említett pályázókon kívül Dr. Nagel Emil is folyamodott a két tanszék bármelyikére, a cs. kir. vallás- és köz-

oktatásügyi miniszteriumhoz benyújtott kérvénye alapján, melyet nevezett miniszterium kellő tekintetbevétel végett aztán ide le is küldött

A kijelölést a tanári testület következőleg ejté meg: 1. az elméleti orvostanra első helyen Dr. Marussi Istvánt, második helyen Dr. Szabó Ferenczet s a harmadikon Dr. Kramolin Hugót, 2. a gyakorlati sebészetre első helyre Dr. Szabó Vazult, másodikikon Dr. Darányi Jánost és harmadik helyen Dr. Beke Imrét terjesztette fel.

A kijelölés megtörténte után a cs. k. hadi és polg. kormányzóság 1852-ik évi márczius hava 4-ikén 4352—389 sz. a. Dr. Knöpfler Vilmosnak a gyakorlati sebészeti tanszék elnyerhetéseért hozzá beadott folyamodványát utólagos tárgyalás céljából ide áttevén, az előbbi kijelölés csak annyiban szenvedett változást, hogy Dr. Knöpfler Vilmos Dr. Szabó Vazul elejébe első helyre tétetett, a többi jelöltek sorrendje különben változatlanul megmaradván.

Ő cs. k. Felsége 1852-ik évi május hó 12-én kelt legfelsőbb elhatározásával az élettan, általános kór- és gyógyszer-tan rendes tanárává e szakmák eddigi helyettes tanárát Dr. Marussi Istvánt, a gyakorlati sebészet rendes tanárává pedig kiérdemült táborig főorvost Dr. Nagel Emilt (kit egyébiránt a tanári testület javaslatba sem hozott) legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

A cs. k. hadi és polg. kormányzóság ugyanazon évi június hó 3-ikán kelt leiratában értesíti az Igazgatóságot, hogy Dr. Nagel Emilnek a kinevezési okmány Bécsben kézbesítettett, Dr. Marussi István pedig utasított, hogy a tiszti esküt kerületi kormányzó cs. kir. tábornok Chavanne kezeibe tegye le. Dr. Nagel Emilre vonatkozólag egy későbbi keletű (1852-ik évi június hó 24-én 13571. sz. a. kelt) leiratában arról értesítettik az Igazgatóság, hogy az illető új tanár csak az 1852²/₃-iki tanév kezdetével foglalandja el tanári székét, a mikor felelőskövén fizetése utalványoztatni fog.

Dr. Szabó József tanár, ugyanez év június hava 22-én nagy-szebeni ideiglenes tanügyi előadói hivataloskodása megszűntével ile visszaérkezvén, itteni tanári állomását elfoglalta; de a tanév már vége felé járván, Dr. Werzár György helyettes tanár az előadásokat annak befejeztéig folytatta.

Ő Felsége 1852-ik évi július hava 24-én Nagy-Szebenben kelt legfelsőbb elhatározásával a kolozsvári kerület ideiglenes tiszti fő-orvosa s az Orvos-sebészeti Tanintézet Igazgatója Dr. Szöts Józsefnek

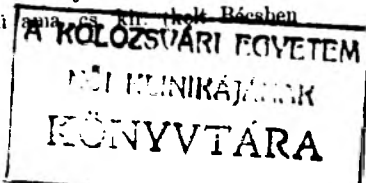
a közegészségügy előmozdítása körüli buzgó tevékenységének elismerésül a cs. kir. Tanácsosi czimet díjmentesen adományozni méltóztatott.

Ugyanez év augusztus havában az Orvos-sebészi Tanintézet tanári kara a bujakórt tárgyazó több népszerű művet bíralt meg.

Pfenningsdorf Antal 1852-ik évi május hava 16-án 10,113—917 sz. a. k. rendelettel boncznoki, illetőleg boncztani tanszéki segédi, valamint szülészeti tanársegédi állomásában végleg meghagyott: ellenben Laffer Ignác kőro dai tanársegédre nézve a cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kijelenté, hogy állomása az 185²/₃-ki tanév kezdetével megüresedettnek tekintendő, hogy ennek betöltése iránt annak idejében indokolt felterjesztés intézendő: minek következtében 1852-ik évi decemberben Márton József neveztetett ki a szóban forgó tanársegédi állomásra. De a két tanársegédi állomás az azon kori viszonyok között már elégtelennek bizonyulván, más két új tanszéki segédi állomás felállítása, illetőleg 4 tanársegédi állomás rendszeresítése iránti felterjesztésben foglalt kívánalmak az 1852-ik évi szeptember hava 16-án 19,591 2151 sz. a. kelt leirat szerint teljesedésbe mentek.

Bruszt Elek tanár az 185²/₃-iki tanév kezdetén (nevezetesen október 8-ikán) benyújtja nyugdíjaztatása iránti kérvényét, melyre nézve a cs. kir. hadi és polg. kormányzóság ugyanazon évi december hava 2-án indokolt felülvéleményt kér az iránt: hogy vajjon nevezett Bruszt tanárnak adjunctusi minőségben töltött évei a 40 évi szolgálati időbe beszámíthatók-e? Miután a kérdés Bruszt Elek tanár javára (kedvezőleg) oldatott meg, nevezett tanár Ő Felségének 1853-iki április hava 23-ikán kelt legfelsőbb elhatározásával egész fizetésének élvezete mellett állandó nyugalomba helyeztetett.

Szomorú idők szomorú tanujaként említésre méltó az özönnel megjelenő szabályrendeletek általi absolut kormányzat és germanisatio korában az 1852-ik évi október 5-én 21.329—2057 sz. a. kelt rendelet, melyben a szakál-viselet módja aprólékosan körülíratván, a teljes vagy körszakál viselése minden állami hivatalnokra nézve szorosán eltiltatott; s a hivatolt szabályrendelet az Orvos-sebészi Tanintézet tanári személyzetével is közöltetni rendeltetett. De sokkal nagyobb horderejű s az Intézet jövődöbeli fejlődésére s gyarapolására nézve beláthatlan következményű

1853-ik évi április hava 6-án 2749—159 sz. a.) miniszteri kibocsátvány, melyet a cs. kir. hadi és polg. kormányzóság ugyancsak ápril hava 17-én 9372—M. C. G. sz. alatt az Intézet Igazgatóságával közölt, mely szerint a német nyelv a kolozsvári Orvos-sebész Tanintézetbe (is) tannyelvül behozatni elhatároztatott. fokozatosan olyképen, hogy az 185⁶/₆-ban csak a tanfolyam első, 185⁶/₇-ben a második, végre 185⁷/₈-ban pedig annak harmadik évében kizárólag használtassék: azonban addig is, míg ez megtörténhetnék, rögtön hetenként néhány órán át német nyelvű előadások tartassanak; e rendeletnek megfelelőleg 1853-ik évi május hó 2-án Dr. Szóts József az első német előadást a különös kór- és gyógytanból megtartotta!

Ezen erőszakos módra germánisálni akaró szabályrendelet azonban soha sem lépett teljesen életbe; mert a hallgató ifjuság nagyobb-részt magyarokból telvén ki, azok kedvéért, kik a magyar nyelvben járatlanok voltak, rendesen vegyesen magyar és német nyelven folytak az előadások.

Kórodai tanársegéd Márton József elhalálózásával az illető állomás megüresedvén, arra Moldoványi László sebész neveztetett ki, illetve erősített meg (1853-ik évi augusztus hava 10-én.)

Ugyan ez évi szeptember hó 20-án jelenti Bruszt Elek, hogy nyugálomba vonulván, előadásait jövőben már nem folytathatja, s minthogy a helyettesítés elvállalása iránt felhívott tanárok közül senki sem ajánlkozott, október 7-én Dr. Werzár György bizatott az állati járványtan és állati rendészet, valamint az e tanszékkel kapcsolatos törvényszéki orvostan és tetszhaláltan helyettesítésével, ki ugyanazon hó 14-én a tiszti esküt le is tette.

A jelen tanév elejével Intézetünk körül a rohamosan haladó kor követelményeinek megfelelőleg mélyre ható üdvös intézkedések lőnek Ő Felségének 1853-ik évi október hó 2-án kelt legfelsőbb elhatározásával foganatosítva, nevezetesen az eddig egybekapcsolva volt bonczteni és szülészeti tanszékek egymástól való elválasztásával Dr. Szabó József az elméleti s gyakorlati szülészet rendes tanárává nevezetvén ki, a boncztan további tanításával csak is e tanszék végleges betöltéséig lőn megbizva.

Továbbá növénykert felállítás. berendezése és kellő felszerelése rendeltetett el; úgy szintén a leiró bonczteni, az állatjárványtani,

állati rendészeti s törvényszéki orvostani tanszékekre pályázat hirdettetett: a szemészeti kóroda felállítása szintén ez időtájrak esik.

A boncztoni tanszék elnyeréseért többen ú. m. Dr. Lenhossék József, Dr. Werzár György s mások folyamodtak; e közben azonban Dr. Werzár György rohamos lefolyású hagymáz áldozatául (1854-ik évi ápril 6-án) esvén, az általa helyettesi minőségben ellátott állatjárványtani s állatrendészeti tanszéken őt Bruszt Elek nyugalmazott tanár helyettesítette.

Az Igazgatóság 1854-ik évi augusztus 30-án 9850—M. D. Cdo sz. a. kelt leirattal arról értesítettett, hogy Ő Felsége 1854-ik évi augusztus hava 6-án kelt legfelsőbb elhatározásával Dr. Lenhossek Józsefet a leiró boncztan, törvényszéki orvostan és tetszhaláltan nyilv. rendes tanárává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. A boncztoni s egyzersmind szülészeti tanársegéd Pfenningsdorf Antal jövendőre a szülészeti tanszék mellett óhajtván maradni, az így megüresedett illetve újon rendszeresített boncztoni tanársegédi állomást Bartha János sebész (Kolozsvár városa jelenlegi tisztii főorvosa Dr. Bartha János) nyerte el.

Az állatjárványtani és állati rendészeti tanszék ez idő szerint egyelőre — bár a tanári testület a hármás kijelölést megejtette, — be nem töltetvén, a közelebbi (1855-iki) nyári félévre ismét helyettesről kelle gondoskodni: s miután a tanárok közül senki sem vállalkozott a helyettesítésre, a pályázók közül helybeli gyakorló orvos Dr. Szombathelyi Gusztáv (Kolozsvár városa nyugalmazott tisztii főorvosa) felhivatott 1855-ik évi február hava 17-én a helyettesítésre. mire ez márczius 1-sején késznek is nyilatkozott.

Az inént említett tanszék végleges be nem töltésének oka abban rejlett, hogy a nagyszebeni cs. k. helytartóság ugyanez évi márczius 1-sején 3814—398 sz. a. kelt leirata szerint egy nagyobb szabású állat-kóroda felállítása volt tervbe véve; kitűnik ez különösen a cs. k. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak 1855-ik évi szeptember hava 5-ikén 12,853—575 sz. a. kelt leiratából. melyben Ő Felségének ugyancsak azon évi augusztus hó 22-én kelt abbeli legfelsőbb elhatározását adja tudtúl. a melynél fogva a kolozsvári Orvos-sebészi Tanintézetnél a 900 pftnyi évi javadalmazással egybekötött állatgyógyászati tanszéket akként kívánja rendszeresítettetni, hogy az állatgyógyászat összes ágai mindkét félévben hetenként egészen 10 órára terjedhető időben adassanak elő; továbbá a pályázat újra

kiírandó, a tantervezet a kinevezendő tanár meghallgatásával elkészítendő s felsőbb helyre felterjesztendő.

A törvényszéki orvostan tetemes lendületet nyert az által, hogy a kolozsvári cs. kir. főtörvényszék 1855-ik évi május hava 14-én 9580—1157 sz. a. k. rendeletével a helybeli cs. k. Járásbiróságnak meghagyta, hogy jövőben a törvényszéki bonczolatok a „Karolina“ országos kórház bonczkamarájában a törvényszéki orvostan tanárának s a harmadéves sebészethallgatók közbejövetele mellett történjenek.

A gyakorlati sebészet tanárának Dr. Nagel Emilnek 1855-ik évi augusztus 21-én 18,320—2165 sz. a. kelt rendelet erejénél fogva az 1855-ik évi párisi közkiállítás meglátogatásával egybekötött tudományos útazás céljaira 300 pft, továbbá sebészi műszerek beszerzésére utólagos elszámolás kötelezettsége mellett 100 pftnyi összeg lön engedélyezve.

Az állati járványtan és állati rendészet tanszéke végleg betöltetett Ő Felségének 1856-ik évi márczius hava 15-én kelt legfelsőbb elhatározásával orvos-sebésztudor Z a h n F e r e n c z nevezetvén ki az állatgyógyászat rendes tanárává, ki a tiszti eszküt ugyancsak márczius hava 28-án le is tevé.

Tanintézeti Igazgató Dr. Szóts József egészsége e közben megrendülvén, a nagyszebeni cs. kir. helytartóság 1856-ik évi szeptember 23-án kelt leiratával sajnos tudomásul veszi, illetőleg jóváhagyja az Igazgató ama rendelkezését, melynél fogva a beteges igazgató Dr. Szóts József tanárt a közelebbi tanév (1856⁷) folyama alatt az Orvos-sebészi Tanintézet és a „Karolina“ országos kórház igazgatóságában, úgy szintén a belgyógyászati tanszéken Dr. Szabó József szülészettanár helyettesítendi.

Dr. Marussi István tanár szintén betegeskedvén, előadásait e folyó tanév elején megkezdette ugyan. de allhási bánatalma növekedésben lévén 1856-ik évi október hó 27-én jelenti, hogy előadásait nem folytathatja, egyúttal kérvén, hogy helyettesítése iránt az Igazgatóság gondoskodjék. Dr. Marussi István — baja hirtelen rossz fordulatot vevén (1856) — november hó 4-én elhalt 45 éves korában, Dr. Lenhossék J. tanár általi helyettesítése jóváhagyatván

Az ekként megüresedett élettani, kór- és gyógyszertani tanszék elnyeréseért özönével jelentkeztek a pályázók, nevezetesen: Dr. Fröhlich Rudolf, Dr. Jendrassik Jenő E., Dr. Knopp Ferencz, Dr. Wycho-

dil György, Dr. Mály István, Dr. Bakonyi József, Dr. Bauernfeind Ferdinánd, Dr. Szontágh Ábrahám, Dr. Peters Vilmos, Dr. Edl Kálmán, Dr. Mayer Ernő és Dr. Gajzágó László, a kik közül Dr. Jendrassik Jenőt Ő Felsége 1857-ik évi julius hava 11-én kelt legfelsőbb elhatározásával a szóban levő tanszék rendes tanárává kinevezni méltóztatott, ki a tiszti esküt augusztus hava 27-én letette.

Ezen alkalomból megemlítendő, hogy az élettani, kór- és gyógy-szertani tanszék még Dr. Marussi István tanárkodása idejében megfelelő felszerelési és átalányi összegekben részesült; s hogy Dr. Jendrassik tanár tanári széke elfoglalása után mindjárt a fentebbi célból indokolt felterjesztést adott be.

Igazgató Dr. Szóts József ez évi junius hava 16-án jelenti, hogy az igazgatósági teendőket átvette; de csakhamar (augusztus 4-én) újólág megírja a cs. kir. helytartóságnak, hogy, bár az igazgatósági teendőket átvette, a közvizsgálatokon elnökölt is: mindamellettt légző szerveinek betegsége miatt nincsen azon állapotban, hogy tanári és kórházi főorvosi kötelmeinek sikerrel megfelelhessen; ez oknál fogva Dr. Szabó József tanár által leendő helyettesítése jóváhagyatott, utóbbit a szülészeti tanszéken Pfenningdorf Antal tanársegéd helyettesítvén.

Dr. Lenhossék J. boncztanár magát a boncztan előadása körül jelesen kitüntetvén, különös érdemeket szerzett magának az által, hogy a tájboncztant az 1854/6-, 1856/6- és 1857/7-iki tanévekben hetenkénti 3 órában előadta.

Dr. Nagel Emil tanárt, kinek a szemészet előadásáért 300 pft-nyi rendszeresített jutalomdíj lön a multban már engedélyezve, a cs. kir. nagyszebeni helytartóság 1858-ik évi május hava 22-én 5057 sz. a. kelt rendeletével a vidékre gyógyítható szembajokban szenvedő betegek felkutatására s azoknak a kolozsvári szemgyógy-intézetbe leendő beszállítására kiküldi.

Köztudomásúlag a törvényszéki orvostan intézetünkben már nagyon régi idő óta folyvást előadatott; de a cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium — úgy látszik — nem igen szerzett magának e felől kellő tudomást, mert különben nem rendelte volna el 1858-iki szeptember hava 9-én 13,037 sz. a. k. leiratával azt, hogy a törvényszéki orvostan és orvosi rendészet a rendes tantárgyak közé felvétessenek, s azokból a legközelebbi tanévben előadások tartassanak, mely célból vezérfonalul Dr. Macher e tárgyú kézikönyvét ajánlja.

1858-ik évi február 22-én cs. kir. tanácsos és igazgató Dr. Szóts József tanár betegsége hirtelen aggasztóra fordulván, az igazgatóságot Dr. Szabó József, ki a tanári és kórházi főorvosi teendőket már a múlt év óta ellátta, veszi át: e közben Dr. Szóts állapota folyvást rosszabbulván, végre február 24-én munkás életét bevégezte.

Ugyanazon év márczius hava 31-én folyamodik Dr. Szabó József, hogy a szülészeti tanszékről a belgyógyászatira helyeztessék által; a cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium azonban a szokásos pályázati módszertől eltérni nem kívánván. 1858-ik évi június hava 22-én 8263 sz. a. kelt rendeletével a belgyógyászati tanszékre pályázatot hirdetett ugyanazon évi augusztus hó 15-ikéig terjedő záros határidővel.

Pályáztak hatan, u. m. Dr. Szabó József tanár, Dr. Poor Imre. Dr. Knopp Ferencz, Dr. Otrobán Nándor, Dr. Kail Károly és Dr. Argay István. A hármas kijelölés 1858-ik évi szeptember hó 10-én megejtetvén, első helyen Dr. Szabó József, másodikon Dr. Poor Imre és 3-ik helyen Dr. Kail Károly terjesztetett fel. Ugyanazon évi november hó 4-én kelt legfelsőbb elhatározással Dr. Szabó József a belgyógyászati tanszék rendes tanárává, valamint az ezen tanszékkel (akkor még) kapcsolatos országos kórházi főorvosi állomásra kinevezetvén, az eképen megüresedett szülészeti tanszékre 1859-ik évi január hava 20-ikáig terjedő záros határidővel pályázat hirdettetett: mely tanszékre több pályázó közül Ő cs. k. apost. Felségének Veronában 1859-ik évi június hava 12-én kelt legfelsőbb elhatározásával Dr. Maizner János neveztetett ki rendes tanáru, a ki ugyanazon évi szeptember 29-én a tiszti esküt letévén a szülő-intézet vezetését október hó 3-án tényleg átvette. Pfenningdsdorf Antal 42 évet meghaladó szolgálati éveit tekintetbevételeivel nyugdíjaztatása iránti kérvényét felsőbb helyre benyújtotta, melyben egyúttal ajánlkozik, hogy a románajkú hábanövendékeket bizonyos jutalomdíj engedélyezése mellett tovább is hajlandó lenne oktatni: nyugdíjaztatása iránti kérelme teljesítettvén, utóbbi ajánlatának hely nem adatott.

Dr. Lenhossék József Ő Felségének 1859-ik évi szeptember hava 11-én kelt legfelsőbb elhatározásával pesti egyetemi boncztanárrá (Dr. Eckstein János kora, az az egy félszázad óta ez az első eset! mely azonban a következő időben gyakrabban ismétlődik) legkegyelmesebben kinevezetvén, a leiró boncztan, törvényszéki or-

vostan és tetszhaláltan helyettesítésével Dr. Jendrassik Jenő tanár bízott meg.

Az ekként megüresedett leiró és tájboncztani tanszékre a cs. k. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által ugyan csak ez évi november hava 20-ikáig terjedő záros határidővel pályázat kiíratni rendeltetvén, az irt tanszék elnyeréseért folyamodtak: Dr. Czifra Ferencz kiérdemült pesti egyetemi boncztanársegéd. Dr. Puikon Ernő. Dr. Schwegl Ferencz kiérdemült prágai egyetemi boncztanársegéd és cs. k. Corvette-orvos. Dr. Zlamál Vilmos nevében atyja idősb Dr. Zlamál Vilmos az állati járványtan és állati rendészet nyilv. r. tanára Pesten. A pályázók szakképzettségének beható alapos megbirálása után Dr. Czifra Ferenczet terjeszté fel első helyen a tanári testület.

A törvényszéki orvostan és tetszhaláltannak (melyeknek előadásáért 315 o. é. frnyi jutalmidj már hosszabb idő óta volt rendszeresítve) mint mellékes, de kötelezett tantárgyaknak a boncztani tanszéktől leendő elkülönítéseért, s az élettani, illetve az állatjárványtani tanszékhez való csatolásáért folyamodott Dr. Jendrassik Jenő és Dr. Zahn Ferencz tanár.

A tanári testület által első helyre kijelölt Dr. Czifra Ferenczet Ő Felsége 1860-ik évi márczius 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával a leiró- és tájboncztan rendes tanárává kinevezni méltóztatván, a cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium ugyanazon hó 27-én 4161 sz. a. kelt rendeletével a törvényszéki orvostant és tetszhaláltant véglegesen az élettani tanszékkel egybekapcsolni rendelte, melyeknek előadásáért 315 o. é. frnyi rendszeresített évi jutalomdij a szokott módon tovább is engedélyezve lön.

Az újonnan kinevezett boncztanár Dr. Czifra Ferencz (1860) május vége felé Kolozsvárra megérkezvén, s a tiszti esküt ugyanazon hó 30-án letevén, junius hó első napjaiban boncztani előadásait megkezdette. A boncztani Muzeumban ez időben csekély számú csont-, szülag- s borszesz-készítményeken kívül egyéb nem volt látható; ily hiányos tanszerkészlettel a boncztant sikerdús eredménnyel előadni nem lehetvén, minden rendelkezésére álló idejét, fáradságot nem ismerő buzgalommal arra használta, hogy a szemléleti oktatásra nézve annyira nélkülözhetlen készítményeket előállítani igyekezett, s rövid pár év leforgása alatt a tudomány igényeinek

teljesen megfelelő gyűjteménytárnak veté meg alapját: a mi által intézetünk fejlesztése körül elévülhetlen érdemeket szerzett.

Az ekként kiegészített tanári kar azonban pár hó multán egyik kiváló díszétől megfosztatván, az ez által szenvedett érzékeny veszteség rögtön kárpótolva lön; ugyanis pesti egyetemi élettanár Dr. Czermák N. Jánosnak 1860-ik évi július hóban váratlanul bekövetkezett lemondása folytán üresedésbe jött élet- s felsőbb boncztani tanszékre Ő Felségének szeptember hava 28-án kelt legfelsőbb elhatározásával kolozsvári Orvos-sebészi Tanintézeti tanárt Dr. Jendrassik Jenőt és egyidejüleg az ez által üresedésbe jött kolozsvári élettani, ált. kór- és gyógytani tanszékre pesti egyetemi magán- és helyettes tanárt Dr. Margó Tivadart legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. Dr. Margó T. ugyanazon év október hava 29-én a tisztí esküt letévén és tanári működését megkezdvén, egyszersmind a törvénytörvényes orvostan és tetszhaláltan előadásával is — a rendszeresített jutalom-díj élvezete mellett — megbízott.

Ugyanezen évi szeptember hava 3-án kelt legfelsőbb elhatározással Ő cs. k. apostoli Felsége Dr. Szabó József tanárnak, az Orvos-sebészi Tanintézet s a „Karolina országos kórház igazgatójának a közügyek előmozdítása körül szerzett érdemei és közhasznú tevékenysége elismeréséül cs. tanácsosi czímet a díjak elengedése mellett legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

Az októberi (1860-iki október hava 20-án kelt) Diploma crejénél fogva az eddigi absolut kormányzási s evvel a magyar nyelvnek — mint tannyelvnek jogosultsága megsemmisítésére irányzott — rendszer uralma végleg elbukván, a jeles szakképzettségű tanár Dr. Zahn Ferencz, ki közel öt évre terjedő kolozsvári tanári működése alatt a magyar nyelvet kellőleg elsajátítani képes nem volt, 1861-ik évi február havában az állatjárványtani és állati rendészeti tanszékéről lemondván, ezen állomását a bécsi cs. kir. katonai állatgyógyintézetben (k. k. Militár-Thierarznei-Institut) cs. kir. főállatorvosi ranggal tanársegédi minőségben való alkalmaztatással (a cs. kir. hadügyminiszteriumnak 1861-iki február 25-én kelt intézvényénél fogva ugyanezen évi márczius hava 1-sejétől kezdődőleg) cserélte fel. Az ekként megüresedett tanszékre a pályázat 1861-ik évi június végéig terjedő záros határidővel kihirdettelett. A szóban forgó tanszék képviselő nélkül maradván, s azt a tanárok közül senki elvállalni nem

akarván, Dr. Maizner János tanárt bizta meg az Igazgatóság a helyettesítéssel.

Az alkotmányos korszak beálltával Erdélyben a főhivatalok, nevezetesen a kir. Főkormányzók visszaállítatván, az országos főorvosi hivatal is betöltetett; ennek azonban a változott viszonyok mellett az Orvos-sebészi Tanintézetre többé befolyása nem volt.

Az állatjártványtani s állati rendészeti tanszék mintegy 15 óra terjedő üresség után töltetett be pesti állatgyógyintézeti kórodai tanársegéd Mina János személyében, kit Ő Felsége 1862-ik évi június hava 7-én kelt legfelsőbb elhatározásával az említett tanszék rendes tanárává kinevezni méltóztatott; a tiszti esküt az új tanár júliusban letévén s előadásait október hóban megkezdvén, csakhamar a kir. Főkormányzóknek 1862-ik évi november 12-én tartott üléséből a Háromszéken kiütött marhavész ellen alkalmazandó intézkedések vezetésére ki lón küldve. A következő év október havában a Háromszéken, Fogaras vidékén, Nagy-Szeben- és Szászsebes székeken dühöngő marhavész elfojtását célzó intézkedések foganatosítása céljából újlag a helyszínére küldé ki a kir. Főkormányzók.

Dr. Margó T. tanárnak sem örvendhetett Intézetünk hosszabb ideig, alig két tanéven át hirdethetvén nálunk a tudomány igéit, Ő cs. kir. apost. Felségének 1862-ik évi július hava 13-án kelt legfelsőbb elhatározásával a pesti Tudomány-egyetemhez az állattan és összehasonlító boncztan nyilv. r. tanárává neveztetett ki, s augusztus elsején Kolozsvárfól búcsut vett. Tantárgyai közül az élettant, kór- és gyógyszerant a saját szakmája körében boncztani készítmények előállításával amúgy is nagyon elfoglalt Dr. Czifra Ferencz, a törvényszéki orvostant és tetszhaláltant pedig Dr. Maizner János tanár látta el egész 1863-ik évi november végéig.

Az üresedésben levő tanszékre a pályázat kiiratván, többek között folyamodott e tanszék volt tanára a már elaggott Dr. Szilágyi Miklóson kívül: Dr. Balogh Kálmán, Dr. Kadelburg József, katonai főorvos, Dr. Knopp Ferencz, Dr. Kolosvári János, Dr. Mály István, Dr. Otrobán Nándor, Dr. Weisz József s még mások. A hármas kijelölésnél Dr. Balogh Kálmánt terjeszté fel a tanári testület első helyen, a már idős és törődött Dr. Szilágyi Miklós volt tanárt a candidátióból kihagyván, a kit a tanári testület ez alkalommal Ő Felsége különös kegyelmébe ajánlani bátorkodott, arra kérvén Ő Fel-

ségét, hogy részére kegydíjat adományozni méltóztassék. A végzet azonban közbe lépett, Dr. Szilágyi Miklós ezután rövid időre elhunyt!

Tudvalevőleg ez időtáiban a Schmerling-Nádasdy-féle ál-alkotmányos kormányzat uralma alatt a nevezettek szellemében összeállított kir. Főkormányzók a tanári testület által felterjesztett hármas kijelölést az országos főorvos Dr. Pataky Dániel mint egyetlen illetékes tag különvéleménye ellenére olyképen módosítá, hogy a kiváló módon képesített s a tanári kar által egyhangúlag első helyen kinevezés végett ajánlatba hozott Dr. Balogh Kálmánt a candidátióból merőben kihagyván, saját választottjait jelölé ki, s a kir. Kormányzat utján Ő Felségehez kinevezésre fel is terjesztette. Az eldöntés sokáig késett: végre is az erdélyi Kormányzat a kir. Főkormányzók által megejtett kijelölést figyelmen kívül hagyván, saját, a tanári karéval egyező ajánlatát terjeszté Ő Felsége elé; mire Ő Felsége 1863-ik évi október hava 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával Dr. Balogh Kálmánt az élettan, ált. kór- és gyógyszeratan rendes tanárává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott: egyúttal köteleztetett az új tanár a törvényszéki orvostan és tetszhaláltan előadására is a rendszeresített 315 o. é. frtnyi jutalomdíj élvezete mellett.

A kir. Főkormányzók által Intézetünkre zúdítani szándékolt s következményeiben beláthatlan végzetes csapást Ő Felsége fentebbi bölcs és kegyelmes ténye által elhárítván, Intézetünk szépen indult fejlődése és virágzása biztosítva lőn. Dr. Balogh Kálmán tanári székét még ugyanazon év december hava elejével foglalta el.

Feljebb már említettük, hogy az Orvos-sebész Tanintézet könyvtárának évi adományi összege (átalánya) 105 o. é. frttal volt megszabva; e végtelenül csekély összeg helyett az 1864-ik évre szóló államköltségvetésben a nevezett könyvtár gyarapítására először van 315 o. é. frtnyi összeg felvéve.

A kir. Főkormányzók 1865-ik évi május hava 8-án kelt leiratával értesíti a Tanintézet Igazgatóságát: hogy a leiró- és tájboncztan évi adományi összegéül 150 frt, az élettan, kór- és gyógyszeratan évi átalányául 250 frt, a törvényszéki orvostan évi átalányául 30 frt: továbbá az élettani, kór- és gyógyszeratani tanszék kellő felszerelésére egyszersmindenkorra 900 o. é. frt van engedélyezve; mi által lehetővé vált egy vegykemence felállítása, görcső és több rendbeli élettani kísérletekhez szükséges műszerek beszerzése, valamint szin-

tén a gyógyszer-tani gyűjteménytárnak tetemesb gyarapítása, illetőleg újraszervezése; végre ugyanazon év és hó 15-én kelt leiratban az állatjártványtani tanszék átalánya 50 o. é. frittal szabatot meg.

Dr. Nagel Emil tanár egészsége megrendülvén, az 186²/₆-iki tanév vége felé félévi szabadságoltatásért folyamodott, hogy a közelgő őszi és téli hónapokat — gyógykezelésből — szelidebb éghajlat alatt tölthesse; a kir. Főkormányzék azonban elég szűkkeblűen csak 2 havi szabadságidőt engedélyezett az erdélyi kir. udvari korbátnokságnak 1866-ik évi augusztus hava 26-án 3735 sz. a. kelt intézkedése nyomán abból az okból, hogy t. i. kérelmes tanszékének helyettesítése tetemes nehézségekkel jár; Prof. Dr. Nagel E. egészségi állapotának javulása csekély haladást mutalván, az erdélyi kir. korbátnokságnak egy újabb intézkedése alapján a kért szabadságidő egész 1867-ik évi január hava végéig meghosszabbított, s távolléte idejére belgyógyászati tanársegéd Dr. Salamon József bizatott meg a tanszék helyettesítésével; az engedélyezett szabadságidő újra ugyancsak az erd. kir. korbátnokságnak 1867-ik évi január 29-én 393 sz. alatt kelt intézkedésével egész márczius hava közepéig meg lett hosszabbítva.

b) A m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Ministerium idejében.

Az áldástalan provisoriumnak az Uralkodó és Nemzet közt létrejött kiegyezés a magy. kir. ministerium kinevezésében s a reá következő koronázásban culminált. A ministerium 1867-ik évi márczius hava 10-én az ország kormányzatát átvevén, alapos reményekkel nézheténk Tanintézetünk jövője elé annyival inkább, mert a királyi kegyelem báró Eötvös Józsefet állítá a közoktatásügy élére. A tanári személyzet tagjai e korszak elején voltak: 1) Dr. Szabó József igazgató, 2) Dr. Joó István. 3) Dr. Nagel Emil, 4) Dr. Maizner János. 5) Dr. Czifra Ferencz, 6) Mina János és 7) Dr. Balogh Kálmán, kit ő Felsége ugyanazon évi július hava 28-án kelt legfelsőbb elhatározásával a budapesti egyetemhez (a sebészek számára) az elméleti orvostan nyilv. rendes tanárává kinevezni méltóztatott. Ez után nem sokára az erdélyi kir. Főkormányzék 1867-ik évi september 16-án 20311. sz. a. kelt leiratában értesíti a Tanintézet Igazgatóságát arról, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister a megürese-

dett tanszék betöltése iránt legközelebről intézkedni fog; s csakugyan a szokásos pályázat mellőztével a vallás- és közoktatási m. kir. minister B. Eötvös József ur ő nagyméltósága 1867-ik évi szeptember hava 21-én 10396. sz. a. kelt rendeletével pesti egyetemi élet-tani tanársegéd és magántanár Dr. Lang Gusztávot Dr. Balogh Kálmán helyére rendes tanárrá nevezte ki.

Mellékesen megjegyezni kívánjuk, hogy a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézet tanárai kezdettől fogva mindenkor Ő Felsége legfelsőbb elhatározásával nevezettek ki; Dr. Láng Gusztáv volt az első, a kit ministeri rendelet alapján neveztek ki; az utána következett tanárokat az intézet megszűntéig hasonlólag a minister nevezte ki.

Dr. Nagel Emil tanár 1867-ik évi márczius hava közepétől a tanév végeig tanári teendőit ellátván, a szünidő alatt — megrongált egészsége helyreállíthatása céljából — újra vagy félévi szabadságidőért, vagy pedig egész évi időleges nyugalmaztatásáért folyamodott; a minister az utóbbit engedélyezvén, Dr. Nagel 1868-ik évi január hava 1-sejétől kezdődőleg. fizetése $\frac{2}{3}$ -dával, egy évi időleges nyugalomba helyeztetett, a helyettesítéssel további intézkedésig Dr. Maizner János tanár bízott meg.

Az újonnan kinevezett Dr. Láng Gusztáv tanár 1867-ik évi november 12-én 14051. sz. a. kelt ministeri leirattal, betegeskedése okán hat heti szabadság-időt nyervén, az Igazgatóság egyúttal ideiglenes helyettesítés iránti gondoskodásra hivatott fel; a helyettesítés azonban egy egész évig tartott Dr. Láng G. súlyosodott betegsége miatt: ki azután 1868-ik évi október havában előadásait megkezdette, de azokat aggasztó módon elhatalmasodott betegsége következtében csakhamar megszakítani kénytelenített s az élettani, kör- és gyógyszer-tani tanszék helyettesítésével az ezen szakmákat már több ízben helyettesítő honcztanár, dr. Czifra Ferencz bízott meg; a törvényszéki orvostan- és tetszhaláltannak előadásával — Dr. Czifra F. tanárnak túlságos elfoglaltsága okán — az Igazgatóság ez idő szerint Dr. Salamon Józsefet, a ki a törvényszéki orvostant a helybeli kir. Jog-akademián is előadta, — bízta meg.

Miután Dr. Nagel E. tanár egészségi állapota folyvást hanyatlásnak indult, nem igen mutatkozott alapos remény arra nézve, hogy egy évi időleges nyugalmi idejének eltelte után tanszékét állandólag elláthassa: minélfogva a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister

1867-ik évi december hava 20-án 13478. sz. a kelt rendeletével orvos-sebésztudor s műtő Brandt Józsefet, a gyakorlati sebészeti s szemészeti tanszékre helyettes tanári minőségben kinevezte, ki is az említett tanszéket 1871-ik évi szeptember hava 12-én 16741. sz. a kelt végleges kineveztetéséig szakadatlanul ellátta.

A Kolozsvárt felállítani szándékolt Egyetem ügyében tett kezdetleges lépések nyomaira egy 1868-ik évi február 8-án 14195. sz. a kelt ministeri rendelethez található, melyben az orvos-sebészeti Tanintézet Igazgatójának meghagyatott, hogy ez a tanári testülettel együtt a helybeli kir. Jog-akademiának 1867-ik évi október hava 24-én tartott ülésében felmerült azon indítványa felett: miszerint a kir. Jog-akademia és az orvos-sebészeti Tanintézet facultásokká emeltvén, egyetemmé alakíttassanak át, az említett cél érdekében minden körülmények számbavételével alaposan indokolt és kimerítő véleményes jelentést terjeszzen fel; hasonló jelentéstételre hivatván fel egyszersmind a kir. Jog-akademia előljárósága is. A kir. Főkormányzóék a hivatolt rendeletet február hava 24-én tartott ülésében tárgyalván, azt az illető tanintézetek Igazgatóságaival közölte: mire az orvos-sebészeti Tanintézet igazgatója Dr. Szabó József, úgy ezen Tanintézet, mint a Jog-academia tanári testületét és több e városban lakó tanférfiút márczius hava 15-én szállásán tartandó gyűlésre, illetve értekezletre meghívta; mely a Kolozsvárt felállítatni célba vett egyetem tervezetére nézve egy a vallás- és közoktatásügyi Ministerhez intézett memorandumban terjesztette fel véleményes jelentését. Mind-ezen tervezetek azonban az embryonalis stádiumon túl nem haladván, hosszabb időre elcsendesedtek.

Boncztanár Dr. Czifra Ferencznek a boncztani Muzem felállítása, valamint a tanítás terén kifejtett szorgalma elismerésül 1868-dik évi május hava 17-én kelt rendelettel 400 frtnyi jutalmat, továbbá, különösen a tájboncztan díjtalán előadásáért rendszeresített évi 155 frtnyi személyes pótlékot engedélyezett a minister.

Az előkészítő tudományok érdemdús tanára Dr. Joó István az utóbbi években gyakorta betegeskedvén, az 1868—9-ik tanév kezdetével megújult betegsége végett tanári kötelmeinek megfelelni képes nem volt; minélfogva nyugalmaztatásért folyamodott. tanszékét az Igazgatóság Dr. Szóts Emil által helyettesítette.

Dr. Láng Gusztáv tanár 1869-ik évi február hava 5-ikén Po-

zsonyban elhalálozván, a megüresedett elméleti orvostani, valamint az ezzel egybekapcsolott törvényszéki orvostani és tetszhaláltani tanszékre a vallás- és közoktatásügyi minister 1869-ik évi márczius hava 9-én 4002. sz. a. kelt leiratával a szabályszerű pályázat kihirdetését — május hava végéig terjedő záros határidővel — elrendelte.

Ő csász. és apostoli kir. Felsége 1869-ik évi február hava 13-án kelt legfelsőbb elhatározásával Mina János tanárnak a mult (1868) évben Kolozsvár városa területén dühöngött marhavész elfojtása körül szerzett érdemei elismerésül a koronás arany érdemkeresztet legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

Említésre méltónak tartjuk megjegyezni, hogy az orvos-sebészi Tanintézet régi hűséges szolgája Gombos József, a ki különösen a leiró és tájboncztani tanszék körül sokat fáradozott, 1869-ik évi április hava 11-én elhalálozván, helyébe Baló Samut alkalmazta az Igazgatóság.

A kiváló népszerűségnek örvendő Dr. Szabó József tanárt a városunk körül szerzett számos érdemei elismerésül sz. kir. Kolozsvár városa egyik országgyűlési képviselőjévé az 1869—72-iki országgyűlésre megválasztotta, ki a közbizalom e praegnans nyilatkozványát, bár annak elfogadása részéről tetemes áldozatokkal járt, hazafiui örömmel elfogadta: minek következtében az erdélyi kir. Főkormányzók 1869-ik évi április hava 16-án 7982. sz. a. kelt rendeletében akként intézkedett, hogy az országgyűlési képviselői minőségében távollévő Dr. Szabó Józsefet az orvos-sebészi tanintézet — valamint a „Karolina“ országos kórház igazgatóságában az ideiglenes nyugalomban levő legidősb tanár Dr. Joó István helyettesítse: a belgyógyászati kóroda vezetésével további intézkedésig Dr. Maizner János tanár, a kórházi főorvosi teendőkkel pedig Dr. Szőts Emil bízott meg.

Az elméleti orvostani tanszékre 1869-ik évi junius havában a tanári testület által megejtett kijelölésre a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister ugyanazon évi julius hava 29-én 12982. sz. a. kelt leiratában akként intézkedett, hogy az élettani, általános kór- és gyógyszer-tani tanszéket ketté választván, az élettan, szövettan és orvosi természettan, nem különben az ez alkalommal legelsőször kötelezett tantárgyul felvétetni rendelt kórboncztan és törvényszéki orvostan nyilv. rendes tanárává Dr. Török Aurélt, az általános kór- és gyógyszer-tani tanszékre nyilv. r. tanárul pedig Dr. Mačhik

Bélat nevezte ki, kik augusztus hó 22-én Kolozsvárt a tiszti esküt le is tevék. Dr. Török Aurél a törvényszéki orvostan és tetszhaláltan előadásáért a rendszeresített 315 o. é. frnyi jutalomban részesítettett.

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek imént említett intézkedése az orvos-sebészi Tanintézet fejlesztésére s annak magasabb színvonalra való emelésére félreismerhetlen lendülettel volt; ámbár másfelől meg kell vallani, hogy Dr. Török Aurél az előadandó tárgyak tömege által túlságosan el volt halmozva; — ez azonban nem tartott soká, mert már egy év elteltével (1870) a kórboncztoni tanszék felállítására és rendszeresítése következtében a törvényszéki orvostan és tetszhaláltan azzal kapcsolatosott egybe.

A fentebbi ministeri intézkedésből az igazgató Dr. Szabó József 1869-ik évi augusztus hava 31-én kelt felterjesztésében tervezetet nyújtott be az iránt, hogy az eddig fennálló polgári sebészi tanfolyam helyett 4 éves sebész-mesteri tanfolyam szerveztessék; továbbá czélszerűbb tanulmányi és szigorlati szabályzat életbe léptetése iránt szintén kimerítő javaslatot hozott ajánlatba; erre a vallás- és közoktatási m. kir. minister ugyanazon évi október hava 7-én 17100. sz. a. kelt leiratával a 3 éves polg. sebészi tanfolyam szervezése iránti javaslatot egyelőre jóváhagyván, értesíti az Igazgatóságot, hogy jövőre oly szorgalmas hallgatók, kik a 3 éves tanfolyamot befejezték és 6 gymnasialis osztályt végeztek, vagy éppen az érettségi vizsgálatot is sikerrel letették, a sebész-mesteri tanfolyamra a már megnyitott 1869—70-iki tanévben felvehetők; a leirat további rendén egyébiránt Minister úr Ő Nagyméltósága abbéli reményének ad kifejezést, hogy sikerülni fog a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézetet a tudományos működés magasabb fokára emelni.

A Kolozsvárt felállítandó Egyetem megindított eszméje majdnem másfél évi szunnyadásba merült; 1869-ik évi szeptember havában kezd újra ébredezni, nevezett hó közepe táján t. i. vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister Báró Eötvös József úr Ő nagyméltósága a vezetése alatti ministerium több magasbrangú tisztviselője kíséretében Erdélyt, különösen sz. kir. Kolozsvár városát becses látogatásával megtisztelvén, ez alkalommal a czélba vett Egyetem felállítására körül a helyi viszonyokkal személyesen megismerkedni óhajtott, egyúttal annak felállítására iránt biztos reményét kifejezni méltóztatott.

A tanárok évi 945 frtnyi fizetése a minister úrnak 1869-ik évi június hava 19-én 10713. sz. a. kelt leiratával a törvényhozás által 1869-re megállapított költségvetés alapján 1000 frtra kerekített ki: a tanársegédek fizetése 300, a szülő-intézeti bábáié 200 frtra emeltetett.

Az 1869—70-iki tanévre a magyar országgyűlésen képviselői minőségben levő Dr. Szabó József tanár belgyógyászati tanszéke helyettesítésével Dr. Mačhik Béla az általános kór- és gyógyszer-tan ny. r. tanára bizatott meg.

A folyton betegeskedő Dr. Joó István tanárt az Igazgatóság 1869-ik évi december hava 27-én kelt felterjesztésében egész évi fizetésének élvezete mellett állandó nyugalomba helyezetteti ajánlta.

A gyakorlati sebészet és szemészet tanára Dr. Nagel Emil Ő csász. és apost. kir. Felsőségének 1870-ik évi márczius hava 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával fél fizetéssel állandó nyugalomba helyeztetvén, hosszas szolgálati ideje alatt szerzett érdemei elismeréséül a szabályszerű díjak elengedésével királyi tanácsosi czimmal ruháztatott fel, tanszékét tovább is helyettes tanári minőségben Dr. Brandt József látván el.

Ugyanez év május hava 6-án kelt legfelsőbb elhatározással az előkészítő tudományok tanára Dr. Joó István 30 éves sikerdús szolgálatának elismerése mellett, egész évi fizetésének élvezetével szintén állandó nyugalomba helyeztetett; megüresedett tanszéke végleges betöltése iránt a vallás- és közoktatásügyi minister ezáltal nem kívánt intézkedni; de a felállítandó Egyetem iránt alkotandó törvény szentesítése után a végleges intézkedés kilátásba helyeztetvén, a nevezett tanszéken Dr. Szöts Emil folytatja a helyettesítést.

Amint imént láttuk, két beteges tanár állandó nyugalomba vonult, a kiket az említett helyettes tanárok helyettesítenek; továbbá a belgyógyászati kórodát szintén helyettes látván el, az élettani tanszékkel pedig igen sok, nagyrészt oda nem tartozó tantárgy lévén egybekötve, végre a polgári sebészi tanfolyam átalakulóban lévén, vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Ő Nagyméltósága 1870-dik évi augusztus hava 3-án 17226. sz. a. kelt rendeletével a kórboncz-tani tanszéket felállította, s azzal a törvényszéki orvostanf és tetszhaláltant összekapcsolta; mely tanszékre nyilv. rendes tanárul volt pesti egyetemi kórboncz-tani tanársegédet s a pestvárosi Rókus-

kórház és szegénygyermek-kórház boncznok főorvosát Dr. Genersich Antalt nevezte ki; egyúttal Dr. Török Aurél tanárt e szakmák előadásának kötelezettsége alól felmentvén. Dr. Genersich Antal a tiszti esküt ugyanazon hó 23-án letette, kinek a kórboncztani és törvényszéki orvostani tanszékek felszerelésére, különösen kórboncztani készítmények előállítására s némely sürgősb megrendelések eszközölhetésére ugyancsak augusztus hava 9-én 17719. sz. a. kelt ministeri rendelettel 500 frt utalványoztatott; továbbá az újonnan felállított tanszék részére tanársegédi és szolgálai állomás rendszeresítettvén, az előbbire Dr. Czákó Kálmán, utóbbira Hauptmann Antal hozatott javaslatba s neveztetett ki.

Az orvos-sebészi tanfolyam szabályozása tekintetéből a vallás-és közoktatásügyi m. kir. minister 1870-ik évi augusztus hava 3-án 17226. sz. a kelt rendeletével, — vonatkozással ugyanez évi augusztus hava 1-sején 14826. sz. a. kelt leiratára, a következőket rendelte el: hogy már a legközelebbi (t. i. 1870—1-iki) tanévben a polgári sebészi tanfolyam megszüntével a sebészmeisteri 4 éves tanfolyam fog életbe léptettetni oly módon: hogy azok a hallgatók, a kik már megkezdették, be is fejezhetik a polg. sebészi tanfolyamot; ellenben jövőre új hallgatók arra nem vehetők fel: 1870—1-től kezdve a sebészmeisteri tanfolyamra csak oly ifjak vétetnek fel, kik 16-ik életévüket betöltötték, 6 gymnasialis vagy reál-iskolai osztályt jó sikerrel végeztek; vagy a kik a tanfolyam alatt magán-vizsga által kimutatni képesek, hogy a megkívántató ismereteket kellőleg elsajátították; — a reál-tanodlát végzett ifjak a latin nyelv ismeretét is kimutatni tartozván. Az egész tanfolyam 4 évre terjed, mely alatt kizárólagos tannyelvül a magyar nyelv fokozatosan 1870—1-ől kezdve egész 1873—4-ig használandó.

A magyar kormány bőkezűségéből többen utazási segélyösszegekben részesültek: így pl. Dr. Czifra Ferenc boncztanárnak 1871-ik évi január hava 21-én 22300—1870. sz. a. kelt ministeri leirattal 800 frtnyi utazási költség utalványoztatott, hogy a külföldi jelesebb boncztani intézeteket és Muzeumokat meglátogassa és ott szerzendő tapasztalatait hazai tudományunk érdekében értékesíthesse. Dr. Czifra ugyanez év június hava elején útra kelvén, észleleteit az „Orvosi Hetilap” hasábjain, valamint a hivatalos lapban közzétette.

1871-ik évi ápril hava 16-án 8235. sz. a. kelt ministeri ren-

delettel — a törvényhozás hozzájárulása után az orvos-sebészi Tanintézet tanárainak eddigi évi 100) frnyi szük fizetésük 1500 frtra emeltetett, öt évenkénti 100 frnyi fizetési pótlékkal s 150 frnyi szállásbérrel. A tanársegédek eddigi 300 frnyi fizetése — a fentebbi rendelet kapcsán — szintén emeltetett, a kik 400 frnyi évi fizetésben és 40 frnyi lakbér-összegben részesítették.

A szemészet részére külön tanszék felállítása, úgyszintén a hosszabb idő óta üresedésben levő tanszékek betöltése elrendeltetvén, vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister feledhetlen Báró Eötvös József méltó utóda Dr. Pauler Tivadar úr Ő Nagyméltósága 1871-ik évi május hava 10-én 9865. sz. a. kelt leiratával pályázatnak egész junius hava 15-ikéig terjedő záros határidővel való kihirdetését hagyta meg. A kijelölés junius 25-én megejtetvén, másfelől az annyiszor kilátásba helyezett egyetem felállítását a közvélemény is hangosan sürgetvén, — csakis a kóro dai sebészeti töltetett be, melyre a már 1868-ik év elejétől kezdve folyton helyettes tanári minőségben működő Dr. Brandt József (lásd a 43. lapon) neveztetett ki, egyúttal a szemészet előadásával is megbizatván addig, a míg ez érdemben intézkedés fog tétetni. Dr. Brandt J. tanár a tiszti esküt ugyanazon évi szeptember hava 20-án tette le. Az előkészítő tudományok tanszéke egyelőre — éppen az Egyetem felállításá reményében — be nem töltetvén, a helyettesítéssel továbbra is Dr. Szóts Emil bizatott meg.

Dr. Török Aurél tanárnak a vallás- és közoktatásügyi minister 1871-ik évi junius hava 17-én 12592. sz. a. kelt leiratával egy évi szabadság-ídot engedélyezvén, megengedte, hogy a legközelebbi (t. i. 1871—2-iki) tanévet rendes tanári fizetésének, valamint az ezüstágióból eredhető érték-külömbözet kiegyenlítéséül kiáltalt 300 frnyi segély élvezete mellett a külföldi élettani intézetekben egyfelől megkezdett búvárlatainak sikeres folytatása és közzététele, másfelől szaktanúlmányai kiegészítése végett tölthesse; és egyúttal az élettani tanszéknek Dr. Czifra Ferencz által leendő helyettesítését jóváhagyta. Ezen engedély leérkezte után Dr. Török Aurél julius hó közepe táján útra kelvén, egész 1872-ik évi szeptember hava végéig a külföld hirnevesb intézeteiben búvárkodott, a többi között a strassburgi német Egyetemnek 1872-ik évi május 1-én történt ünnepélyes megnyitásán is jelen volt.

A boncztoni tanszék segéde egyúttal az elméleti orvostan tan-

széke mellett is segédkezni köteles lévén, tetemesen el vala foglalva; e túlsok fáradságot igénylő munkásság megjutalmazásául a vallás- és közoktatási m. k. miniszter 1871-ik évi június hava 18-án 13472. sz. alatt kelt leiratával boncztoni tanszéki segéd Sigmund Józsefnek 450 frtnyi (4 $\frac{1}{2}$ tanévre, évenkénti 100 frtjával 1867-ik évi február hava 1-től egészen az 1871-iki tanév végéig) segélydíjat kegyesen engedélyezni méltóztatott.

Ugyanez év július hava 16-án 16724 sz. a. kelt leiratával értesíti a miniszter úr a Tanintézet Igazgatóságát, hogy a múlt évben felállított kórboncztoni tanszék első felszerelésére — a múlt évben átványozott 500 frton felül — újból 1000 frt. évi átalányképen pedig 300 frt lön — törvényhozásilag — engedélyezze.

Az élettan tanára Dr. Török Aurél az orvosi természettan előadásával is meg lévén bizva, kérvénnyel járult a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé az iránt, hogy nekie a fennérintett cél valósíthatása tekintetéből az előadásaihoz szükséges műszerek és készletek beszerzésére 487 frt s 51 krnyi összeg engedélyeztessék; mely összeget a miniszter 1871-ik évi október hava 7-én 24223 sz. a. kelt rendeletével készséggel átványoztatott.

A kórboncztoni intézet részére új szállás szükségeltetvén, mivel az előbbi évben kibérelt szállás célszerűnek nem mutatkozott, a sétatér-utczában egy más tágasabb és kényelmesebb béreltetett ki.

A már eddig is sikerdús lendületnek indult kórboncztoni intézet céljainak előmozdítására Dr. Genersich A. tanár Virchow Archivjának és Cruveilhier kórboncztoni Atlasának megszerzését elodázhatlanúl szükségesnek és sürgősnek jelentvén ki, Vallás- és közoktatásügyi m. k. Miniszter úr azok beszerzésére 1872-ik évi február 16-án 2635 sz. a. kelt rendeletével 450 frtnyi összeget engedélyezett.

A szemészeti tanszék 1872-ik évi január hava 21-én 31.540—1871 sz. a. kelt miniszteri rendelettel a sebészeti tanszéktől végleg elkülönítetvén, arra bécsi egyetemi szemészeti tanársegéd Dr. Schullek Vilmos neveztetett ki rendes tanáruul, a ki ugyanez év február hava 3-án a tiszti esküt letévén, tanári működését ápril hóban megkezdette; a szemészeti tanszék mellé tanársegédi állomás rendszerezésül, arra Dr. Feuer Nathanael neveztetett ki. A szemészeti kóroda több rendbeli hiánya, nevezetesen annak szűk volta, az ágyak csekély száma, a szerelvények hiányossága, a műszerek hasznavehet-

lensége okán, említett bajok elhárítása s a szemészeti kóroda megfelelő jó állapotba helyezése iránt ápril 20-án Vallás- és közoktatásügyi Miniszterhez felterjesztés intéztetett.

Kir. Tanácsos, orvos-sebészi Tanintézeti s „Karolina“ országos kórházi Igazgató, sz. k. Kolozsvár városa országgyűlési képviselője Dr. Szabó József tanár hosszabb időtől fogva gyengélkedett, de 1872-ik évi február hava elején betegsége aggasztólag súlyosodván, e hó 16-án Pesten elhalálozott, halálos ágyán még megérhette azon örömet, hogy a Kolozsvárt felállítandó Egyetem iránti törvényjavaslat végre valahára a tanügyi bizottság tárgyalásán átmenvén, napi rendre tüzetni határozatott; azonban az ugyanakkor szőnyegen levő választási törvényjavaslat tárgyalása alkalmával az ellenzék által „agyonbeszélés“ nevezete alatt gyakorlatba hozott parlamenti harcmodor következtében az időből kifogyott országgyűlés által nem tárgyalhatván, a következő 1872—1875-iki törvényhozás első teendői közé soroztatott.

Dr. Szabó József az orvos sebészi Tanintézet fejlesztése és a tanári személyzet szellemi és anyagi érdekei előmozdítása körül elévülhetlen érdemeket szerzett: de különösen halás emlékezettel kell ama buzgóságát kiemelnünk, melylyel a kilátásba helyezett kolozsvári Egyetem (oly hosszan elhuzódott) felállítását előmozdítani igyekezett. A végzet azonban nekie — épúgy mint Mózesnek — az ígéret földét csak távolról engedé megpillantania!

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter Dr. Szabó József elhunytá után az orvos-sebészi Tanintézet eddigi helyettes Igazgatóját Dr. Joó István nyugalmazott tanáit 1872-ik évi márczius hava 10-én 4230 sz. a. kelt rendeletével szolgálatának teljes elismerése mellett hivatalától felmentvén, a helyettes igazgatói teendők vitelével az intézet legidősb tanárát, Dr. Maizner Jánost bizta meg, a ki az Igazgatóságot ugyanazon hó 20-án tényleg átvette.

Mina Jánost az állatjórügytan és állati rendészet nyilv. rendes tanárát a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Miniszter Szlávy József úr ő nagyméltósága 1872-ik évi február hava 27-én 2126 sz. a. kelt intézkedésével a márczius hó folyama alatt Bécsben tartandó nemzetközi marhavész-ügyi értekezleti bizottság tagjává nevezte ki, a ki ugyanoda márczius hóban felútvázván, az értekezletben tevékeny részt vett.

A szülészeti tanszéki segédi állomás Simkovits Bálint eltávozására következtében megüresedvén, Adorján Menyhért polg. sebészt hozta ajánlatba az Igazgatóság; de a vallás- és közoktatásügyi Miniszter 1872-ik évi 6463 sz. a. kelt leiratával azon okból, hogy a kolozsvári tanintézeteknek egyetemmé való átalakítása a közel jövőben remélhető, azt egyelőre csak is egy év tartamára erősíté meg. Továbbá ugyanazon hó 23-án 6464 sz. a. kelt leiratában arról értesíti a Miniszter úr az Igazgatóságot, hogy a törvényhozás az intézeti átalányokat tetemesen emelte, nevezetesen a vegytani intézet részére 100 frtot, az állatjárványtani és állatrendészeti tanszék részére 100 forintot, az élettani tanszék részére 300 frtot, az általános kór- és gyógyszer-tani tanszék részére 300 frtot, a leiró és tájboncz-tani tanszék részére szintén 300 frtot, végre a házi szükségletek fedezésére 300 frtot engedélyezett.

Köztudomású, hogy Dr. Szabó József igazgató elhunytáig az orvos-sebészi Tanintézet Igazgatósága a „Károlyina“ országos kórház igazgatóságával kapcsolatban állott; most azonban Dr. Maizner János tanárt csupán az orvos-sebészi Tanintézet igazgatósági teendőinek helyettes vitélével bizta meg a vallás- és közoktatásügyi Miniszter: ellenben az országos kórház igazgatóságát a magy. kir. Belügyminiszter 1872-ik évi május hava 17-én 10,583 sz. a. kelt rendeletével Dr. Bakonyi Józsefre ruházta, a ki ugyane hó 24-én 291 sz. a. a Tanintézet Igazgatóságához intézett átiratában azt a kórház vezetésének átvételéről értesítvén, minden igyekezetét oda irányozni ígérte, hogy a kórház felvirágzásának szemügyben tartása mellett a tankórodák semmiben sem szenvedjenek rövidséget.

52.521 -
Az egyetem felállítása — a mint feljebb már érintettük, — törvényhozási úton nem létesülhetvén, Ő csász. és apost. kir. Felsege ugyanez évi május hava 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával annak felállítását — a törvényhozás utólagos hozzájárulásával — legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott; mely legfelsőbb rendelkezés kapcsában számos nagy horderejű előintézkedés történt. Ezután csakhamar (junius 12-én) Gróf Lónyai Menyhért miniszterelnök, Dr. Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi és Tisza Lajos közlekedésügyi m. kir. Miniszter urak az Egyetem megnyitása érdekében városunkat nagybecsű látogatásukkal szerencsétlítették, a hol is a legszívélyesb örömmilatkozatokkal fogadtattak. A közoktatásügyi Miniszter úr tár-

saságában megérkezett Mészáros Ferencz osztálytanácsos is, kinek közbejöttével az egyetemi intézetek elhelyezése, felszerelése és kórodák nagyobbitása és a szükséges építkezés céljából többrendbeli tanácskozás tartatott; mit megelőzőleg belügyminiszteri tanácsos Groisz (Gusztáv elnöklete alatt részint a már több év óta tervezett s most kilátásba helyezett új kórház részére czélszerű telek kiszemelésére, illetve új kórház építésére nézve, részint tekintettel a kórház jövődéli tudományos rendeltetésére, a jelenlegi kórház helyiségének kibővítésére, valamint a tananyag szaporítására nézve stb. czélszerű javaslat készítettven, az az illető helyre felterjesztett.

Ugyanekkor a hivatolt legfelsőbb elhatározás kapcsában június 11-én 13.803 sz. a. kelt miniszteri rendelettel az ezen Egyetemen betöltendő tanszékekre a pályázat augusztus hava 10-ikéig terjedő záros határidővel ki lőn hirdetve.

A kolozsvári orvos-sebészi Tanintézet pár év hiján egy évszázadra terjedő életének végéhez közeledvén, abban említésre méltó nevezetesebb mozzanatok alig fordulnak már elő; az 1872-ik évi XIX-ik törvénycikk a kolozsvári magy. kir. Tudomány-egyetem felállításáról és ideiglenes szervezéséről szólván, a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézetet (1. §.) megszünteti. Az egyetem megnyitása november hó elejére határoztatván el, Ő csász. és apost. kir. Felsége legfelsőbb elhatározásával a kolozsvári m. kir. Tudomány-egyetem orvosi karához az orvos-sebészi Tanintézet tanári személyzetéből nyilvános rendes tanárokul legkegyelmesebben kinevezettek: Dr. Czifra Ferencz, Dr. Genersich Antal, Dr. Török Aurél, Dr. Machik Béla, Dr. Brandt József, Dr. Maizner János és Dr. Schulek Vilmos; nyilv. rendkívüli tanáru: Mina János.

A Tanintézet megszüntetése idejében a tanári kar tagjai voltak: 1. Helyettes igazgató: Dr. Maizner János, a szülészet r. tanára. 2. Dr. Czifra Ferencz, a leiró és tájboncztan r. tanára. 3. Mina János, az állati járványtan és állati rendészet rendes tanára. 4. Dr. Török Aurél, az élettan, szövet- és orvosi természettan r. tanára. 5. Dr. Machik Béla, az általános kór- és gyógyszeratan rendes, a belgyógyászat helyettes tanára. 6. Dr. Genersich Antal, a kórboncztan, törvényszéki orvostan és tetszhaláltan r. tanára. 7. Dr. Brandt József, a gyakorlati sebészet r. tanára. 8. Dr. Schulek Vilmos, a természet- r. tanára. 9. Dr. Szóts Emil, a természet-, vegy- és növény-

tan helyettes tanára. Tanársegédek: *a*) a leiró és tájboncztani, valamint az élettani tanszék mellett: Sigmund József, *b*) a kórboncztani tanszék mellett: Dr. Büchler Ignác, *c*) a sebészeti tanszék mellett: Dr. Gyergyai Árpád, *d*) a belgyógyászati tanszék mellett: Dr. Purjesz Zsigmond, *e*) a szülészeti tanszék mellett: Adorján Menyhért és *f*) a szemészeti tanszék mellett: Dr. Feuer Nathanael.

Ha a fentebb érintett törvénycikk erejénél fogva megszüntetett orvos-sebészeti Tanintézet fejlődését figyelemmel kísérjük, orvosi tanügyünkre nézve szerfelett tanulságos- és érdekesnek fog feltűnni, hogy az igenis szerény kezdettel megindult intézet a fejlettség mily magas fokát érte el; ugyanis láttuk, hogy kezdetben (1775) csakis három szakma: a boncztan, sebészet és szülészet volt egy tanár által képviselve; míg annak megszüntetése idejében 20 orvostudományi szakmát 9 tanár (a 10-ik elhalálozván) 6 tanszéki segéd segédkezése mellett adott elő; a szakmák a következők: természettan, vegytan, növénytan, leiró és tájboncztan, élettan, szövettan, orvosi természettan, általános kórtan, gyógyszer-tan, vényrástan, kórboncztan, állatjárványtan, állati rendcszet, belgyógyászat, gyakorlati (kórrodai) sebészet, elméleti s gyakorlati szülészet, szemészet, törvényszéki orvostan és tetszhaláltan. Azonban e körülmény azt is bizonyítja, hogy mily hiányos volt egy század előtt sebészeink kiképzése; továbbá hogy azok kiképzése a kor követelményeinek megfelelőleg időről időre tökéletesedvén, végre az Intézet megszünte idejében alig hagyott valami kívánni valót hátra.

Adalékul ide iktatjuk a kolozsvári bábászati tanfolyam történeti vázlatát: az ezt követő 1. sz. Függelék a kolozsvári orvos-sebészeti Tanintézetben működött tanárok és tanársegédek névsorát foglalja magában; a 2-ik sz. Függelék a tanárok, tanársegédek s a Tanintézet által képesített sebészek irodalmi működését tünteti elő; a 3-ik sz. Függelék az 1831 $\frac{1}{2}$ -iki tanévtől kezdve egész az orvos-sebészeti Tanintézet, illetve tanfolyam megszüntéig képesített polgári sebészek és sebészmesterek évenkénti névsorát mutatja be.

Adalék.

A kolozsvári bábászati tanfolyam történeti vázlat.

A kolozsvári bábászati tanfolyam történetét pár rövid vonással vázolni annyival inkább helyén valónak lenni gondoljuk, minthogy az a kolozsvári orvos-sebészi Tanintézettel nemcsak szervi kapcsolatban állott, hanem annak kiegészítő részét is képezte.

Adatok hiányában nem vagyunk képesek biztosan meghatározni azt az időpontot, a mikor a kolozsvári bábászati tanfolyam életbe lépett; nagyon valószínű azonban, hogy az az orvos-sebészi Tanintézettel egyidejűleg (azaz 1775-ben) szerveztetett; erre vonatkozólag igen érdekesnek tartjuk egy az előző években, nevezetesen 1770-ik évi szeptember hava 17-én 4378 sz. a. kelt kegyelmes királyi intézvényt megemlíteni, mely a Generale Normativum in Re Sanitatis életbeléptetni rendeli; e szabályzat első része első §-ának e szavait: „in quolibet Nobis subdito Regno et Provincia“ az Erdélyi Nagyfejedelemségre nézve is kötelezőknek kell tartanunk. Láthatjuk továbbá a bábák számára készült Utasításokból (Instructio), hogy azokat akkor egy a szülészetben kellő jártassággal bíró szülézmester vagy ilyennek hiányában a megyei tisztii főorvos részesítette oktatásban.

IV. Instructio Obstetricum.

§. 1. Obstetricum imperitia multi statui publico concives auferuntur, qua de causa ad id officium exercendum aliae, non admittantur, quam quae de arte et munere suo satis edoctae, et ab aliquo in Arte obstetricia Magistro. si quis in loco existat; vel si nullus adsit, ab ordinario loci Physico fuerit examinata, et in rementionatis Regnis nostris a Comitatum vel Civitatum Magistratibus confirmata; quae Constitutio non solum ad eas se extendit, quae in futurum ad officium assumendae sunt, verum illas etiam complectitur, quae actu in eo, et fors nequaquam opportune instructae constitutae sunt.

§. 2. Magistratus, quibus salutis publicae servandae cura incumbit, prospecturi sunt, ut obstetricum sufficiens copia in fatis Regnis nostris adsit; et si una eaque sat apta pro singulis pagis constitui nequeat, pro binis saltem, vel ternis constituenda est.

Hogy a csak 3 hétig tartó (a mint alább látni fogjuk) bábá-
oktatás mennyire hiányos és elégtelen lehetett; az annyira szembe-
szökő, hogy azt vitatni merőben felesleges: éppen ez okon jogosan
következtethető: hogy a rendszeres bábászati tanfolyam Kolozsvárt
mindjárt az orvos-sebészi Tanintézetnek 1775-ben történt megnyiltá-
val kezdődött. A mint azután ezen intézet kedvezőbb viszonyok be-
álltával örvendetes fejlődésnek indult, egy 1790-ik évi október hava
14-én 11,108 és 13,040 sz. a. kelt erdélyi Kormányoktatási intézmény
szavai szerint „Instaurandae ad Lyceum Claudiopolitanum Facultatis
medicae Professori Anatomiae Adjunctus adlaterandus; Chirurgi.
Obstetrices ac Veterinarii ad audienda Collegia, et subeundum
examen inviantur“ a bábák a kolozsvári Lyceumban létező bábászati
tanfolyamra lettek útalva.

Az erdélyországi törvényhatósági, azaz a tiszti főorvosok szá-
mára 1810-ben készült útasításból kitűnik, hogy a kolozsvári bábá-
szati tanfolyamot 30 krnyi napi díj élvezete mellett 12 bábanöven-
dék hallgatta; de mivel e szám az ország szükségletének nem felelt
meg, a tiszti főorvosok útasítottak, hogy a hatóságuk területén bá-
basággal foglalkozó nőket székhelyükre egybegyűjtsék. s azokat há-
rom hétre terjedő tanfolyam alatt a bábáságra oktassák: erre vonat-
kozólag felette érdekesnek tartjuk az erdélyországi megyei és városi
rendes tiszti főorvosok számára készült Útasítást tárgyazó kir. Fő-
kormányzszéki 1809—8018 számú intézmény néhány idevágó szaká-
szát közölni, u. m.

§. 27. *Serio attendat Physicus, ne quis mulierum in suo Cir-
culo artem obstetriciam exercent, nisi ea Diplomate Academico Dic-
tionum Suae Majestatis Sacratissimae fuerit adornata, vel saltem
testimonio artis obstetriciae Magistri Ignatii Farkas, vel cujus-
dam Physici, aut concernentis artis obstetriciae Professoris, a qui-
bus instructionem accepit, fuerit provisa.*

§. 28. *Attendat Physicus, ne Chirurgi et Obstetrices in arte
sua exercenda limites Facultate praescriptos excedant.*

§. 29. *Ut numerus Obstetricum examinatorum augeri possit,
incumbit Physico, quolibet Anno ad finem mensis Novembris e suo
Circulo mulieres bene moratas, discendi capaces, in quantum fieri
potest, legere valentes, 30 annos non excedentes pro arte Obstetri-*

cia Claudiopoli addiscenda erga diurnum 30 crucigerorum ab Aeriario solvendum Protomedico proponere.

§. 30. . . . §. 31 . . . §. 32. Cum modalitate §-i 29-i praescripta Claudiopoli annuatim nonnisi 12 mulieres in arte obstetricia instruantur, quibus necessitati publicae provisum minime sit; hinc vigore Decreti Gubernii Regii sub numero 9603-o anni currentis incumbit Physicis omnes Obstetrices sui Circuli conscribere, eas medio Jurisdictionum ad suam stationem Physicalem congregare, ad artem obstetriciam erudire, finito cursu, qui trium sit septimanarum, in praesentia Chirurgi Comitatus, Sedis, vel Civitatis, et Deputati a Jurisdictione denominandi examinare, et eminentes testimonio adornare, ad praxim exercendam admittere, earumque Catalogum Protomedico submittere.

§. 33. Si Physicum sub cursu obstetricio iam inchoato vi muneris per unum alterumve diem absentare contingat, eum in praelectionibus obstetriciis tradendis suppleat Chirurgus Circuli a Physico ad eas congrue instructus.

J e g y z e t. A feljebbi Útasítás 27-ik §-ában említett Farkas Ignác erzsébetvárosi gyakorló sebész-, szülész- és állatgyógyász 1803-ban egy 16 lapra terjedő német iatrot adott ki a következő czim alatt: „Bemerkungen zur Kronologie der Hebammenkunst in Grossfürstenthum Siebenbürgen bey dem Anfang des Unterrichts im zweiten Curs für Dorfhebammen. Bezeichnet vom Ignatius Farkas der Gh (Geburtshilfe) W (Wund-) und Vieh-Arznei M (Meister) zu Elisabethstadt. 1803. (H. n.) 8 r. 16 l. (a kolozsvári m. k. Ferencz-József Tudomány-egyetem könyvtárában) melyből a falusi szülészeti viszonyokra, valamint a falusi bábák készütségi (?) fokozatára és tanítására nézve érdekes úthaigazítást meríthetni. A többi között azt mondja szerző, hogy Erdélyben Kolozsvárt és Nagy-Szebenben vannak olynemű intézetek, melyekben bábákat képeznek. Említi továbbá, hogy a Küküllőmegyével, Medgyes- és Segesvár-székekkel határos Erzsébetvároson körülbelöl 12 év óta orvosi gyakorlattal foglalkozva, számtalanszor elhívták őt szülő asszonyokhoz segélynyújtás céljából; ilyen esetek alkalmából gyakran azon önkényt előtérbe nyomult gondolatának s véleményének helyes voltáról volt módja meggyőződni: hogy t. i. falun az emberek nagyobb része minden segély közbejötté nélkül születik a világra, s hogy továbbá a szegény szülő

asszonyok, habár jó és szerencsés természettel vannak is megáldva. — helyzete és rendeltetése módfelett meg van nehezítve; végre arról is, hogy jó testalkatú magzataik lehető legrosszabb bánásmódban részesülnek. A legtöbb helységben, a hol megfordult, azt tapasztalta szerző, hogy a szülészeti segélynyújtás oly annyira helytelen, rossz és ártalmas volt, mikép sokkal jobb lesz vala, hogy ha a szülő épen semmi segélyezésben sem részesült volna, s hogy ha az teljesen a jötevő anyatermészetre lett volna hagyatva. A tudatlan és bárdolatlan bábák a szegény szülő asszonyokkal rendszerint a következőleg bánnak el: legelőbb is vajjal, vagy más egyébvel kenik-fenik őket s ha a szülő vagy terhes fájdalmat érez, akkor annak, akár jelen van, akár nincs még a szülés ideje, — szülnie kell; a terhesség idejére a legcsekélyebb tekintettel sincsenek; — továbbá kitarják az ajtókat s ablakokat, hogy a jelentkező, vagy jövendő vendég számára az anya öle megnyíljon! Hogy pedig a szülés rendes menetét zavaró, vagy épen gátló boszorkányok távol tartathassanak, mindenféle babonához és bűbajos mesterséghez folyamodnak. Ha pedig a szülés lefolyása késedelmes s a bábák a dolgot unni kezdik, akkor mindenféle, különbnél különb eljárásokat és szereket vesznek igénybe, u. m. le- és felhúrczolják, jártatják a vajudót, azután karszékre ültetvén azt, derekát erősen hátra törik (hátra feszítik); továbbá pálinkát, vagy meleg bort sáfránynyal, vagy sárga violával stb. nyujtanak nekik itatni.

Ha végre aztán az anya szerencsésen átesett a szülés nehéz munkáján, mily czélszerűtlen, ferde s rossz bánásmódban részesítik az újszülöttet és az anyát! Az utóbbit — kedvezni akarván nekik — teletömik és gyúrják étellel-itallal s annak már eddig is kegyetlenül elkínzott hasát újra kenni és fenni kezdik, végre bevarrják. Ha pedig a gyermekágyas nő teje bármily okok folytán elapad, azt mondják, hogy a boszorkányok vitték el. — A szülep kiválását hevitő italok bőséges adagolása által akarják elősegíteni.

Az ily módon elgyötört szegény szülő asszonyok csakis erős szervezetüknek s különös szerencsájuknek köszönhetik, ha idő előtt véggép el nem nyomorodnak, vagy el nem pusztulnak.

Mindezeknek — szerző szerint — a bábák tudatlanságán kivül még azoknak társadalmi alacsony helyzete is az okozója; minthogy egyfelől csakis is szegénysorsú, együgyű és megvetett nőszemélyek

vállalkoznak a bábaságra; másfelől pedig közönségesen vén (a nép közvéleménye szerint egyébre már nem is alkalmas) asszonyok szánják el magukat a szülésznői pályára. Némely helységben még egyetlen bába sem található, mivel ott bábaságra vállalkozó személy egyáltalán nem találkozik. Általános a panasz, hogy az anyák segély nélkül szükkölködnek; de mégis teljesen közönyösen viselvén magukat, az egész dolgot annyiban hagyják; — azután pedig, ha olykor szerencsétlenség fordul elő, azzal vigasztalódnak, hogy Isten Ő szent felségétől így volt elrendelve!

Ilyen volt a szülészet állapota az erdélyi részekben, különösen falukon a múlt század végén, sőt még a jelen század elején is!

E nyomorúságos viszonyok némi enyhítése végett szerző önként ajánlkozott, hogy a falusi bábákat díjtalanul fogja a szülészetre oktatni. Szerző e fenkölt elhatározását, illetve ajánlatát a kir. Fő-kormányshoz kegyesen fogadván, megrendelte, hogy a szomszédos Küküllőmegye, Medgyes és Segesvár székek tisztii hatóságai, valamint az evang. Superintendentia útján felhívott községi evang. lelkészek szerzőnek eme szándéka valósíthatásában segélyére legyenek s őt hivatalukból kifolyólag kellő támogatásban részesíteni igyekezzenek. Sz. kir. Erzsébet városa képviselőtestületének néhány lelkes tagja, — a kik a szóban forgó első bábászati tanfolyam befejeztével tartott bába-vizsgálaton jelen voltak, — a bábánövendékek sikerdús előmeneteléről meggyőződván, felhívá szerzőt, hogy városuk részére néhány alkalmas bábát képezzen: a kik azon kívül hajlandónak nyilatkoztak — szerző csekély szülészeti tankészlete a czélnak kellőleg meg nem felelhetvén — a még szükséges szülészeti eszközök és tanszerkészlet beszerzésére.

A tanfolyam nyáron — bár csak 6 hétre volt tervezve — a mezei munka szorgos volta miatt megtartható nem lévén, azt szerző november hó közepétől egész márczius hó végeig saját tágas szállásán tartá, mely idő tartamára a bába-jelöltek elhelyezéséről is gondoskodni ígérkezett; a felveendő bábajelöltek számát szerző 10—12-re teszi.

A kir. Fő-kormányshoz szerzőnek a közjó előmozdítását czélzó nemes szándéklata valósíthatása tekintetéből akként intézkedett, hogy az illető községek előljáróságai a tanuló bábáknak a tanfolyam alatti ellátásáról gondoskodjanak; továbbá kötelességükké tétetett az az iránti gondoskodás, hogy a bábák a községi terhek hordozása alól felmentessenek; végre, hogy a községi bábák — a vármegyék és székek r. tisztii főorvosainak oltalma alá helyeztetvén — ne legyenek

azon szomorú esélynek kitéve, hogy állomásaikról minden igaz ok nélkül elmozdítottatassanak, vagy méltatlan bánásmódban részesüljenek az esetben, ha netán a gyermekágyasok engedetlenségét meg-
róni, vagy — amúgy is csekély — bérüket kérni, vagy épen követelni bátorzkodnának.

Elejénte csak 12 bábanövendék részesült állami ösztöndíjban; később e létszám meg lett kétszerezve s már 1835-ben 24 ösztöndíjas bábanövendékkal találkozunk; mire nézve felvilágosítást nyerhetni a Dr. Ferenczi József országos főorvos hivataloskodása idejében (1835) készült tiszti főorvosi Utasítás 14-ik §-ának következő szöszerinti szövegéből:

§. 14. Quum ineunte vere cujuslibet Anni sub dato per R. Gubernium praevis praefigendo et publicando cursus obstetricius tam Claudiopoli, quam etiam Cibirii initium suum sumat, et quidem Claudiopoli 24 mulieres erga 15 crucigerorum mon. Conv. diurnale beneficium e Cassa provinciali pendendum annuatim ad dictam artem instrui soleant, obstrictus est Physicus ord. ad finem cujuslibet anni militaris pro subsecuturo cursu obstetricio ductu Tabellae III^{ae} mulieres nuptas, aut viduas, neutiquam vero virgines, easque non supra 40, nec infra 20um aetatis annum constitutas, et omni respectu ad obstetricem agendam qualificatas pro obtinendo stipendio praevis in finem destinato proponere, et via concernentis Officiolatus vel Magistratus Regio Gubernio submittere, ut populosiora sui Circuli loca prius obstetricibus diplomaticis provideantur, suapte intellecto eo, quod empyricae obstetrices, quae a pluribus annis per suam peritiam, serviendi promptitudinem, aliasque bonas qualitates propensionem alicujus Communitatis promeritae sunt, et quibus durante hoc tempore nulli graves artis errores vitio verti possunt, subsecuta quoque examinatae obstetricis applicatione simpliciter extra statum promerendi collocari nequeant; verum illae, si iam aetate proveciores essent, a parte Communitatis praebenda aliqua provisione indemnissandae, vel si adhuc in juvenili aetate constituerentur, publicis, vel Communitatis expensis ad audiendum cursum obstetricium mittendae sint.

Az állami ösztöndíjban részesülő bábajelöltek létszáma mindvégig 24 maradott s a 15 pkrnyi napi díj mellett még útiköltségeik is

(jövet-menet) meg lőnek térítve; az új (osztrák) pénzlábnak 1858-ban történt behozatala óta 26 krnyi napidíjban részesültek, úti költségeik mértföldenként 52 krral térítettvén meg.

1851-ig az oktatás merőben elméleti lévén, az ugyanez évben felállított szülő-intézetben illetve szülészeti kórodán az elméleti mellett gyakorlati oktatásban is és pedig mindhárom hazai, u. m. magyar, német és román nyelvben részesíttetnek.

Idő jártával — a nehezebb megélhetési viszonyok beálltával — vallás- és közoktatási m. kir. minister Dr. Pauler Tivadar Ő Nagyméltóságának 1871-ik évi május hava 19-én 11260 sz. a. kelt leiratával a 26 krnyi szűk napidíj 40 krra emeltetett, az úti költségek megtérítése a fentebbi mód szerint változást nem szenvedvén.

Kezdetben a tanfolyam 3 hóig tartott, később aztán, miután a három havi tartam a növekedett igények következtében elégtelennek bizonyult, 5 óra terjesztetett ki. Évenként csak egy tanfolyam rendszeresíttetett, mely márczius hó 1-én kezdődvén, július hó végével bevégeződött.

A bábászati tanfolyam tanárai ugyanazok, a kik az orvos-sebészi Tanintézetben a szülézetet adták elő.

Jegyzet. Adatok hiányában e tárgy összeállítása körül csupán csak a Dr. Linzbauer J. által kiváló szorgalommal szerkesztett „Codex Sanitario-Medicinalis R. Hungariae“-ban elvértve Erdélyre is vonatkozó adatokat használhattuk.

Végezetül ide iktatjuk (részint az orvos-sebészi Tanintézet iratárában levő okmányokból, részint a bábák szigorlati jegyzőkönyveiből) az ezen intézetben 1832-től fogva — az előző évekről okmányok nem állván rendelkezésünkre — egész 1872-ig bezárólag képesített s oklevéllel ellátott bábák évenkénti létszámát, nevezetesen: 1832-ben 34, 1833-ban 36, 1834-ben 36, 1835-ben 33, 1836-ban 29, 1837-ben 31, 1838-ban 33, 1839-ben 38, 1840-ben 31, 1841-ben 30, 1842-ben 35, 1843-ban 30, 1844-ben 32, 1845-ben 35, 1846-ban 35, 1847-ben 39, 1848-ban 29, 1849-ben 0, 1850-ben 25, 1851-ben 28, 1852-ben 28, 1853-ban 28, 1854-ben 33, 1855-ben 25, 1856-ban 32, 1857-ben 44, 1858-ban 54, 1859-ben 57, 1860-ban 69, 1861-ben 33, 1862-ben 37, 1863-ban 42, 1864-ben 34, 1865-ben 43, 1866-ban 40, 1867-ben 46, 1868-ban 40, 1869-ben 39, 1870-ben 48, 1871-ben 47, 1872-ben 42; negyven év alatt összesen 1470 bába képesíttetett, vagyis évenként átlag 36,75.

I-ső Függelék.

A kolozsvári orvos-sebészeti Tanintézetnek annak keletkezésétől (1775) fogva egészen megszüntéig (1872) működött tanárok szakma és időrend szerinti sorozata :

a) Tanárok.

1. *Az ásránytani tanszéken* (felállítottatott 1792—93 körül) Dr. Etienne András; ennek 1797-ben történt elhalálása után az nem adatott többé elő a sebészet-hallgatók részére.
2. *A természettani tanszéken* (feláll. 1838-ban) Dr. Joó István rendes. Dr. Szóts Emil helyettes tanár.
3. *A regytani tanszéken* (feláll. 1792—93 körül. 1797 után szünetelt egész 1838-ig) Dr. Etienne András; azután Dr. Joó István rendes. Dr. Szóts Emil helyettes tanár.
4. *A nővénytani tanszéken* (feláll. 1838-ban) Dr. Joó István rendes. Dr. Szóts Emil helyettes tanár.
5. *A boncztan tanszéken* (feláll. 1775-ben) Laffer József. Dr. Chir. Eckstein János. Dr. Keresztes Elek. Dr. Judenhoffer Mihály helyettes. Dr. Szabó József. Dr. Werzár György helyettes. Dr. Lenhossék József. Dr. Czifra Ferencz.
6. *Az élettan* (a tanszék feláll. 1792—93 körül) tanárai: Dr. Etienne András. Dr. Intze Mihály. Dr. Szóts József helyettes. Dr. Szilágyi Miklós. Dr. Marussi István eleinte helyettes. később rendes. Dr. Jendrassik Jenő. Dr. Margó Tivadar. Dr. Balogh Kálmán. Dr. Láng Gusztáv. Dr. Török Aurél.
7. *A szürettan és orrosi természettan* (1869) tanára: Dr. Török Aurél.
8. *Az általános kórtan* (1792—93) és *gyógyiszertan* tanárai ugyanazok, a kik a 6. sz. a. említvők. Dr. Török Aurél kivételével. helyette Dr. Machik Béla, mint eme szakmák rendes tanára teendő.
9. *A kórboncztan* tanárai (1869.) Dr. Török Aurél. (1870-ben a tanszék önállósítottatott) Dr. Genersich Antal.
10. *Az állatgyógyászat*, illetve állatjárványtan és állati rendészet (feláll. 1786 körül) tanárai: Fuhrmann Péter. Bruszt Elek. Dr. Werzár György és Dr. Szombathelyi Gusztáv helyettesek. Dr. Zahn Ferencz. Mina János.
11. *A belgyógyászat* (1831.) tanárai: Dr. Szóts József. Dr. Szabó József. Dr. Machik Béla helyettes tanár.

12. *A sebészet* (feláll. 1775.) tanárai: Laffer József. Dr. Chir. Eckstein János, Dr. Keresztes Elek, Dr. Judenhoffer Mihály. Pfenningdorf Antal helyettes. Dr. Ábrahám Bogdán. Dr. Nágel Emil. Dr. Brandt József eleinte helyettes, utóbb rendes.
13. *A szülészeti* (feláll. 1775) tanárai: Laffer József, Dr. Chir. Eckstein János, Dr. Keresztes Elek. Pfenningdorf Antal helyettes. Dr. Szabó József. Dr. Maizner János.
14. *A szemészet* (felállít. 1792—93 körül) tanárai: Müllersheimi Molnár János, Dr. Judenhoffer Mihály. Dr. Nágel Emil. Dr. Brandt József. Dr. Schulek Vilmos.
15. *A törvényszéki orvostan és tetszhaláltan* (feláll. 1820 körül) tanárai: Dr. Keresztes Elek. Bruszt Elek. Dr. Lenhossék József. Dr. Jendrassik Jenő. Dr. Margó Tivadar. Dr. Balogh Kálmán. Dr. Laag Gusztáv. Dr. Török Aurél. Dr. Genersich Antal.*)

b) *Tanársegédek.*

1. *A bonczati tanszék* mellett: Horváth Ferencz, Bruszt Elek. Pfenningdorf Antal, adjunctusok. Bartha János, Jakab István. Törpényi Lajos, Bándy Lajos, Veszprémi Ferencz, Benedek Károly, Fülöp Ferencz, Sigmund József.
2. *Az élettani tanszék* mellett Bartha Jánostól kezdve ugyanazok, a kik a boncztan mellett segédkeztek.
3. *A belgyógyászati tanszék* mellett: Jeszenszky János, Laffer Ignác, Márton József, Moldoványi László, Vas József, Bodor Antal, Albrich József, Dr. Salamon József, Mihály László, Dr. Ujfalusi József, Dr. Purjesz Zsigmond.
4. *A sebészeti tanszék* mellett: Horváth Ferencz, Bruszt Elek, Pfenningdorf Antal adjunctusok, Burián Sándor, Bartha János, Lőrincz Ferencz, Mőssel Károly, Jakab István, Bándy Lajos, Czinte Miklós, Ziegler Dániel, Klein Frigyes, Mester Károly, Dr. Gyergyai Árpád.
5. *A szülészeti tanszék* mellett: Pfenningdorf Antal, eleinte adjunctusi, később tanársegédi minőségben, Lőrincz Ferencz, ~~Hömer-Gyula~~, Veszprémi Ferencz, Bajnótzí Géza, Fülöp Perencz, Vasitsek Károly, Simkovics Bálint, Adorján Menyhért.
6. *A kórbonczati tanszék* mellett: Dr. Czakó Kálmán. Dr. Büchler Ignác.
7. *A szemészeti tanszék* mellett: Dr. Feuer Nathanael.

---

*) A kolozsvári orvossebészeti Tanintézet tanárai közül a pesti Tudományegyetemre rendes tanárokkul kinevezettek: Dr. Chirurg. Eckstein János a folyó század elején; azután egy félszázad múlva: Dr. Lenhossék József (1859), Dr. Jendrassik Jenő (1860), Dr. Margó Tivadar (1862.), Dr. Balogh Kálmán (1867.) és Dr. Schulek Vilmos (már mint kolozsvári egyetemi tanár 1874.).

II-dik Függelék.

A tanárok*), tanársegédek, s a Tanintézet által képesített sebészek irodalmi működése 1872-ig, betűrendben :

Dr. Ábrahám Bogdán tanár.

1. Dissertatio inauguralis medica sistens nevroses oculorum. Viennae. 1841.
2. Aetherreli kísérlet és jószándékú kérelem. (Természetbarát. 1847. 39. sz.)
3. A kolozsvári kórház ügyében. (Ipar és Természetbar. 1848. 26. 27. sz.)

Dr. Balogh Kálmán tanár:

1. A bélbolyhoknak hámja a felszívódás különböző szakában. Tanulmány a szövet- és élettan köréből. 16 ábrával. (Magy. kir. Term.-tud.-Társulat közl. I. 1860.)
2. Der Klauenschlauch des Schafes (sog. Klauendrüse = sinus cutaneus) histologisch untersucht in dem physiol. Institute der k. k. Universität zu Pesth; 1 tábla rajzzal. Wien. 1860. (Különlenyomat a Moleschott's Untersuchungen VII. kötetéből.)
3. A juh körömtömlője (m. k. Term.-tud. társ. közl. I. 1860.)
4. Das Jacobson'sche Organ des Schafes (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. Academie d. Wissensch. Wien. 1860.) 5 tábla rajzzal. (Ugyanebből különlenyomatként is megjelent.)
5. A juh Jacobson-féle szervéről kivonatban. (M. kir. Term.-tud. társ. Közl. 1860.)
6. Das Epithelium der Darmsotten in verschiedenen Resorptionszuständen. (Moleschott's Untersuchungen zur Naturlehre VII. 1860.)
7. A láta-tágító idegek ujonnan felfedezett útjáról. (M. kir. Term.-tud. Társ. Közl. 1861.)
8. Néhány szó a mesterséges gyomornedvről. (U. o. II. 1861.)
9. A szilárd testek behatolása a bélbolyhok szövetébe. (U. o. 1862.)
10. A juh Jacobson szerve. Tanulmány az összehasonlító boncz- és szövettan köréből. (Magy. Acad. term. és math. Közl. II. 1861—1862.)
11. Néhány szó az izomidegek végződéséről, egy tábla rajzzal. (U. o. VI. 1866.)
12. A vérfoltok vizsgálatáról. (Orv. Het. 1860. 14. sz.)
13. Közlemények a pesti élettani intézetből. (U. o. 17. 28. 35. 39. 40. sz.)
14. Brüll tanárnak a pesti állattani intézetből megjelent közleményei ismertetése. (U. o. 29. sz.)
15. Dr. W. Kühne izomtani kísérleteiről megjelent munkájának bírálata. (U. o. 33. 34. sz.)

*) Az országos főorvosoknak, mint az orvos-sebészi Tanintézetnek 1808—1849-ik évig való Elnökeinek irodalmi munkásságát itt egyuttal megemlíteni szükségesnek véljük.

16. Funke tanár élettana. Könyvismertetés. (U. o. 37. sz.)
17. Marey érelőkészjelzője az orvosi gyakorlatban (U. o. 41. sz.)
18. Gerlach szövettanának bírálata. (U. o. 42. sz.)
19. Türck bécsi kózkórházi első orvos gögtükrözésről irt munkája. (U. o. 48. sz.)
20. Corvisart L.-nak a hasnyál körüli tapasztalatai. (U. o. 49. sz.)
21. A bélbolyhok hámsejtjei a felszívódás különböző szakában. (U. o. 51.)
22. Beclard élettanának ismertetése. (U. o. 1861. 2. sz.)
23. Pólya tudornak az emésztés körüli értekezésének ismertetése. (U. o. 4. 6. sz.)
24. Az emberi bőr. Egészségtani tanulmány. (U. o. 6, 7, 10, 12, 21, 22, 28, 29 sz.)
25. Közlemények a pesti egyetem élettani intézetéből. (U. o. 1861. 8. 9, 13, 17, 19, 20 sz.)
26. Wagner Rudolfnak az agy élettanáról irt munkájának ismertetése. (U. o. 16. sz.)
27. Néhány szó a gyomoremésztés, emésztője és az emésztékek gyógyértékéről. (U. o. 24, 25 sz.)
28. Kórszöveti tanulmányok. 1. Visszérkő. 2. Sarcoma. 3. Porczdág. (U. o. 31, 33, 45 sz.)
29. Csatorna-levegő a házakban. (U. o. 35. sz.)
30. Az oryosi élet Törökországban. (U. o. 36, 38 sz.)
31. A dohány-al hatása az állati szervezetre. (U. o. 37—40, 49—51 sz.)
32. Swaine Taylor munkájának ismertetése. (U. o. 1862. 1 sz.)
33. Kórszöveti tanulmányok. 4. A rák. (U. o. 2, 3, 6, 7 sz.) 5. A szines vérszövet fejlődéséről. (U. o. 35, 37 sz.)
34. Luschka boncztanának ismertetése. (U. o. 3. sz.)
35. A látatágító idegek ujonnan felfedezett útjáról. (U. o. 5. sz.)
36. Uiber einen neuensdeckten Weg der pupillen-erweiternden Nervenröhren. (Moleschott's Untersuchungen VIII. k. 1862.)
37. A fuladás befolyása a vér mennyiségére az agyban és a tüdőben. Ackermann után (Orv. Het. 1862. 11—13. sz.)
38. Pasteur vizsgálatai az öntermődésre nézve. (U. o. 16, 17 sz.)
39. A láz. (U. o. 27, 28, 44, 45, 50—52 sz.)
40. A gégeinek némely bonczai és élettani sajátságok által okozott bántalmairól. Lewin után. (U. o. 39. sz.)
41. Az önálló és heveny általános elzsirosodás. Wunderlich után. (U. o. 1863. 8 sz.)
42. Az öntermődés védelme. (U. o. 8 sz.)
43. Kórszöveti tanulmányok. (U. o. 10, 11, 20, 21 sz.)
44. Richter. Einfluss der Cellularpathologie auf die ärztliche Praxis. (U. o. 10 sz.)
45. Adalék a köpedékek vizsgálásának fontosságához. (U. o. 26. sz.)
46. A szénlégenny köneny hatása. (U. o. 30, 33 sz.)

47. A külső agyburok lobja. (U. o. 36—38. 42. 43, 45, 51, 52 sz.)
48. Az ondószálcsák meddig élhetnek? (U. o. 41 sz.)
49. Rózsa M. tudor urnak (U. o. 46 sz.)
50. A petefészektől szöveti szerkezete és fejlődési története. (U. o. 49 sz.)
51. Az ember élettana. 2 kötet. Pest. 1862—1864. a szöveg közé nyomott 235 fametszetű ábrával.
52. Kórszöveti tanulmányok. (Orv. Het. 1864. 9, 21, 22. sz.)
53. Törvényszéki esetek. (U. o. 10, 12—14, 29, 31 sz.)
54. Kórhoncztnai közlemények. Az összes savós hárttyák lobja (U. o. 19, 26 sz.) A visszerezesség és a ráknak egyidejű összeférése heveny gümő-képződéssel (U. o. 37, 38, 41 sz.) Vérömleny és egyszersmind hólyagos vörheny. (U. o. 45 sz.)
55. Általános kór- és körjelzéstán. Pest. 1865.
56. Kórhoncztnai közlemények (Orv. Het. 1865. 3, 4, 10, 13, 15, 32 sz.)
57. Skleroderma neonatorum (U. o. 10—12. sz.)
58. Kórszöveti tanulmányok (U. o. 21 sz.)
59. Az általános elzsirosodás villanymérgezésnél. (U. o. 23—25 sz.)
60. Moneret kórtanának ismertetése. (U. o. 34. sz.)
61. Meningitis cerebrosproinalis (U. o. 88, 39. sz.)
62. Az 1865-ik évi cholerajárvány. (U. o. 44, 46 sz.)
63. Törvényszéki orvosi esetek. (U. o. mellékl. 2, 5 sz.)
64. Gyógyszertan. A szöveg közé nyomott 74 fametszettel. Pest. 1866.
65. Adat az emésztékek gyógyértékéhez. (Orvosi Hetilap. 1866. 5. sz.)
66. Kórhonczolási közlemények. (U. o. 10, 15, 20 sz.)
67. Tanulmányok a bujakórtan köréből. Bujakóri nővedékek a vér és nyirkmirigyekben. (U. o. 34—36, 38, 50, 51 sz.)
68. Tanulmányok a bujakórtan köréből. (U. o. 1867. 1, 2, 4 sz.)
69. Adatok a hashártyalob kóroktanához. (U. o. 21—23, 37 sz.)
70. Gennyedő csigolyalob. (U. o. 24 sz.)
71. Elsődleges vastagbéli gümösödés. későbbi gümők a vékonybél és tüdőben. (U. o. 35. sz.)
72. Kísérleti tanulmányok a mérgek hatásáról az állati szervezetre. (U. o. 49, 50 sz.)
73. Legyen-e Kolozsvárott egyetem? (Orvosi Hetilap. 1868. 34. 36—39 sz.)

Baritz János sebész (lásd Kósa Istvánt).

Bartha János sebészi kórodai tanárségéd (jelenben orvossebésztudor és sz. kir. Kolozsvár városa r. t. főorvosa).

1. Közlemények a kolozsvári sebészi kórodából (Orv. Hetilap. 1857. 7, 8, 11—13, 17, 25—27 sz.)
2. Nagel tanár sebészi kórodája Kolozsvárt. Szemcsés hámsejtrák az ajkon. kiirtás ajkképléssel (U. o. 1858. 3 sz.)

Bertalan Dániel sebész (lásd Kósa Istvánt).

Dr. Brandt József tanár:

1. Ueber Ovariectomie (Heilung) [Wiener medicinische Wochenschrift, 1869].

2. Két húgyrekedési eset, az egyikben a hólyag szúrtságolása kedvező sikerrel (Orv. Hetilap 1869. 13, 14 sz.)
3. Idegen test a bázrsingban (U. o. 1870. 29 sz.)

Dr. Czifra Ferencz tanár:

1. A műtő sebészet körébe eső nevezetesebb üterek rendellenes viszonyai és változatai (Orvosi Het. 1866. 39—42 sz., 1867. 14, 15, 39, 40, 46 sz. 1868. 2 sz.)
2. Útirajzok (U. o. 1872. 5, 9, 11, 14, 15, 29, 31, 34, 38, 41, 43 sz. 1873. 6, 7 sz.)

Dr. Chirurg. Eckstein János tanár (I. Dr. Szóts András művei közt).

Dr. Etiënne András tanár:

Elementa Chymiae metallurgicae iuxta novum Lavoisierii systema concinata. et propriis confirmata. Claudiopoli. 1794.

Dr. Feuer Nathanael szem. tanársegéd:

1. Közlemények a kolozsvári egyetemi szemkórórából (Orv. Het. Szem. 1873. 2, 5 sz.)
2. Az Atropin alkalmazásáról hályog-kivonásnál (U. o. 6 sz.)

Fülöp Ferencz sebész. boncztani faszéki segéd:

A szivbeli idegközpontokról (Orv. Het. 1866. 47 sz.)

Dr. Genersich Antal tanár:

1. Egressy Gábor holtteste bonczvizsgálatának eredménye (Orv. Het. 1866. 31 sz.)
2. Kórbonczolati közlemények. (U. o. 1867. 4, 7 sz.)
3. Fonalóczkór esete embernél. etetési kísérletekkel állatoknál. (U. o. 1868. 23, 24 sz.)
4. Fehérvérűség egy esete. (U. o. 33 sz.)
5. Bujakóros növendékek (U. o. 37 sz.)
6. Sokszoros idegdagok. (U. o. 1870. 1, 2. 7—10 sz.)
7. A szaruhártya nedvszatornái ismeretéhez. (U. o. 17. sz.)
8. Nyirkfelvétel a gázizmok inai és bőnyéi által. (U. o. 1871. 9—12 sz.)

Dr. Jendrassik Jenő tanár:

1. Anatomische Untersuchungen über den Bau der Thymusdrüse (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. Academie der Wissenschaft. Wien. 1856.) Különlenyomatbau is megjelent.
2. Anatomische Untersuchungen des Gespinnstes der Saturnia-Schwarzdornspinne. (U. o. 1858.)

Dr. Joó István tanár:

1. Dissertatio inauguralis medica de lactatione infantum. Vindobonae. 1833.
2. Etwas von der Reizbarkeit der Fructificationsorgane. (Oesterr. Botan. Zeitung. VI. 113.)
3. Einiges aus der Teratologie der Pflanzen. (U. o. VI. 363.)
4. Etwas vom Thau. (U. o. VII. 112.)
5. Ueber eine neue Iris-art (Verhandl. und Mittheil. für Naturw. II. 1851.)

Dr. Judenhoffer Mihály tanár:

DiSSERTATIO INAUGURALIS MEDICA DE MIASMATIBUS CONTAGIOSIS ORGANISMO
QUAM MAXIME INFENSIS. VIENNAE, 1814.

Körmendy Lajos sebész:

A magyar orvosi könyvkiadó társulat érdekében. (Gyógyászat. 1865. 18 sz.)

Kósa István, Bertalan Dániel és Baritz János sebészek:

Az „Orvosi Tár“-ban javaslatba kiemelt sebészi reform ügyében észrevéte-
telek a székely honbeli orvos-sebészektől. Nyilvános köszönet Bugát
Pál tanár urnak. (Orvosi Tár. 1848. II. 20 sz.)

Kósa Mózes sebész:

1. A vizaknai kamarai iblanyos sósforrások vegy- és gyógytani tekintet-
ben összehasonlítva a külföld e nemű jeles sósforrásaival. Nagy-
Szeben, 1847.
2. A mérges marások, azok bajelöző gyógymódjával és a valódi halálnak
a tetszhozt állapototli megkülönböztetése sat. sat. Nagyszeben, 1848.
3. Csecsbimbó kisebesedése. (Orv. Tár. 1839. I. 17 sz.)
4. Kresot bujasenyves függölyök ellen. (U. o. II. 19 sz.)
5. Csúzos hasvizkór (Ascites rheumaticus) bőrbántó módon (meth. ender-
matica) csillával gyógyítva. (U. o. 1840. I. 4. sz.)
6. Fehér üledékü söfétzöld vizellet májdugulás következtében kifejlett
sárgnkórbán. Ideges fogfájdalom eczetsavu szunyalal (morph. ace-
ticum) bőrbántólag gyógyítva. (U. o. 24 sz.)
7. Az eczetsavas szunyal (morph. aceticum) külsőkép alkalmazva. (U. o.
II. 12 sz.)
8. Kolozsvárott létező orvos-sebészi Tanintézet állapota (U. o. 1842. II. 4 sz.)

Dr. Láng Gusztáv tanár:

1. Közlemények a pozsonyi evang. magánkórházból. (Orv. Het. 1860. 40 sz.)
2. Közlemények a közkórházból. Idegen test a húgycsöben. (U. o. 1862.
34. sz.)
3. Közlemények Batizfalvi intézetéből. (U. o. 1863. 35. 38. sz.)
4. Pólya tudor és a félkörű csatornák. (U. o. 1864. 6 sz.)
5. Filaria medinensis egy esete. (U. o. 30, 31 sz.)
6. Alloxán a húgyban. (U. o. 1866. 14. sz.)
7. Adatok a keleti cholera kórtanához. (U. o. 48 sz.)
8. Adatok a tengeri mag (Zea mays) csirázása történetéhez 26 ábrával.
(M. Term.-tud. társ. közl. 1862.)
9. A pontyfélék (Cyprinoidei) hallás-szerve. főtekinettel az abban elő-
forduló idegvég-készülékekre. (U. o. 1863. 1864.)
10. Filaria medinensis. (Gyógyászat. 1864. 33. sz.)
11. Az úgynevezett féreg-gumók (Wurm-kuoten) helyes magyarázata (U. o.
45 sz.)
12. A gyökerek által eszközölt felszívódás minősége Cauret nyomán.
(Gyógysz. H. 1863. 17 sz.)

13. A Ranunculus ficaria és a Ranunculus illyricus csúcsorainak lényegéről. (M. orv. és term. vizsg. munkál. 1864.)

14. Húgyelemzési tanulmányok. (Orvosi szemle. 1866.)

Dr. Leukóssék József tanár:

1. Dissertatio inauguralis anatomico-phys. de Iride. Budae. 1841.
2. Ueber den feineren Bau der gesammten Medulla spinalis. Resultate neuerer in dem physiologischen Institute der k. k. Wiener Hochschule gemachten Untersuchungen. (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. Academie der Wissensch. Juli-heft. 1854.) Különlenyomatban is megjelent.
3. Beiträge zur Erörterung der histologischen Verhältnisse des centralen Nervensystems. mit 1 lithogr. Tafel. (U. o. 1858.) Különlenyomat ugyanaból.
4. Etude du système nerveux central. Extrait des Compt. Rend. Hebdomad. de l'Academie des Sciences Nro 15. 16. 1857. Paris, 1858.
5. Neue Untersuchungen ueber den feineren Bau des centralen Nervensystems des Menschen: I. Medulla spinalis. und deren Bulbus rachiticus. 5 tábla rajzzal. (Denkschriften (X. Bd.) der math. naturw. Classe der k. k. Academie der Wissensch. Wien. 1855.) 2-te vermehrte Auflage. Wien. 1858 öt tábla rajzzal.

Dr. Machik Béla tanár:

Beiträge zur Kenntniss des Sehnengewebes. (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. kön. Academie der Wissenschaft. Wien. 1858. a 34-ik kötetben.) Különlenyomatban is megjelent

Dr. Maizner János tanár:

1. Kimutatás a pesti szülészeti kóroda 1857 $\frac{1}{2}$ -dik évi működéséről. (Orv. Het. 1858. 43. sz.)
2. A medencze-hajlás meghatározása tárgyában Spiegelberg szerint. (U. o. 1859. 6 sz.)
3. Töredékek a nőkörgyógyászat köréből. (U. o. 1859. 5, 7, 11, 13, 14, 37, 39—44, 48 sz.)
4. Dr. Horn's Lehrbuch der Geburtshilfe für Hebammen. VI. Auflage von Dr. Fr. Bartsch czimü szülészeti munka ismertetése. (U. o. 19 sz.)
5. Történelmi tanulmányok a sebészet köréből. (U. o. 1859. 32—34 sz.)
6. Lapszemelvények a szülészeti terén. (U. o. 1860. 34—36 sz.)

Dr. Margó Tivadár tanár:

1. Dissertatio inauguralis medica, Morbi lethales in Clinico medico Pestini annis scholast 1838 et 1839. Pestini. 1840.
2. Bericht über die anatomisch-physiologischen Untersuchungen an den zwei im Jänner 1851 in Pesth Hingerichteten (Zeitschr. f. Nat. und Heilkunde 1851. I. 35 sz.)
3. Anatomisch-physiologische Untersuchungen an den Leichen von zwei Hingerichteten 1851. (Allgemeine med. Central-Zeitung. Berlin. XX. Jahrgang.)

4. Extrauterinschwangerschaft. (Zeitschr. f. Nat. und Heilk. 1852. II. 17 sz.)
5. Briefe aus Spanien. 1853
6. Histologische Briefe. (Zeitschr. f. Nat. und Heilkunde. 1856. I. 45. sz. II. 2. 11 sz. 1856. 4. 23, 32, 33, 37, 42 sz.)
7. Neue Untersuchungen ueber die Entwicklung, das Wachsthum, die Neubildung, und den feineren Bau der Muskelfasern. Moleschott's Untersuchungen zur Naturlehre des Menschen und der Thiere. Giessen. 1859. Band VI.)
8. Az iménti értekezés kivonata (Sitzungsber. der math. naturw. Cl. der kais. Academie der Wissensch. Wien. XXXV. és XXXVI.)
9. Ueber die Muskelfasern der Mollusken. Ein Beitrag zur vergleichenden Structur und Entwicklungslehre des Muskelgewebes mit 2 Tafeln. (Sitzungsber. der math. naturw. Classe der kais. Academie d. Wissensch. Wien. 1860.)
10. A puhányok izomrostjairól. Adalék az izomszövet összehasonlító alkat- és fejlődéstanához. 1 táblával. Pest. 1861. (A m. t. Akadémia évkönyvei X. kötetében.)
11. Élettani és kórtani tanulmányok az izomszövegről. (Gyógyászat. 1861. 10—14. 16. 18 sz.)
12. Neue Untersuchungen über die Entwicklung, das Wachsthum, die Neubildung und feineren Bau der Muskelfasern mit 5 Tafeln. (XX. Bd. der Denkschriften der math. naturw. Classe der k. Academie der Wissensch. Wien. 1861.)
13. Az izomidegek végződéséről 2 táblával. Pest. 1862. Akadémiai székfoglaló beszéd. (A m. t. Akadémia X. kötetében.)
14. Ueber die Endigung der Nerven in der quergestreiften Muskelsubstanz mit 2 Tafeln. Pest. 1862.

Dr. Marussi István tanár :

1. Orvostudori értekezés. A nőnem élet- és kórtani tekintetben. Buda. 1837.
2. Az erdélyi előpataki savanyúvíz ismertetése. (M. orvos. és term. vizsg. munkál. IV. 1844.)

Múthé János sebész :

1. Tájéraz a Bánffyhunyadi járás 56 községét egészségügyileg érdeklőleg : vonatkozva az országos egészségügyi abroszra, némely tapasztalati adatokkal a helyhez kötött gümőkór és golyvásságra. (Orvosi Hetilap. 1859. 10—12. sz.)
2. Tapasztalati tartózatok a hivatalosan végzett nyári védhímlő-ójtás húsz évi gyakorlatából. (Államorvos. 1869. 1—4 sz.)
3. Tapasztalati közlemények az 1871-ik évi láz-járvány köréből. (Gyógyászat. 1871. 47—49 sz.)

Molnár János tanár :

Deutsch-Walachische Sprachlehre. Wien, 1788.

Dr. Nagel Emil tanár :

1. Dissertatio inauguralis medico-practica sistens fragmenta physiognomices pathologicae. Windobonae, 1841.
2. Népszerű értekezés a szem gondviselétről. Az elesonkult harczosok számára alapított B. Haynau gyámintézet javára. Buda, 1850.
3. A csonttörések, kórboneczteni, kórtörténelmi és gyógyeljárás tekintetben. A szövegbe nyomott (38) fametszvényekkel. Pest, 1862.
4. Összenyíló ütérdag. Hónalji gyúltályognak iblany-festmény általi gyógyítása. Alolhugyás (Hypospadiasis). hólyag és végbél közti pöcze (Cloaca), alfel zárulása, ez utolsónak műtete. Lábujjperc kiizelése egy fájdalmas porczany (enchondroma) miatt. (Orvosi Tár. 1846. I. 9. 10 sz.)
5. A foghúsnak pofávali összenövése és ennek műtete körül. (U. o. II. 12 sz.)
6. Új kötelék az éjjeli magömlés gyógyítására. (U. o. 21 sz.)
7. Adatok a műtévő sebészet köréből. Szájcsukulat a jobb rágizom zsugorodása által és annak takhártya alatti műtete. Javaslat a kiszegélynek (ectropium) gyógyítása körül. (U. o. 25 sz.)
8. Jegyzetek a nagyobb üterek lekötéséről. veszélyesb vérzéseknél (U. o. 1847. II. 12 sz.)
9. Syphilis, und ihre verschiedene Formen (Zeitschr. f. Nat. und Heilkunde. 1850. 1, 2, 5—7 sz.)
10. Ueber den Muskelrheumatismus. (U. o. 11 sz.)
11. Ueber emphysema palpebrale. (U. o. 15.)
12. Ueber die submucöse Myotomie des Musc. Masseter. wegen Contractur desselben. (U. o. 22 sz.)
13. Ueber Hypospadié, Cloakenbildung und Atesia ani bei einem Neugeborenen. (U. o. 23 sz.)
14. Anatomisch-pathologische Merkwürdigkeiten. (U. o. 1851. I. 39 sz.)
15. Pathologisch-anatomische Merkwürdigkeiten. Ergiessung das Mageninhalt in den linken Brustraum in Folge eines perforirenden Magengeschwürs. Communication der Speiseröhre mit dem linken Bronchus nach Schwefelsäure-Vergiftung. (U. o. 48 sz.)
16. Beitrag zur Taxis. (U. o. 1852. I. 31 sz.)
17. Zur Behandlung kalter Abscesse. (U. o. 1853. I. 27 sz.)
18. Ergebnisse der chirurgischen Klinik zu Klausenburg im Wintersemester, 1852—53. (U. o. 43—45 sz.)
19. Trockener Brand der vier letzten Zehen in Folge von Obliteration der Schenkelschlagader. (U. o. 1854. II. 26 sz.)
20. Ueber den Gebrauch der Serres fines in der Chirurgie. (U. o. 1856. 3 sz.)
21. Heilung eines Eccems. (U. o. 1857. 26 sz.)
22. Mumificirender Brand der oberen Extremität. (U. o. 30 sz.)
23. Die gute Wirkung des Jods bei Hühneraugen (U. o. 51 sz.)
24. Elefántkór. (Orv. Het. 1859. 22—25 sz.)

25. A jobb szemteke izombántalmával egybeszőtt szájszukulat ritka esete külsérelem után. (U. o. 1861. 8 sz.)
26. Evesedésbe ment könyökizlob. cvlerakodás a szívállományba. (U. o. 1861. 13 sz.)
27. A singsont koszorú-nyújtványa törése. (U. o. 20 sz.)
28. Nyirk-kiömlés a nyakpólya alatti sejtiszövetbe. (U. o. 26 sz.)
29. A csonttörésekről általában. (U. o. 1862. 10, 11 sz.)
30. Kóro dai adatok a szürke hályog gyógykezeléséhez. (U. o. 36. 42—44. 49—52 sz.)
31. Térdkalács-törés. (U. o. 40 sz.)
32. Rendkívüli nagyságu foghús-növedék. (U. o. 1863. 28 sz.)
33. A kulcsont vállvégének ficzama s törése. (U. o. 1864. 48 sz.)
34. A nyak tömlős dagainak gyógyítása genyszalaggal. (U. o. 52 sz.)
35. Orvosi jelentés az erdélyi szemgyógyintézetéről. (U. o. 1865. 3 sz.)
36. Hat év elforgása által eltávolított húgykövekről. (U. o. 12. sz.)
37. Gégemetszések bujakóros szükületeknél. (U. o. 22. 23 sz.)
38. Könymirigy gyuladás egy esete. (U. o. 50 sz.)
39. Gégemetszések bujasenyves gégeszükületnél. (U. o. 1866. 33 sz.)
40. Az Achill-tájon előforduló bujálkodó fekélyek valószínű természetéről. (U. o. 1867. 41 sz.)
41. Sűritett levegő hatása az emberi szervezetre. (U. o. 1868. 33—35 sz.)
42. Gyakorlati jegyzetek a hangyany-halvag általi bódításról és az ezzel járó veszély kikerüléséről. (U. o. 1869. 5—7 sz.)
43. Zárszó a hangyany-halvag biztos és szabatos béleheltetése körül. (U. o. 50 sz.)
44. Az iméntsülötték szemtakára. s annak czélszerű kezelése. (M. orv. és term. vizsg. Munk. X k. 1865.)
45. A Chloral-vizegy hatására vonatkozó kísérletek. (Orv. Het. 1870. 7 sz.)
46. A görvélyes szemlobról. (Szemészet. 1870. 4. sz.)

Dr. Nyulas Ferencz orsz. főorvos:

1. Az erdélyországi orvosvizeknek bontásáról közönségesen. 3 darab. Kolozsvár, 1800.
2. Kolozsvári tehénhimlő. Kolozsvár, 1802.

Ótsriáry Fide sebész:

1. A hongyermek védkönyve. Debreczen, 1861.
2. A magyar nemzet szaporátlanságának okai. Ungvár, 1863.

Dr. Pataky Sámuel orsz. főorvos:

1. A mostani uralkodó scárlát, forró hideglelés és torokfájásra nézve szük-séges jegyzések a falusiak számára. Kolozsvár. 1801.
2. Descriptio physico-chemica aquarum mineralium Magni Principatus Transylvaniae. jussu Exc. R. Gubernii in compendium redacta. Pestini. 1820.
3. A marhavészről szóló oktatás német nyelven. (Lásd Dr. Szóts András orsz. főorvos irodalmi művei között.)

Pfennings-dmf Antal sebész. s állandó tanszégéd:

Húgykőmetszés. (Orvosi Tár. 1845. II. 22 sz.)

Reich Albert sebész. s állatorvos:

1. Az állategészségügy szervezésének kifolyásából nézetek. (Gazd. Lap. 1868. 17 sz.)
2. A keleti marhavészről és lépfenéről. (Erdélyi Gazda. 1869. 10. 11 sz.)
3. Az érvágásról. (U. o. 1870. 2 sz.)
4. A takonykórról. (U. o. 10 sz.)

Dr. Schulek Vilmos tanár:

1. A fénytörési és alkalmazkodási rendellenességek tana. (Orv. Het. mell. Szemészet. 1869. 2—6 sz.; 1870. 1—4 sz.)
2. Új hordozható szemüvegtok. (U. o. 5 sz.)
3. Új műtétmód a befelé álló pillaszőrök kifordítására. (U. o. 3 sz.)
4. Kórodai esetek. (U. o. 1872. 3—6 sz.)
5. A széttörő kancsalság tünet- és oktana. (Orv. Het. 1871. 40 sz.)

Sinbriger Frigyes:

1. Az agy alapjának közpvonalaiban fekvő szürke állomány élettani működéséhez. (Orv. Het. 1870. 4, 5 sz.)
2. Az idegrendszer központjának mely részei folynak be a nehézkori és nehézkórszerű-mozgásokra. (U. o. 40—42, 46, 47 sz.)
3. A láttelepek élet- és kórtani működéséről. (U. o. 1871. 21, 22, 26, 27, 30, 31, 37, 38, 42, 43, 38—51 sz.)

Dr. Szabó József tanár:

1. Vindiciae hominis nascentis, Specimen inaugurale sistens necessitatem et momenta in negotio generationis voci naturae suam restituendi auctoritatem. Vindobonae. 1834.
2. Hová építsük az új kórházat Kolozsvárrt? 1865. (röpv.)
3. A budapesti egyetemen a hasonszenvi tanszék célba vett felállításá ellen tartott országgyűlési beszéd.

Dr. Szilágyi Miklós tanár:

1. Dissertatio inauguralis medica de Sympathia. Viennae, 1824.
Jegyzet. Tanári állomásának elvesztése után fordította, illetőleg átdolgozta:
  - a) Albrecht J. F. E. népszerű munkáját „a némberek titkairól.“ Kolozsvárrt. 1851. — Irt még:
  - b) A hideg fürdőkről általában és Borszékről különösen. Pest, 1856.

Dr. Szöts András orsz. főorvos:

1. Dissertatio inauguralis medico-practica de Arthritide. Vindobonae. 1784.
2. Oeffner Józsefnck Pesten, 1803-ban megjelent latin művét magyarra fordítá e czim alatt: A himlőnek a juhokban való beoltásáról irt oktatás. melyet a Felsőszék kir. Főigazgató-Tanács kegyelmes parancsolatjára magyar nyelvre fordított orvosdoctor Szöts András kolozsvári physicus. Kolozsvárrt, (1803)

3. Dr. Chir. Ekstein tanárral társulva írta a következő munkát:
8313—1802. A Vénusi, vagy Szerelem nyavajájának rövid leírása és bizonyos orvoslása a legújabb tapasztalások szerint. Kolozsvárt, 1803.
4. Dr. Pataky Sámuellel:
Unterricht, wie die dermahlen in vielen Ortschaften des Grossfürstenthums herrschende Hornviehseuche behoben, das gesunde Vieh vor der Ansteckung verwahrt, und das kranke geheilet werden kann. Hermannstadt. 1810.

Dr. Szóts József tanár:

1. Dissertatio inauguralis medico-practica de morbo regio. Viennae. 1821.
2. Áttekintete azon betegségeknek, melyek Kolozsvárt az úgynevezett országos Károlina-kórházban 1830^{9/30} és 1833^{1/1} katonai esztendőekben orvosoltattak. (Orvosi Tár. 1832. VII. és VIII.)
3. Szerkesztette Brassaival a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók V-ik nagy Gyűlésének Munkálatait. Kolozsvárt, 1845.

Dr. Török Aurél tanár:

1. A bujaképlet (Syphiloma) Wagner E. után. (Gyógyászat. 1864. 46 sz.)
2. A fonalócz = Trichina. (U. o. 29—32 sz.)
3. A dudoros köszvény. (U. o. 1866. 3 sz.)
4. Azonos-e a hagymáz háromféle neme? Pearce után. (U. o. 5. sz.)
5. Adatok az érzékszervek első kifejlődéséhez békáknál. (U. o. 16 sz.)
6. Lapszemle közlemények. (U. o. 30 sz.)
7. Újabb nézetek a máj szövetéről. (U. o. 1867. 33 sz.)
8. A lob és genyedés. (U. o. 47—50 sz.)
9. Der feinere Bau des Kuorpels in der Achilles-sehne des Frosches. Ein Beitrag zur Bindegewebsfrage mit 2 Tafeln. (Verhandlungen der Würzburger phys. med. Gesellschaft. N. F. III. Bd.) Würzburg. 1872.
Külön lenyomatban is megjelent.
10. A kötszöveti kérdés mai álláspontja. (Gyógyászat. 1872. 19—21. 26. 27 sz. — Orvosi Hetilap. 1872. 15—17. 22, 23 sz.)
11. Tárca-levelek. (Orv. Het. 1872.)
12. Utóhangok a tavalyi rostocki természetbúvárgyűlésről. (Természetudományi Közlöny. 1872. 2 sz.)
13. A mexicói Proteus vagy Axolotl. (U. o. 13 sz.)
14. A Darwin-elmélet statistikájából. (U. o. 21 sz.)
15. Az ember élettanának kézi könyve Wundt Vilmos tanár 2-ik teljesen átdolgozott kiadása után fordította Dr. T. A. 144 a szövegbe nyomott fametszvényen. (Pest. 1871.)

Velis (Welisch) Simon sebész:

- A cholera és annak gyógyítása hideg vízzel. Rausse elvei szerint és saját tapasztalata után írva. 2-ik kiadás. Németből Velis Simon. Kolozsvárt, 1867. (Hahn Tivadar munkája.)

Jegyzet. Idősb Dr. Intze Mihály, Dr. Keresztes Elek rendes, Dr. Werzár György és Dr. Szombathelyi Gusztáv helyettes tanárok, továbbá Dr. Ferenczi József és Dr. Baritz János erdélyi országos főorvosok irodalmi tevékenységük nyomaira sem az Erdélyi Museum könyvtárában, sem a „Hazai és Külföldi Folyóiratok Magyar Tudományos Repertoriumában“ (1876.), sem pedig „Magyarország Természettudományi és Matematikai Könyvészetében“ (1878.) nem találtunk.

III-ik Függelék.

Az 183¹/₂-iki tanévtől (régebbi adatok nem állván rendelkezésünkre) kezdve egész 187¹/₂-iki tanév bezártaig, vagyis az orvos-sebészeti Tanintézet megszűntéig képeztett polg. sebészek évenkénti névsorozata.

183¹/₂.

Katona József. Bognár József. Szász Pál. Sükösd Sándor, Székely Károly. Kain Károly, Henning Henrik. Gyéresi Gergely. Delucio János. Aumiller Ferencz. Kocsis János. Hayt Ferencz. Bartók István. Spányik József. Nagy Mózes. Binder Márton. Müller József. Bossiák József; összesen: 19.

1833.

Barta János. Ürmösi Sámuel. Berbekár Demeter, Ehrmann Mihály, Gombold József. Laffer Ignácz. Nagy László, Polyák János; összesen: 8.

1834.

Csiszár László. László Ferencz. Szoboszlai István. Kerekes Antal. Lohr János. Barabás József. Komlósi Dániel. Kósa Mózes*, Horváth János. Jánosi Ferencz. Jeszenszky János. Kis Sámuel. Medgy György. Gaiszter Sándor; összesen 14.

1835.

Bartók Zsigmond. Schlachta Márton. Asztalos István. Benes József. Lava János. Szandini József. Kenészi János. Thiel Ádám; összesen: 8.

* A csillaggal jelöltek irodalmi tevékenységet fejtettek ki. (Lásd a II-dik függelék.)

1836.

Ungerpek János, Nagy László, Gspann Károly; összesen : 3.

1837.

Zalwowszki Mihály, Szakács István, Szilágyi Magyar István, Szieber János, Lederhirger József, Lászlófy Ferencz, Leib Márton, Sipos János, Beregszászi József, Máthé János*, Boytha József; összesen : 11.

1838.

Kósa István*, Graff Sámuel, Ajtai Lajos, Herberth Károly, Jánosi Imre, Szász Sándor, Erkeder Péter, Héthársi György, Reich Antal, Bartsi László; összesen : 10.

1839.

Domokos Sámuel, Tóth József, Joó Sámuel, Eperjesy Zsigmond, Krémer György, Szikszai Sámuel; összesen : 6.

1839²/₄₀.

Fusz József, Welisch Simon*, Vásárhelyi József, Reich János, Péterfi Károly, Beregszászi Ferencz; összesen : 6.

1840¹.

Vasadi Károly, Csiki Dávid, Wassilovits Mátyás, Fibán Károly, Szabarnai Mihály, Freund Ignácz, Duntsa Ferencz, Panajot Miklós, Bakk József, Posoni Antal, Schön Antal; összesen : 11.

1841¹.

Bertalan Dániel*, Prochászka Endre, Orosz István, Glass Antal, Török János, Körmendy Lajos*, Klukka József, Kótzai György, Bruszt József, Lengyel József; összesen ; 10.

1841².

Bede Ferencz, Schuller János, Eránosz János, Ajtai János, Agg János, Schönhauser József, Pál József; összesen : 7.

1843⁴.

Bubreg Antal, Vargyasi Márton, Körmeny Ferencz, Borsitzky György, Szilágyi Sándor, Csoma Károly, Szégen Ágost; összesen: 7.

1844.

Baritz János*, Gyurkovits Imre, Seyfried József, Jablonkai József, Vimasal József, Bing Miksa, Topler József, Érsek József; összesen 8.

1845.

Csercsér Péter, Szabó György, Szöts György, Jäger Andor, Nementz János, összesen: 5.

1846.

Lengyel István, Feichtinger Ferencz, Farkas József, Miklós István, Dill János; összesen: 5.

1847.

Toutsch Bertalan, Remes Antal, Csiki Miklós, Fóris Károly, Bucsí Gedeon, Kribl Alajos, Artz Pál, Simonfi Sámuel, Benkő György, Sükei István, Tokai Pál, Kustár László, Ortner Dániel, Pakó József, Jakab Sándor; összesen: 15.

1849.

Bláha József, Szabó Elek, Vaaly István, Gál Ignácz, Boltres András, Czifra Ferencz, Hajnal Ferencz, Figuli György; összesen 8.

1850¹.

Heszterényi Imre, Veres Lajos, Adler Antal, Rozor János, Kirschner Sándor; összesen: 5.

1850².

Tóth József, Antalfi Jakab, Moldoványi László, Burján Sándor, Fekete Dániel, Handschuh Lajos, Iróffi György; összesen: 7.

1850³.

Simó József, Márton József, Kolláth Bálint, Szathmári Lajos, Borbély János, Fischer Adolf, Péter György, Hanula Lajos, Schiessel Albert, Graef József, Intze Károly, Csont János, Persián Gergely, Tóth Ignácz, Ignácz Sándor, Czirner István; összesen: 16.

185³/₄.

Böhlert Ede, Zachariás Mihály, Hoch Károly, Sinkai Károly, Ribiczei Lajos, Szabadi Sándor, Schreiber József, Fischer Ferencz, Szuchi Béla, Péchy József, Pápai Dániel, Mihályi Ignácz, Csató Zsigmond, Ajtai László, Binetz István, Márk János, Kováts Dénes, Balog Antal, Finta István, Gombos Mihály, Bajnovits József, Vogel Károly, Finta Imre; összesen : 23.

185⁴/₅.

Bartha János,* Kuthy Lajos, Kraimner Sándor, Szentpéteri Ignácz, Bánfi András, Schulmeister Nándor, Fetés Károly, Schwartz Vincze, Freyler Nándor, Adorján Sándor, Jakab István, Beilich Manó, Söllner Frigyes, Kerschbaum Alajos; összesen : 14.

185⁵/₆.

Adleff József, Horsfmann Ede, Kootz Frigyes, Gyertyánosi István, Danilovits Zsigmond, Cseh István, Péterfi Pál, Csabatári Endre, Vas József, Krisch Ferencz, Herbert Károly, Mály János, Hanzmann Rudolf; összesen : 13.

185⁶/₇.

Schuller Traugott, Dombi Elek, Simon Lajos, Hegedüs Sámuel, Pfohl Antal, Bachmann Ferencz; összesen : 6.

185⁷/₈.

Sófalvi József, Péchy Károly, Nuricsán Ferencz, Reich Albert,* Horeth József, Bodor Antal, Gniewinski Theophil, Braun Fülöp, Bányai László, Török Miklós, Balogh Zsigmond; összesen : 11.

185⁸/₉.

Lőrincz Ferencz, Jancsó Imre, Budaker Károly, Mánfi Vazul, Király Károly, Reisz Nándor, Jeddi György, Szabó József, Szilágyi József, Rössner Liborius, Nickel János, Érsek Elek, Szigethi Zsigmond, Törpényi Lajos, Mondlicht Naphthali, Lehrer Ábrahám, Brandt József; összesen : 17.

185⁹/₁₀.

Mösel Károly, Káján Simon, Ótsváry Ede,* Necsov György, Buch Salamon, Burger Lipót; összesen : 6.

186°/₁.

Ridéli Dániel. Bándi Lajos, Háinzl Ignátz. Unzeitig Ignátz. Hendel János. Weiner József, Manschütz János. Császár Sámuel, Urbán Gyula. Hajdu Ferencz. Bogos István; összesen : 11.

186°/₂.

Albrich József. Tenereán Miklós. Szentgyörgyi Ferencz, Russ János. Lukátsfi Géza, Niewerski Lénárd. Szabó György, Freisinger Dávid. Carl Benedek. Margulits Illyés; összesen : 10.

186°/₃.

Veszprémi Ferencz, Römer Gyula, Kolcsér Sándor, Helfer Bernát. Kiss István, Vintilla János. Reder Manó. Reischer Izsák. Ürmösi Ferencz; összesen : 9.

186°/₄.

Mitrea Hilárius. Horovitz Ignác. Landmann Emil. Sternberg Bermann, Goldstein Salamon. Grün Simon; összesen : 6.

186°/₅.

Plántika János. Czinte Miklós. Böck József. Hecht Lipót. Rere Tivadar, Kräuterblüth Marcus. Adler Mihály; összesen : 7.

186°/₆.

Bajnóty Géza. Schlauf Gyula. Berger Adolf, Goldstein Mór, Fülöp Ferencz.* Kohn Izidor, Szikes Lajos, Weichselbanm Leo. Nagelschmidt Emil. Brúz Lajos. Nister János. Schöps Bernát. Tranguosse István. Pomeranz Izidor, Gidófalvi Ferencz, Kustár Lajos, Kabdebó József, Sigmund József, Simbriger Frigyes*; összesen : 19.

186°/₇.

Ziegler Dániel, Bösörményi Károly, Blum Zsigmond, Schöps Izsák, Hand Izrael, Krapiec Miklós, Mayer János, Jusztian Tivadar, Bokos János; összesen : 9.

186°/₈.

Weinberg Izsák, Cornea Vazul, Szandini Adolf. Mihály László, Kovrig Simon, Vasitsek Károly, Kräuterblüth Jakab. Borbély Mihály, Szegedy Károly. Fejurdéan János. Bakcsi Béni. Lax József. Simkovits Bálint. Rudich Leo; összesen : 14.

186°/₉.

Klein Frigyes. Pichner József, Goldstein József, Csorba László, Perl József, Trencsányi László, Georgevits János. Bogdán Ede. Mester Károly, Fülöp József. Rákosi Bálint; összesen : 11.

1860°.

Mühlfay Sándor. Kapdebó Kálmán, Sztojka Simon, Weinhold Tivadar, Schwartz József, Csermák Venczel, Mikleán Antal, Bene János, Rosenkranz Mór, Schabbus Manó, Biedermann János, Grünseid Márk, Herold Izrael, Nadenieck Róbert, Bányai Sándor, Hoch Károly; összesen: 16.

1870°.

Rezács Ferencz, Holits József, Rosenthal Farkas, Knopf Vilmos, Soós Ká-
Irk Mátyás, Nagy János, Barabics Sándor, König Károly, Flachsel Ferencz, Nyá-
gos Péter, Dickstein József, Stein Adolf, Szerényi Vilmos, Pákei János, Hlavá-
csk Vilmos; összesen: 16

1871°.

Adorján Menyhért, Reisima János, Unzeitig József, Gocsig Mihály, Zeloni
Ferencz, Zdrahál Tamás, Reich Mór, Grünberg Jakab, Berger Áron, Haverland
Ödön, Weinhold József, Válights József, Hajek Nándor, Rappaport Simon, Gyenge
István, Bakcsi Domokos; összesen: 16.

Összesen: 183¹/₂-től kezdve 187¹/₂-iki tanév végéig képesítettett 423 polg.
sebész.

Az Egyetem megnyitával az orvossebészi Tanintézet megszűnt ugyan; de
azon sebészethallgatóknak, a kik orvossebészi tanpályájukat még az 187¹/₂-iki
tanévben megkezdték, s illetve folytatták, a Vallás- és Közoktatásügyi Minister
úr megengedte, hogy az orvossebészi tanfolyamot befejezhessék: ellenben az
187²/₂-iki tanévben új hallgatók felvétele végleg be lön szüntetve. Az ezen ha-
táridő után képsített polg. sebészek és sebészmeisterek névsora a következő:

187²/₂. Nagy Sándor, Muresán Livius, Hirsch Lázár, Krenner György, Klusch
János, Mester Atilla, Lubmann Ignácz, Demeter Tivadar; összesen: 8.

187³/₂. Rakotia Miklós, Méder József, Dán János, Bodrogi Márton, Brandt
János, Bróser Mihály, Szilágyi József; összesen: 7.

187⁴/₂. Pakó Gyula, Schmid Adolf, Illics János, Kernweiss Ferencz; ösz-
szesen: 4.

187⁵/₂. Cserecsér József; = 1.

188⁰/₂. Scholaster János; = 1.

Sebészmeisterek.

187⁰/₂. Körmendy Gyula; = 1.

187¹/₂. Belle Gyula; = 1.

